

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

ODGOVORNOST ZA ZAŠTITU (R2P) – IZAZOVI I
OGRANIČENJA SAVREMENIH HUMANITARNIH
INTERVENCIJA
-magistarski rad-

Kandidat
Amina Sejfić
Index no.: 701/ II-SPS

Mentor
Prof. dr. Zarije Seizović

Sarajevo, septembar 2020

Sadržaj

Sadržaj

Skraćenice

Abstract

I Uvod	1
1. Teorijske osnove rada	1
2. Metodološki okvir rada	4
2.1. <i>Predmet i obrazloženje teme</i>	4
2.2. <i>Predmet i problem istraživanja</i>	5
3. Društveni ciljevi istraživanja	7
3.1. <i>Društveni cilj istraživanja</i>	7
4. Hipoteze i indikatori	7
4.1. <i>Generalna hipoteza</i>	8
4.2. <i>Posebne hipoteze</i>	8
4.3. <i>Indikatori</i>	9
5. Paradigma i metode istraživanja	9
5.1. <i>Vrsta i tip istraživanja</i>	9
5.2. <i>Teorijsko-metodološki pravci istraživanja</i>	9
5.3. <i>Osnovne metode istraživanja</i>	10
5.4. <i>Opštenaučne metode istraživanja</i>	10
5.5. <i>Metode prikupljanja podataka</i>	10
5.6. <i>Izvori podataka</i>	11
6. Društvena opravdanost istraživanja	11
7. Kategorijalno pojmovni i terminološki sistem	11
II Pravni kontekst: Međunarodno humanitarno pravo i humanitarne intervencije	13
1. Međunarodno običajno pravo	14
1.1. <i>Međunarodno humanitarno pravo i međunarodno pravo ljudskih prava</i>	14
1.1. <i>Dvije grane MHP-a</i>	16
1.1. <i>Nastanak humanitarnih intervencija i teorija Pravednog rata</i>	17
2. Svijet koji se mijenja	19
2.1. <i>Bolji svijet uz Ujedinjene narode</i>	19
2.2. <i>Hegemonija Petorke</i>	20
2.3. <i>Novi koncept globalne sigurnosti</i>	22
2.4. <i>Državni suverenitet naspram humaniziranog suvereniteta</i>	23

2.4.1. Konvencionalni Vestfalski suverenitet.....	24
III Savremene humanitarne intervencije: revolucionarna pojava <i>Odgovornosti za zaštitu</i>	24
1. Doprinos Očeva osnivača.....	25
1.1. <i>Odgovornost za zaštitu: dokumenti</i>	27
2. Humanitarne intervencije: od riječi do djela.....	31
2.1. <i>Nikada više? Nečujnih 800 000 krikova</i>	33
2.2. <i>Genocid u Zemlji krvi i meda</i>	35
2.3. <i>Kosovo kao historijska prekretnica</i>	36
2.4. <i>Sijera Leone – primjer “uspješne” intervencije</i>	38
2.5. <i>Odustajanje od Darfura</i>	39
2.6. <i>Libijska golgota</i>	42
2.7. <i>Sukobi na Maliju</i>	45
2.8. <i>Mijanmar – Genocid nad Rohinjama</i>	46
2.9. <i>Rat u Siriji</i>	48
3. Izazovi i ograničenja savremenih humanitarnih intervencija.....	49
3.1. <i>Teorijska i konceptualna ograničenja i izazovi R2P-a</i>	50
3.2. <i>Praktična ograničenja R2P-a</i>	57
4. Preporuke.....	64
IV Zaključak.....	68
VI Bibliografija.....	70
<i>Knjige, e-knjige i poglavlja u knjigama</i>	70
<i>Naučni časopisi</i>	72
<i>E-članci</i>	75
<i>Izveštaji i Dokumenti</i>	77
<i>Govori</i>	79
<i>Akademski radovi (teze)</i>	79
<i>Web stranice</i>	80
VI Prilozi.....	80

Skraćenice

AFISMA – African-led International Support Mission in Mali (Međunarodna potporna misija u Maliju)
AMIS – African Union Mission in Sudan (Misija Afričke unije u Sudanu)
AP R2P – Asia Pacific Responsibility to Protect
AQIM – Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (Al-Kaida u Islamskom Magrebu)
AU – Afrička Unija
ECOWAS – Economic Community of West African States (Ekonomska zajednica zapadnoafričkih država)
EU – Evropska Unija
FIDH – International Federation for Human Rights (Međunarodna federacija za ljudska prava)
FSA – Free Syrian army (Slobodna sirijska vojska)
GCR2P – Global Centre for the Responsibility to Protect
HI – Humanitarna intervencija
HRW – Humans Rights Watch
ICC – International Criminal Court (Međunarodni krivični sud)
ICISS – International Commission on Intervention and State Sovereignty (Međunarodna komisija za intervenciju i državni suverenitet)
ICJ – International Court of Justice (Međunarodni sud pravde)
ICRtoP – International Coalition for the Responsibility to Protect
JEM – Justice and Equality Movement (Pokret za pravdu i ravnopravnost)
MHP – Međunarodno humanitarno pravo
MINUSMA – United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (UN-ova misija za stabilizaciju stanja u Maliju)
MNLA – National Movement for the Liberation of Azawad (Nacionalni pokret za oslobođenje Azawada)
MPLJP – Međunarodno pravo ljudskih prava
MUJAO – Movement for Oneness and Jihad in West Africa (Pokret za jedinstvo i džihad u zapadnoj Africi)
MZ – Međunarodna zajednica
NATO – Sjevernoatlanski savez
NTC – National Transitional Council (Nacionalno prijelazno vijeće)
OAU – Organization of African Unity (Organizacija afričkog jedinstva)
OECD – Organization for Economic Co-operation and Development (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj)
OUP – Operation Unifies Protector
P5 – Permanent Five (Stalna petorka VS-i)
PSC – Peace and Security Council (Vijeće za mir i sigurnost)
R2P – Odgovornost za zaštitu
RPF – Rwandan Patriotic Front
RUF – Revolutionary United Front
SAD – Sjedinjene američke države
SL Army – Sierra Leone Army
SLM – Sudan Liberation Movement/ Army (Oslobodilački pokret/vojska Sudana)
SNC – Syrian National Council (Sirijsko nacionalno vijeće)
UN – Ujedinjeni narodi
UNAMID – United Nations-African Union Mission in Darfur (Hibridna operacija Afričke unije i Ujedinjenih naroda u Darfuru)

UNAMIR – United Nations Assistance Mission for Rwanda (Misija Ujedinjenih naroda za pomoć u Ruandi)

UNAMSIL – United Nations Mission in Sierra Leone (Misija Ujedinjenih naroda u Sierra Leone-u)

UNDP – United Nations Development Programme (Razvojni program UN-a)

UNMIS – United Nations Mission in Sudan (Misija Ujedinjenih naroda u Sudanu)

UNPROFOR – United Nations Protection Forces (Zaštitne snage UN-a)

VRS – Vojska Republike Srpske

VS – Vijeće sigurnosti

WHO – World Health Organization (Svjetska zdravstvena organizacija)

WSOD – World Summit Outcome Document

Apstrakt

Međunarodna zajednica je shvatila svoj groteskni neuspjeh pri zaštiti civila od masovnih zločina koji su se dešavali tokom 20-og stoljeća. Na prvu se čini da su uvidjeli svoju grešku. Stručnjaci iz cijelog svijeta su se okupili kako bi stvorili *Odgovornost za zaštitu* kojom su trebali ispraviti sve greške povezane s nekadašnjim konceptom suvereniteta i intervencija. Ali praksa nažalost svjedoči da se nije mnogo toga promijenilo. Stoga je glavni cilj rada analizirati izazove i ograničenja savremenih humanitarnih intervencija. Rad je napisan kao kritička analiza jer se bazira na (ne) akcijama međunarodne zajednice u situacijama teških kršenja ljudskih prava.

Ključne riječi: *Odgovornost za zaštitu*, intervencija, ljudska prava, međunarodna zajednica

Abstract

The international community has realized its grotesque failure to protect civilians from mass atrocity crimes throughout 20th century. Seemingly, they have come to senses. The experts from all around the world gathered to create the *Responsibility to Protect* which was to remedy all the ills of former concepts of sovereignty and intervention. But practice indicates that not much has changed for the better. Thereby, the main aim of the paper is to analyze challenges and limitations to contemporary humanitarian interventions. The paper has been designed as a critical analysis as it focuses on the (in) actions of the international community in the events of grave violations of human rights.

Key words: Responsibility to Protect, intervention, human rights, international community

I Uvod

1. Teorijske osnove rada

Ne postoji plemenitiji poziv i veća odgovornost od one koja omogućava bolji život muškarcima, ženama i djeci u gradovima i selima.

(Annan, 2000: 7)

Međunarodna zajednica se može 'pohvaliti' poprilično kontroverznom historijom nedjelovanja kada su u pitanju masovna kršenja osnovnih ljudskih prava. Posljednju deceniju 20. stoljeća obilježili su brojni neuspjesi država koje su trebale da postupaju u skladu s odgovornostima koje su dobile ratifikacijom Ženevskih konvencija. Međutim, djelovale su suprotno tim odgovornostima. Izgleda da svijet iznova pada na testu ljudskosti. *Da se više nikada ne ponovi* postala je uzrečica koju ponavljamo iz godine u godinu više i ne razmišljajući o težini riječi koje izgovaramo. Ali se strašni zločini ponavljaju – dogodili su se mnogo puta nakon stravičnog stradanja Jevreja u Drugom svjetskom ratu – Ruanda, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Darfur, Sirija. „Dvadeseto stoljeće je na lošem glasu zbog Holokausta, kambodžanskih polja smrti, genocida u Ruandi i masovnih ubijanja u Srebrenici, od kojih posljednja dva zločina pod stražom Vijeća sigurnosti i mirovnih snaga Ujedinjenih naroda“ (*Provođenje Odgovornosti za zaštitu*, 2009: 5). Ovo tmurno razdoblje u ljudskoj historiji potaknulo je važnu raspravu o tome može li međunarodna zajednica učiniti više kada su u pitanju kršenja ljudskih prava. Ali suverenitet, nemiješanje u unutrašnja pitanja država i zabrana upotrebe sile su od suštinskog značaja za održavanje stabilnih međunarodnih odnosa. Rat je konstanta u ljudskoj historiji stoga je humanizacija istog započela razvojem međunarodnog humanitarnog prava. Ne može se u potpunosti spriječiti da drugi ubijaju, ali se barem može ograničiti opseg ratnih zločina zbog čega se i razvila ideja o MHP-u, a s njim i ideja o humanitarnim intervencijama. Fenomen *humanitarna intervencija* nije novijeg datuma ali novim načinima vođenja ratova prerastao je iz *prava intervenisanja* u *Odgovornost za zaštitu* kako bi se izmirili suverenitet i zaštita ljudskih prava. Kada je riječ o savremenim

humanitarnim intervencijama, svijet je podijeljen: postoje oni koji odobravaju upotrebu sile radi zaštite civila i oni koji ne odobravaju ma koju vrstu intervencije, pa ni humanitarnu, jer pojmovi *humanitarna* i *sila* ne idu zajedno. Iako je jednom dijelu međunarodne zajednice 'Sveti gral' dopustiti ono što drugi dio zabranjuje, obje perspektive su rezultat moralnog razmišljanja unutar njihovih oblasti. *Odgovornost za zaštitu* nastao je u svijetu punom nevolja kako bi se pokazalo šta međunarodna zajednica u konačnici mora učiniti kako se jezivi zločini više nikada ne bi ponovili.

„Ako je humanitarna intervencija zaista neprihvatljiv napad na suverenitet, kako bismo onda trebali reagovati na Ruandu, na Srebrenicu – na gruba i sistematska kršenja ljudskih prava koja povrjeđuju sva pravila našeg zajedničkog čovječanstva?“ (Annan, 2000: 48). Odgovor na ovo pitanje je veoma dobro dokumentovan. O tome je napisana obimna literatura a koja se prvenstveno bazira na legalnosti humanitarnih intervencija, na njene prednosti i nedostatke. U isto vrijeme, R2P se od svog rođenja 2001. godine provukao u znatnu količinu istraživanja. R2P je diskurs o humanitarnim intervencijama okrenuo naglavačke. Međutim, nedovoljno prostora je posvećeno izazovima i ograničenjima savremenih humanitarnih intervencija a u kojima se može pronaći glavni razlog neefikasnosti samog koncepta.

Humanitarna intervencija je danas postala pomodna riječ u političkom diskursu. Isto važi i za novi koncept *Odgovornost za zaštitu*. Od svog osnutka 2001. godine, R2P se suočio s mnogim izazovima koji doprinose preprekama i ograničenjima za njegovu implementaciju. Kada je VS stjerano u slijepu ulicu i ne može ili ne želi odgovoriti na ozbiljna kršenja i zloupotrebe ljudskih prava je trenutak kada se MZ suočava s dilemom – da li postupiti legalno ili postupiti moralno. „Intervencija bi značila kršenje međunarodnog prava i potkopavanje naredbe Povelje UN-a, dok bi neintervencija značila saučesništvo u kršenju ljudskih prava stajanjem po strani uslijed stravičnih zločina“ (Chandler, 2010: 2). Da bi se ta dilema ublažila u određenoj mjeri, izvještaj *Odgovornost za zaštitu* (eng. *Responsibility to Protect*, R2P) je predstavljen 2001. godine, a njegov glavni zadatak bio je uspostaviti ravnotežu između suvereniteta država i njihove obaveze prema zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda. Bez obzira na to, sam izvještaj predstavlja plodno tlo za sukob prakse i teorije zbog svoje dvosmislenosti, što donekle doprinosi ograničenoj upotrebi koncepta u praksi. Odsustvo jedinstvenog pravnog okvira koji se bavi takvim intervencijama, ograničeni broj zločina (genocid, zločini protiv čovječnosti, etničko čišćenje i ratni zločini) koji aktiviraju savremenu humanitarnu intervenciju, nedostatak političke volje samo su neki od problema koji dovode do ograničenja

kada su u pitanju savremene humanitarne intervencije. Drugi problemi se vežu za stavljanje znaka jednakosti između koncepta *humanitarna intervencija* i koncepta *Odgovornost za zaštitu (vojna intervencija)*, odnosno između tradicionalnih i savremenih intervencija, zbog čega se ova teza bavi humanitarnim intervencijama i R2P-om, ali imajući u vidu da literatura o tradicionalnim humanitarnim intervencijama nije prikladna za izazove povezane sa savremenim humanitarnim intervencijama, odnosno novim konceptom *Odgovornost za zaštitu*. Rad prati historijski razvoj R2P-a unutar MHP-a te prijelaz s državnog suvereniteta (*national sovereignty*) na humanizirani suverenitet (*humanized sovereignty*). Ova studija ima za cilj da uroni u svijet izazova i ograničenja savremenih humanitarnih intervencija a koji stoji na putu do potpune i uspješne implementacije koncepta; njome se otkrivaju kontroverze koje kruže oko same ideje humanitarnih intervencija, kao i konceptualna, teorijska i praktična ograničenja R2P-a a koja mogu doprinijeti boljem razumijevanju izazova i ograničenja s kojima se intervencije suočavaju u praksi.

Najbolji način da se shvati sukob teorije i prakse i da se ispita da li su intervencije bile uspješne jeste ispitivanjem velikog broja (ne) intervencija. Imajući u vidu složenost (savremenih) intervencija, jer započinju procesom donošenja odluka, nakon čega slijedi intervencija pa se potom završavaju post-intervenističkom obnovom, teza je ograničena na one intervencije koje su uzdrmale javnost. Dok će rad sadržavati podatke vezane za intervencije prije pojave R2P-a, ti podaci neće biti analizirani u vezi s R2P-om, ali prijašnji propusti ukazuju na nesposobnost zaštite civila, pa samim tim i potrebu za novim konceptom pod kojim zaštita može postati više od prazne riječi na papiru.

Ovaj radi crpi podatke iz najvažnijih primarnih izvora informacija o humanitarnim intervencijama i *Odgovornosti za zaštitu* kao novog, savremenog načina intervenisanja – ti izvori su UN dokumenti (rezolucije i izvještaji). Sekundarni izvori informacija su također proučeni (javne izjave državnika, istraživačke studije).

Ukupnu strukturu rada čini šest odjeljaka, uključujući uvodni dio. Nakon pregleda pravnog konteksta koncepta, treći dio počinje postavljanjem historijske pozadine važne za razumijevanje ideje o savremenim humanitarnim intervencijama. U ovom dijelu, jedno poglavlje nudi analize intervencija koje su obilježile devedesete i onih poduzetih u okviru R2P-a. Nakon toga slijede izazovi i ograničenja savremenih intervencija. Na kraju, prije zaključka i kratkog sažetka teze, navedene su preporuke za uklanjanje izazova *Odgovornosti za zaštitu*.

2. Metodološki okvir rada

2.1. Predmet i obrazloženje teme

Živimo u svijetu koji se mijenja a ulazak u 21. stoljeće „obilježili su mnogobrojni suprostavljeni trendovi, integracije i fragementacije novog globalnog sistema“ (Smajić, Seizović i Turčalo 2017:101). Fenomen *humanitarna intervencija* nije novijeg datuma ali još uvijek predstavlja koncept oko kojeg se međunarodna zajednica ne može ili ne želi složiti. Problem koji uvijek ispliva na površinu kada se započne rasprava o humanitarnim intervencijama je njena legalnost, ali i njena opravdanost. Pitanje legaliteta i legamiteta humanitarnih intervencija na prvi pogled je veoma jednostavno. Povelja Ujedinjenih naroda (1945) zabranjuje upotrebu sile, sem uz odobrenje Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda. Ali kada je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda stjerano u slijepu ulicu i ne može reagovati na ozbiljna kršenja ljudskih prava zbog veta jedne ili više stalnih članica ovog tijela, onda se međunarodna zajednica suočava sa dilemom – da li postupiti legalno ili postupiti moralno. Iz tog razloga je usvojen dokument *Odgovornost da se zaštiti, Odgovornost za zaštitu* (eng. *Responsibility to Protect, R2P*) koji je imao obavezu da uspostavi ravnotežu između prava država na suverenitet i obaveze da se zaštite osnovna ljudska prava i slobode. Međutim, dokument predstavlja plodno tlo za borbu prakse i teorije zbog svoje dvosmislenosti, što doprinosi ograničenosti upotrebe ovog instrumenta međunarodne zajednice. Prije svega, R2P doktrina koju je promovirala Međunarodna komisija za intervenciju i državni suverenitet (*International Commission on Intervention and State Sovereignty*), a koja je manje-više potvrđena 2005. godine u *World Outcome Document-u*, nije pravno obavezujuća. Nepostojanje jedinstvenog pravnog okvira koji se jasno i precizno bavi (humanitarnim) intervencijama, sam broj situacija¹ u kojima se humanitarna intervencija može upotrijebiti i međunarodne zajednice kao *svjetskog policajca* koji (ne) voljno uskače u tu ulogu, te upotreba dvosmislenih fraza u dokumentima koji se bave ovim činom (poput a *case-by-case basis* i *large scale loss of life*) su samo neki od problema savremenih intervencija. Problem se javlja i kod stavljanja znaka jednakosti između dva pojma – humanitarne intervencije i R2P (odnosno vojne intervencije) – iako u suštini znače isto. Naposljetku, veliki izazov savremenih

¹ Prema *World Summit Outcome Document* iz 2005.godine, intervencija se može poduzeti u slučaju genocida, ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i etničkog čišćenja, što je neprecizna terminologija jer *etničko čišćenje* nije zaseban zločin.

intervencija, odnosno odgovornosti međunarodne zajednice da stanu u kraj velikim zločinima jeste dihotomija između pravne i moralne opravdanosti intervencija. Postoje oni koji odobravaju upotrebu sile radi zaštite civila i oni koji ne odobravaju niti jednu vrstu intervencije, čak ni one humanitarne, jer pojam humanitarna i sila ne idu zajedno. Oni koji se pozivaju na moral i zaštitu ljudskih prava obično priznaju unilateralne intervencije, dok oni koji se pozivaju na međunarodno pravo i državni suverenitet obično se pozivaju na poštivanje istog. Činjenica je da bi pravdanje humanitarnih intervencija prvim razlozima otvorilo vrata mnogim manipulacijama ali ne možemo ni sa sigurnošću tvrditi da opravdane humanitarne intervencije, koliko god plemenite njihove namjere bile, nemaju neke skrivene motive (*hidden agenda*), pa se postavlja i pitanje da li bi intervencije uz upotrebu vojne sile mogle poslužiti velikim silama za ostvarivanje skrivenih ciljeva i interesa.

2.2. *Predmet i problem istraživanja*

Izazovi i ograničenja s kojima se susreće savremena humanitarna intervencija su obilježena novim svjetskim poretom.² Nove asimetrične prijetnje predstavljaju prijetnju globalnom miru i sigurnosti u čiji centar je stavljen čovjek a ne država. Ipak, mnoge države se i dalje vode principom tradicionalnog suvereniteta pa odlučuju da budu nijeme na masovna i sistematska kršenja ljudskih prava, jednako unutar svojih granica ali i van njih. Iako se svako kršenje ljudskih prava treba pokušati riješiti mirnim putem, ponekad međunarodnoj zajednici ne preostaje ništa drugo nego da upotrijebi silu. Nažalost, iako humanitarna intervencija bi u pravilu trebala da ima humanitarni cilj, civili mogu biti kolateralna šteta upravo zbog upotrebe vojne sile. Shodno ovome, predmet istraživanja ovog rada jeste *Responsibility to Protect*, tj. teorijska, konceptualna i praktična ograničenja savremenih humanitarnih intervencija.

Problem istraživanja je određen politikama međunarodne zajednice, njihovim identitom i odnosom prema zaštiti države naspram zaštite ljudskih prava. Njihova (ne) odgovornost prema zaštiti ljudskih života kreirala je potrebu za R2P-om.

Opearacionalno određenje predmeta istraživanja

² Kraj Hladnog rata je donio drugačiji raspored snaga u svijetu. Način na koji se ratovi vode uvjetovan je promjenama koje su nastale usljed procesa globalizacije, pa umjesto onih koji se vode među državama, počeli su se voditi unutar granica jedne države. Upravo zbog procesa globalizacije i zbog sve veće povezanosti među državama, ono što se desi unutar granica jedne države je sigurnosno pitanje i drugih.

- 1. Uslovi:** Uslovi zbivanja u ovom radu se odnose na globalni kontekst i karakter intervencija 20. i 21. stoljeća, odnosno na dešavanja unutar pravnog i moralnog okvira zakonitosti i opravdanosti savremenih humanitarnih intervencija. Pritom se na umu treba imati razlika između uslova koje treba ispuniti da bi se humanitarna intervencija poduzela i sprovela od onih u kojima će se ona ostvariti.
- 2. Subjekti zbivanja:** Prema problemu i predmetu ovog istraživanja, kod humanitarne intervencije se pojavljuju tri vrste subjekata. Prva vrsta su oni koji donose odluke i upotrebljavaju vojnu silu, drugu vrstu čine subjekti protiv kojih se ta sila upotrebljava da bi se spasili civili i spriječila dalja kršenja njihovih prava a koji čine treću vrstu subjekata. Prvu i drugu vrstu, prije svega, čini Vijeće sigurnosti Organizacije Ujedinjenih naroda, ali i međunarodna zajednica, kao i NATO, te državni i nedržavni akteri, terorističke grupe, paravojne formacije, milicije, itd.
- 3. Motivi, interesi i ciljevi aktera:** „Motivi, interesi i ciljevi su vezani za subjekte i samo se kao njihovi shvataju“ (Termiz i Milosavljević 2018: 170). Oni se odnose na sprečavanje masovnog i sistematskog kršenja ljudskih prava širom svijeta uz legalnu upotrebu sile, kao i osiguravanje globalnog mira i sigurnosti. Naravno, ovdje se ne smije zaboraviti ni činjenica da neke države mogu imati i skrivene ciljeve i motive koje pravdaju humanitarnim namjerama.
- 4. Aktivnosti aktera:** Aktivnosti kao činioci predmeta istraživanja podrazumijevaju sve aktivnosti koje međunarodna zajednica i Vijeće sigurnosti UN-a poduzimaju kako bi se humanitarne intervencije smjestile i unutar pravnog i unutar moralnog okvira a kako bi ostvarili svoj glavni cilj: zaustavljanje kršenja osnovnih ljudskih prava. Aktivnosti aktera su detaljnije razrađene u dokumentima koji se bave pitanjem humanitarnih intervencija.
- 5. Korištenja metoda i sredstava:** Raspoložive metode i sredstva propisana su različitim zakonima, poput Poveljom Ujedinjenih naroda i odredbama međunarodnog prava. Najpotpunije metode i sredstva su definisane dokumentom *Odgovornost da se zaštiti* (eng. *Responsibility to Protect*) iz 2001. godine.
- 6. Efekti djelovanja aktera:** Efekti djelovanja aktera u slučaju savremenih humanitarnih intervencija su i pozitivni i negativni. Pozitivni se odnose na sprečavanje daljeg kršenja ljudskih prava a negativni se odnose na moguću kolateralnu štetu zbog upotrebe vojne sile ili pitanje neintervenisanja a vezani su uglavnom za izazove s kojima se suočavaju savremene humanitarne intervencije.

Vremensko određenje predmeta istraživanja: Vremenska odrednica predmeta istraživanja odnosi se na period humanitarnih intervencija nakon Hladnog rata, s fokusom na humanitarne intervencije devedesetih godina prošlog stoljeća i 21. stoljeća.

Prostorno određenje predmeta istraživanja: Prostor na kojem će se voditi istraživanje jeste teritorij Bosne i Hercegovine, ali istraživanje će uključiti i širi regionalni i globalni nivo.

Disciplinarno određenje predmeta istraživanja: Istraživanje je monodisciplinarno, i vršit će se u okviru sigurnosnih i mirovnih studija.

3. Društveni ciljevi istraživanja

Društveni cilj istraživanja je prvenstveno informativnog karaktera, i odnosit će se na informisanje društva u cjelosti o potrebi za humanitarnim intervencijama, iako one u suštini znače upotrebu vojne sile. Zatim, postoji i mogućnost primjene stečenih saznanja u praksi humanitarnih intervencija kako bi se otklonile prepreke i određene slabosti kada je u pitanju opravdanost (i pravna i moralna) humanitarnih intervencija.

3.1. Društveni cilj istraživanja

Društveni cilj ovog istraživanja je podizanje svijesti o neophodnosti poduzimanja savremenih humanitarnih intervencija kao instrumenta za zaštitu ljudskih prava, a ne samo kao sredstvo za ostvarivanje pojedinačnih i imperijalnih ciljeva moćnih država. Društveni cilj istraživanja se ogleda u mogućnosti upotrebe rezultata i stečenih znanja ovog istraživanja u praksi.

4. Hipoteze i indikatori

4.1. Generalna hipoteza

- Dvosmislenost odredbi dokumenta *Odgovornost da se zaštiti* i činjenica da dokument ne predstavlja utvrđenu normu predstavlja veliku prepreku dosljednosti i konzistentnosti u izvođenju savremenih međunarodnih vojnih intervencija.
- **Indikator:** Ne postoji jedinstven i cjelovit *dokument* koji se bavi samim činom humanitarnih intervencija što čini njihovo izvođenje veoma složenim. Historija je pokazala da se međunarodna zajednica ne želi miješati u unutrašnje poslove drugih država zbog sankcija koje mogu uslijediti. Takođe, mnoge države će odlučiti da ostanu nijeme na masovna kršenja osnovnih ljudskih prava u državama za koje ih ne vežu neki interesi. Savremena humanitarna intervencija se suočava sa nizom izazova i ograničenja što za sobom vuče potrebu redefinisanja pravnih okvira koji humanitarne intervencije čine teškim za sprovesti. Međunarodna zajednica po međunarodnom humanitarnom pravu ima moralnu obavezu i dužnost da zaštiti čovječanstvo od masovnih kršenja ljudskih prava. Međutim, ako je sam dokument *Odgovornost da se zaštiti*, i njegove dopune, koji treba da je izvor opravdanosti ovog čina, podložan vlastitim interpretacijama međunarodne zajednice, onda će se javljati situacije poput Sirije.

4.2. Posebne hipoteze

- Humanitarna intervencija je legitiman oblik pomoći stanovništvu države na čijoj se teritoriji vrše masovno i sistematsko kršenje ljudskih prava.
- R2P nudi mnogo više od mogućnosti izvođenja vojne intervencije.
- (Humanitarna) intervencija u 21. stoljeću se mora upotrebljavati samo kao nužno, posljednje sredstvo (*ultima ratio*).
- Zahtjevi, stavovi i interesi Organizacije Ujedinjenih naroda moraju biti usaglašeni sa zahtjevima, stavovima i interesima šire međunarodne zajednice i regionalnih organizacija.

4.3. Indikatori

Indikatori u ovom radu bit će pisane knjige, naučnoistraživački radovi, sva postojeća istraživanja i znanja o moralnoj i pravnoj opravdanosti (savremenih) humanitarnih intervencija, kao i izazovima s kojima se savremene humanitarne intervencije suočavaju, te zakonski i podzakonski akti, iskazi i evaluacije dosadašnjih humanitarnih intervencija.

- *Član 43. (I) Povelje Ujedinjenih naroda* obavezuje sve članice ove organizacije da svoje oružane snage, pomoć i ostala raspoloživa i potrebna sredstva stavi na raspolaganje međunarodnoj zajednici radi održavanja mira i sigurnosti i zaštite ljudskih prava u svijetu. Ukoliko matična zemlja nije u mogućnosti da zaštiti svoje stanovništvo od teških povreda ljudskih prava, i ukoliko sredstva za mirno rješavanje sporova nisu uspjela, onda su spoljašni akteri dužni da djeluju uz upotrebu humanitarne intervencije.
- R2P uključuje i *Odgovornost da se spriječi (Responsibility to Prevent)*, *Odgovornost da se reaguje (Responsibility to React)* i *Odgovornost da se izgradi (Responsibility to Rebuild)* i nudi veliki prostor prevenciji prije intervencije.
- *Povelja Ujedinjenih naroda*, donesena 1945. godine, nalaže da se prepreke miru i sigurnosti moraju rješavati „mirnim sredstvima“ (čl. 2.) i u skladu s načelima pravde i međunarodnog prava, tako da bi se intervencija trebala upotrijebiti samo kao zadnje nužno sredstvo. I sama doktrina R2P nudi opcije koje se mogu upotrijebiti prije upotrebe vojne sile, poput sankcija.
- *Implementing the Responsibility to Protect*, usvojen 2009. godine, ističe potrebu učešća regionalnih organizacija poput *African Union* u sprovođenju R2P.

5. Paradigma i metode istraživanja

5.1. Vrsta i tip istraživanja

Istraživanje ovog rada je pretežno teorijskog karaktera.

5.2. Teorijsko-metodološki pravci istraživanja

Ovaj rad se oslanja na sljedeće pravce: pozitivizam, aksiologizam, i dijalektički pravac, stoga radi se o integralno sintetičkom pristupu.

5.3. Osnovne metode istraživanja

U naučnom istraživanju teme ovog rada će se primjeniti sljedeće metode naučnog saznanja, ali ne istovremeno i podjednako: naglašena je upotreba analitičkih metoda u početnim fazama istraživanja. U završnoj fazi istraživanja naglašena je primjena sintetičkih metoda.

5.4. Opštenaučne metode istraživanja

Pošto je istraživanje na kojem se temelji ovaj rad prvenstveno teorijskog karaktera, opštenaučne metode koje preovladavaju su aksiomska metoda, analitičko-deduktivna metoda, komparativna metoda i hipotetičko-deduktivna metoda.

- *Hipotetičko-deduktivnom metodom* će se propitivati postavljene hipoteze i ona se koristi jer se njen predmet istraživanja odnosi na društvenu stvarnost.
- *Analitičko-deduktivna* će pomoći pri otkrivanju i propitivanju fenomena humanitarnih i vojnih intervencija, te *Odgovornosti da se zaštiti* kao „nove“ vrste savremene intervencije.
- *Komparativna metoda* će se koristiti da se izvrši komparacija humanitarnih intervencija u prve dvije decenije 21. stoljeća, sa osvrtom i komparacijom na humanitarne intervencije 1990-ih godina. Ova metoda će olakšati pronalaženje sličnosti ili zajedničkih obilježja koja mogu poslužiti za određenje i definisanje ograničenja i izazova humanitarnih intervencija u 21. stoljeću.

5.5. Metode prikupljanja podataka

Metoda koja je korištena u ovom radu je metoda analize (sadržaja) dokumenata i metoda ispitivanja.

- *Analiza (sadržaja) dokumenata* je metoda pribavljana podataka koja će se koristiti u ovom radu. Za potrebe ovog rada koristit će se sljedeći dokumenti: Povelja Ujedinjenih naroda,

dokument *Odgovornost da se zaštiti*, različite rezolucije Organizacije Ujedinjenih naroda, te svi drugi relevantni dokumenti koji se bave zaštitom ljudskih prava, te pojmom suvereniteta. Rad se bazira isključivo na kvalitativnoj analizi zato što su za temu rada bitna saznanja o tome šta različiti propisi regulišu.

- *Metoda ispitivanja* koja će se koristiti u ovom radu jeste intervju. Pokušat će se obaviti intervju s stručnjacima iz domena MHP i humanitarnih intervencija. Tema razgovora bit će ograničenja i izazovi ka implementaciji savremenih humanitarnih intervencija.

5.6. Izvori podataka

Oslonac je na relevantnu literaturu iz oblasti humanitarnih intervencija te različite zakonske i podzakonske propise.

6. Društvena opravdanost istraživanja

1. **Društvena opravdanost** ovog istraživanja proizilazi iz moguće primjene naučnih rezultata ovog istraživanja od strane institucija i stručnjaka koji se bave analizom i izradom pravnih okvira iz kojih proističe zakonitost humanitarne intervencije, u cilju unaprjeđivanja globalnog mira i sigurnosti, odnosno sprečavanja daljeg kršenja ljudskih prava a koji će biti komplementaran trenutnom sigurnosnom okruženju i koji će biti sposoban da odgovori na sve savremene izazove i ograničenja savremene humanitarne intervencije. Rezultati ovog istraživanja bi trebali da predstavljaju savremena teoretska i praktična saznanja, ali definitivno ne permanenta pošto živimo u svijetu koji se stalno mijenja.

7. Kategorijalno pojmovni i terminološki sistem³

³ Za definisanje bitnih pojmova korišteni su različiti rječnici te literatura navedena u bibliografiji ovog rada.

Za potrebe ovog rada bit će definisani osnovni pojmovi, prvenstveno oni koji se uočavaju u samom naslovu ovog rada, ali i drugi pojmovi značajni za rad. Pojmovi su sljedeći:

- **Humanitaran/na:** (*lat. Humanus – čovječan, samostalan*) postoji mnogo različitih definicija pridjeva *humanitaran* ali sve se manje-više svode na onoga ko svojim (dobrim) djelima poboljšava život drugih i doprinosi njihovom blagostanju.

Za potrebe ovog rada, ovaj pojam se odnosi na dobročiniteljstvo međunarodne zajednice da stane u kraj masovnim i sistematskim kršenjima ljudskih prava kada to država, čiji su oni građani, ne može ili ne želi učiniti.

- **Intervencija:** (*lat. Intervenire – doći među, stati na put, miješati se u što, poredovati; ulazak treće osobe u neki spor*) u međunarodnim odnosima predstavlja miješanje jedne države ili više država u poslove druge države. Zabranjena je međunarodnim pravom.

Postoje razne vrste intervencija (humanitarna, vojna, ekonomska, politička,...) ali za potrebe ovog rada će se definisati pojam (vojna) intervencija. Mnogi teoretičari smatraju pojmove *humanitarna intervencija* i *vojna intervencija* sinonimima a *Međunarodna komisija za pitanja intervencije i državne suverenosti* koja je radila na Izvještaju vezanom za doktrinu *Odgovornost da se zaštiti* (2001) odbacuje pojam humanitarna intervencija upravo zbog epiteta *humanitarna* i koristi pojam (*vojna*) *intervencija* i *Odgovornost da se zaštiti*.

- **Humanitarna vojna intervencija** predstavlja miješanje jedne ili više država, ili međunarodnih organizacija u poslove druge države da bi se spriječila ili zaustavila masovna i sistematska kršenja ljudskih prava u toj državi. Intervencija upućuje da se ovaj čin izvodi bez pristanka države u kojoj se interveniše, a može se izvesti samo uz načelni pristanak Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda. Iako svjesna ukorijenjenosti pojma *humanitarna intervencija* i njegove rasprostranjene upotrebe, Komisija (ICISS) je donijela odluku da odbaci taj termin odlučivši da se koristi ili samo pojmom *intervencija* ili *vojna intervencija*. Glavni razlog je što kritičari ovog koncepta odbacuju prihvatiti da postoji išta humanitarno u intervenciji u kojoj se može koristiti vojna sila.
- **Ljudska prava:** predstavljaju osnovna ljudska prava i slobode koja građani ostvaraju posredstvom države čiji su državljani. Tokom historije su usvojene razne deklaracije, konvencije i zakoni koji štite ljudska prava, poput: Povelje Ujedinjenih naroda (1945), Univerzalna deklaracija o pravima čovjeka (1948), Konvencija o ropstvu (1926), Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948), Konvencija eliminiranja svih oblika diskriminacije žena (1979), Ženevske konvencije i dopunski protokoli, itd.

Nažalost, bez obzira koliko se konvencija i deklaracija usvoji radi zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda, kako u ratu tako i u miru, uvijek će postojati oni koji će iste prekršiti.

- **Međunarodno humanitarno pravo** (ranije uvriježeni naziv na prostoru Balkana “Međunarodno ratno pravo”) predstavlja skup pravila kojima se rat želi učiniti humanijim, odnosno njime se žele zaštititi lica koja u toku oružanog sukoba ne učestvuju ili su prestala da učestvuju u istom. Takođe, njime se pokušavaju ograničiti i metode i sredstva koja se koriste da bi se porazio neprijatelj. Bitni elementi međunarodnog humanitarnog prava su Ženevsko i Haško pravo. Njime se uređuju odnosi među državama kao subjektima međunarodnog prava u ratu i međusobnim oružanim sukobima.
- **Međunarodna zajednica:** kada je u pitanju definisanje pojma *međunarodna zajednica*, različiti teoretičari mu prilaze s različitog stajališta. Pa tako Walden Bello⁴ smatra da međunarodna zajednica predstavlja sve ono što vladajuće elite misle kad spomenu taj pojam, a Sadako Ogata⁵ da je to virtualna zajednica koja predstavlja potencijalni izvor moći.
- **Pravedni rat** (*eng. Just war*) doktrina pravednog rata je jednako potrebna u ovom kako i u prethodnim stoljećima. Svrha pravednog rata, prije svega, je da se osigura mir. Da bi rat bio pravedan, on mora ispuniti nekoliko uslova, poput da je vođen iz pravednih razloga. Pravedni rat ima dva aspekta - *ius in bello* i *ius ad bellum*. Više o ovom, i drugim pojmovima, će biti riječi u ostatku rada.
- **Suverenitet** (*fr. Souverain – nosilac vrhovne vlasti, vladar, neograničeni, neprikosoveni vladar*) neprikosovena vlast na teritoriji jedne države.

II Pravni kontekst: Međunarodno humanitarno pravo i humanitarne intervencije

Kako bi se u potpunosti shvatila ideja koja stoji iza koncepta humanitarnih intervencija i kako bi se bolje shvatile prepreke ka zakonitosti, prihvatanju i primjeni ovog načina djelovanja u situacijama ozbiljnih kršenja ljudskih prava, ovaj će se dio baviti međunarodnim humanitarnim pravom (MHP) i međunarodnim pravom ljudskih prava (MPLJP). Pravila

⁴ Ekolog, profesor i socijalni radnik s Filipina.

⁵ Bivši Visoki komesar UN-a za izbjeglice.

MHP-a se mogu primijeniti samo u oružanim sukobima, a MPLJP se primjenjuje u svim okolnostima.

Veoma je važno utvrditi historijski kontekst humanitarnih intervencija i *Odgovornosti za zaštitu*, jer iako R2P naizgled ne donosi ništa novo u svijet zaštite ljudskih prava, ovaj koncept pokušava izmiriti dva suprotstavljena svijeta – svijet suvereniteta i svijet ljudskih prava.

1. Međunarodno običajno pravo

Običajno pravo je najstariji izvor prava koje generiše odnose među državama. MHP⁶ ima korijene u običajnim praksama koje se mogu naći u svakoj kulturi i religiji. Humanitarne intervencije su neki prihvatili kao dio ovog prava (Lillich (1967), Fonteyne (1974), Holzgreffe et al, 2003: 44-45), jer se zakoni koji nastoje *humanizirati* rat mogu pronaći stoljećima unazad. Običajno pravo proizilazi iz ustaljenih praksi država, ali ne predstavlja pisani izvor. Unatoč svojoj nedosljednosti u prošlosti i sadašnjosti, „sud je objasnio da praksa koja se uspostavlja kao običajna praksa ne mora biti u apsolutno rigoroznoj saglasnosti sa zakonom“ (Dumberry, 2016: 132). Drugim riječima, običaji mogu odrediti što je legalno, ilegalno, legitimno ili nelegitimno čak i ako provedba zakona ne slijedi strogo taj zakon. U suštini, iskustva su ta koja oblikuju principe i norme, a principi i norme pak utiču na politike, odluke i sprovođenje akcija.

1.1. Međunarodno humanitarno pravo i međunarodno pravo ljudskih prava

Civili i učesnici u ratu ostaju pod zaštitom i u djelokrugu načela međunarodnog prava, onakvim kakva proizilaze iz običajnog prava, iz načela čovječnosti i iz onoga što nalaže javna savjest.

(Fyodor Martens, 1899)

⁶ Izvori MHP su: međunarodni ugovori, međunarodno običajni pravo, opća načela prava koja priznaju civilizirane nacije, sudske odluke i spisi „najkvalificiranijih publicista“ (Greenwood, 2008: 1).

Međunarodno humanitarno pravo i međunarodno pravo ljudskih prava namijenjeni su zaštititi ljudskih života, zdravlja, sloboda i dostojanstva. Dok se MHP primjenjuje samo u oružanim sukobima, MPLJP se primjenjuje i za vrijeme mira i za vrijeme oružanih sukoba.

Pravila MHP⁷ su neka od najstarijih pravila međunarodnog javnog prava, i ova grana međunarodnog prava reguliše *ius in bello*, ili *pravila u ratu*, *pravila koja se primjenjuju u ratu*.

„Međunarodno humanitarno pravo formirano je protiv suverenih vlada koje ne štite ljudska prava“ (Kocaman, 2008: 34). Strane u sukobu moraju uvijek razlikovati civile i borce kako bi sačuvali civile i civilnu imovinu. Napadi se mogu vršiti isključivo protiv vojnih ciljeva i MHP se trudi da su pravila jasna za poštivanje. Zabranjeno je ubijanje, mučenje i nanošenje nepotrebnih patnji civilima, onima koji se predaju ili više ne mogu učestvovati u borbama, ranjenicima, bolesnicima i zarobljenim borcima.

MPLJP poziva države da poštuju, podržavaju i štite ljudska prava. *Poštivanje* ljudskih prava potvrđuje obavezu i odgovornost prihvaćanja važnosti ljudskih prava kao takvih; *podržati* ljudska prava znači poticati univerzalnost i jačanje ljudskih prava; *zaštita* ljudskih života sugeriše sprečavanje ili prekidanje bilo kakvih kršenja ljudskih prava. Prema definiciji Thomasa Buergenthala, MPLJP je „pravo koje se bavi zaštitom pojedinaca i grupa od akata vlada koje krše njihova međunarodno zajamčena prava, kao i unaprjeđivanjem tih prava“ (Seizović, 2016: 115). MPLJP se bavi pravima koje ima svaki pojedinac i pravima koja je potrebno zaštititi po svaku cijenu.

Veliki broj konvencija i ugovora je ratificirano da bi se olakšalo sprovođenje onoga čemu međunarodno pravo ljudskih prava teži. *Povelja Ujedinjenih naroda* je značila korak naprijed u pogledu ljudskih prava i sloboda ali je fokus i dalje bio na međudržavnim odnosima i državnom suverenitetu. Najpopularniji dokument je zasigurno *Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima*, usvojena 1948. – ova deklaracija se smatra ključnim dokumentom u svijetu ljudskih prava. Član 3. ove Deklaracije govori o nečemu što VS često zaboravi kada se odluči za neintervenciju – *da svako ima pravo na život, slobodu i ličnu sigurnost*. *Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije* (1965), *Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* (1979), *Konvencija o sprečavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja* (1984), *Međunarodna konvencija za zaštitu svih osoba od prisilnog nestanka* (2006), *Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta*

⁷ Međunarodno humanitarno pravo, Međunarodno ratno pravo ili Međunarodno pravo oružanih sukoba.

glede uključivanja djece u oružane sukobe (2000) su samo neke od konvencija koje poboljšavaju zaštitu ljudskih prava.

1.1. Dvije grane MHP-a

Međunarodno humanitarno pravo koje poznajemo danas se razvilo iz sljedećih glavnih izvora: Haškog prava i Ženevskog prava.

Haško pravo je utemeljilo pravila koja sve strane u sukobu tokom neprijateljstava moraju slijediti. Oni imaju za cilj ograničiti upotrebu metoda i sredstava tokom oružanog sukoba. U Haško pravo spadaju ugovori koji su zaključeni na Prvoj i Drugoj haškoj mirovnoj konferenciji koje su održane u Den Haagu 29. jula 1899. i 18. oktobra 1907.

Na prvoj Haškoj mirovnoj konferenciji⁸ usvojene su 4 konvencije i 3 deklaracije, a deklaracije uključuju:

- Konvencija o mirnom rješavanju međunarodnih sporova,
- Konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu,
- Konvencija o primjeni načela Ženevske konvencije iz 1864. godine na pomorsko ratovanje,
- Konvencija o zabrani ispaljivanja projektila i eksploziva iz balona.

Usvojene deklaracije su:

- Deklaracija o ispaljivanju projektila i eksploziva iz balona,
- Deklaracija o upotrebi metaka sa zagušljivim ili otrovnim plinovima,
- Deklaracija o upotrebi metaka koji se u ljudskom tijelu lako raspadnu ili spljošte.

Druga Haška konvencija koja je održana 1907. godine se bavila:

- Mirnim rješavanjem sporova (na temelju Haške konvencije I, 1899),
- Započinjanju neprijateljstava (Haška konvencija III),
- Zakonima i običajima rata,
- Pravima i dužnostima neutralnih sila u slučaju rata na kopnu,

⁸ Ova konferencija je održana zahvaljujući inicijativi ruskog cara Nikolaja II. Konferenciju su predvodili car i njegov ministar vanjskih poslova, grof Mihail Nikolajevič Muravjov. Oni su predložili smanjenje upotrebe novog naoružanja, primjenu Ženevske konvencije iz 1864. na pomorsko ratovanje i reviziju Briselske deklaracije iz 1874. o zakonima kopnenog ratovanja. (Kim, Y.K., 2007).

- Postupanjem s neprijateljskim trgovačkim brodovima,
- Pretvaranjem trgovačkih brodova u ratne,
- Polaganjem podmorskih automatskih kontaktnih mina,
- Ograničenjima provođenja prava plijena u pomorskom ratu,
- Stvaranjem međunarodnog suda za pomorski ratni plijen,
- Pravima i dužnostima neutralnih sila u slučaju pomorskog rata,
- Primjenom načela Ženevske konvencije (1906) na pomorski rat,
- Bombardovanjem od pomorskih snaga,
- Ograničavanjem upotrebe sile radi utjerivanja ugovornih dugova.

Ženevsko pravo se sastoji od Ženevskih konvencija i bavi se pravilima koja tretiraju poboljšanje sudbine žrtava rata, poput civila, *hors de combat*, ranjenika, bolesnika i ratnih zarobljenika.

Izvorna Ženevska konvencija koja se odnosila na *poboljšanje položaja ranjenika u vojskama na kopnu* usvojena je 1864. godine i označava početak međunarodnog humanitarnog prava kakvo poznajemo danas. Ženevske konvencije iz 1949. godine dio su MHP-a koje se odnosi na poboljšanje stanja žrtava rata. Prva Ženevska konvencija iz 1949. štiti ranjene i bolesne na kopnu, druga štiti ranjene, bolesne i brodolomce na moru, treća se odnosi na ratne zarobljenike, a četvrta se odnosi na zaštitu civila.

„Ovi ugovori su povremeno revidirani, prošireni i modernizirani i sada su ogromno tijelo koje se bavi gotovo svim aspektima modernog oružanog sukoba“ (Buergenthal, 2009: 25).

1.1. Nastanak humanitarnih intervencija i teorija Pravednog rata

Na prvi pogled čini se da zagovornici R2P-a i zagovornici humanitarnih intervencija govore o istim stvarima koristeći se drugačijim jezikom. Istina je da R2P, iako moderan koncept, može naći svoje korijene u dalekoj historiji. S druge strane, čini se da je proširenje tradicionalnih humanitarnih intervencija van okvira puke upotrebe vojne sile prisutno u samom R2P-u.

Sežući u daleku historiju, možemo otkriti da humanitarne intervencije izvire iz teorije pravednog rata a koju vežemo za spise Sv. Augustina (5. stoljeće) i tekstove Sv. Tomasa Augustina (13. stoljeće). Zatim su u 16. i 17. stoljeću Francisco de Vitoria i Hugo Grotius te

Alberico Gentili revidirali diskurs o humanitarnim intervencijama. De Vitoria je arhitekt *ius defendendi innocentes a morte iniusta*, što znači pravo na odbranu nevinih od nepravedne smrti – on tvrdi da je takav rat opravdan jer se vodi u ime nevinih protiv tiranije domorodačkih vođa ili zakona (The Oxford Handbook, 2016: 22). Posljednja dva filozofa uvela su ideju „moralne dužnosti“ kako bi se pomoglo nemoćnima. Intervencije kao takve provodile su se od davnina, ali spremnost da se kontingenti šalju preko granica radi pomoći građanima drugih država bila je ideja koja je postala očitija u 19. stoljeću. Dva čovjeka su odigrala vitalnu ulogu u oblikovanju savremenog humanitarnog prava. Prvi je Henry Dunant, švicarski humanitarac, biznismen i društveni aktivist. Bio je promotor i suosnivač Crvenog krsta. Druga osoba kojoj pripisujemo doprinos MHP-u je general Dufour, poznat po predsjedavanju konferencijom iz 1864. tokom koje je usvojena originalna Ženevska konvencija. 1863. zajedno s Gustavom Moynierom, Louisom Appiam i Théodoreom Maunoiirom, Dunant i Dufour osnovali su *Odbor petorke* koji je tri godine kasnije postao poznat kao *Međunarodni odbor Crvenog krsta*, čiji je početni cilj bio pomoći ranjenom vojnom osoblju. Tragovi humanizacije rata mogu se naći i u doba antike. Na primjer, Hammurabi, babilonski kralj (18. stoljeće prije nove ere) u dokumentu poznatom kao *Hammurabijev zakonik* kaže: „Ja sam ustanovio ove zakone da spriječim jake da tlače slabe.“ Vjerojatno poznatiji tekst koji pokriva ideju regulacije neprijateljstava je *Liberov kodeks* (Lieber Code) iz 1863. godine i diktirao je kako se vojnici trebaju ponašati u ratovima. *Briand-Kelloggov pakt* (1928.) predstavlja obećanje međunarodne zajednice da neće koristiti rat kao sredstvo rješavanja sukoba ili sporova. On predstavlja važnu prekretnicu u međunarodnim odnosima jer se njime prijašnji *ius ad bellum* (prava na rat) zamijenio *ius contra bellum* (prava protiv rata).

Upravo je pravedni rat (*bellum iustum*) trebao opravdati intervencije izvan moralnih i vjerskih ograničenja. Kroz historiju su mnogi stajali na strani pravde. Prema tome vođenje rata zbog nečega što je bivalo opravdano nije bilo zabranjeno, što je također prevedeno u zapise rimskih filozofa. Teorija pravednog rata uključuje aspekt *ius in bello* koji reguliše ponašanje strana u oružanom sukobu. Međutim, uvijek je bio podređen *ius ad bellum*, koji upućuje na uvjete pod kojima se mogu voditi ratovi. MHP je sinonim za *ius in bello* jer nastoji umanjiti patnje osoba koje MHP štiti. Tradicionalne humanitarne intervencije trebale su se provoditi u konfliktnim zonama primjenom sile kako bi se zaustavila ili ublažila ljudska patnja. Prije usvajanja takozvanog *humaniziranog suvereniteta* i koncepta *ljudske sigurnosti*, tokom historije

čovječanstva humanitarne intervencije su zloupotrijebljene mnogo puta za invaziju ili okupaciju slabijih država, što, čini se, i danas predstavlja ogranak zabrinutosti.

2. Svijet koji se mijenja

Kraj hladnog rata simbolizira novi početak u međunarodnim svjetskim odnosima s promjenama koje se osjećaju u brzom globalizaciji ekonomskih, društvenih i političkih odnosa. Način na koji se vode ratovi se promijenio – glavni akteri ratovanja nisu više samo dobro naoružani, profesionalni vojnici – 'novi' ratovi vođeni su između mreža državnih i nedržavnih aktera. Oni mogu uključivati dobro obučene, profesionalne vojnike, odnosno redovne vojske, ali i paravojne milicije, razbojnice, privatne zaštitarske kompanije, grupe za samoodbranu i tako dalje. Kako navode Held i McNally (2015), ti novi ratovi su bili rezultat „akutnog državnog neuspjeha“ i „humanitarne krize širom svijeta u razvoju“. Jedna od najvidljivijih razlika između razdoblja prije i poslije Hladnog rata bili su „sukobi koje arhitekti Ženevskih konvencija nisu predvidjeli“ (Knežević-Predić, 2007: 12). Sve ove promjene pridonijele su ne samo novim mogućnostima, već i novim opasnostima i sigurnosnim rizicima.

2.1. Bolji svijet uz Ujedinjene narode

O dva čudovišna velika rata pisano je u Preambuli Povelje UN-a. Svijet nije svjedočio najmračnijim dijelovima ljudskih umova do izbijanja najkrvavijeg sukoba 20. stoljeća – Drugog svjetskog rata. Ova organizacija se obavezala na održavanje mira i sigurnosti u svijetu. Zbog svog jedinstvenog i univerzalnog karaktera kao međunarodne organizacije, UN se bavi nizom pitanja: održavanje prijateljskih odnosa, mirovne operacije, sprečavanje sukoba, ekonomski i socijalni razvoj. Glavni zadatak ove krovne organizacije svijeta je da održava međunarodni mir i sigurnost.

Walling (2015) tvrdi da su ljudska prava i koncept suvereniteta od osnutka Organizacije središnja briga UN-a. U jednom trenutku, UN nije uspio da održi svoju riječ. Početak 1990. godine bio je vrlo obećavajući. Ali 90-e su potvrdile i gnusne zločine od kojih se ledi krv. MZ je okrenula glavu od kosovske krize. Čini se da su bili na istoj strani sa krizom u Ruandi. Kada

je u pitanju Bosna i Hercegovina njihova reakcija je stigla prekasno. Uprkos činjenici da su se UN prvenstveno brinuli za mir i sigurnost, zbog teških kršenja ljudskih prava širom svijeta i neuspjeha VS-i da zaustavi ta kršenja, UN je počeo obraćati pažnju i na zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda. Povelja počinje sa *Mi narodi*, umjesto sa *Mi države*, i to sugerise da su ljudi ti koji su važni i da su arhitekti Povelje imali na umu dobrobit ljudi. Ali Povelja je sama po sebi kontradiktorna i pokazuje sukob između suverenih prava država i suverenih prava ljudi; ali i dalje je „najvažniji izvor pravnih i ustavnih ovlasti u pogledu upotrebe sile“ (Badescu, 2011: 68-69). Iako Povelja direktno ne govori o humanitarnim intervencijama, neki od njenih principa – oni koji se tiču upotrebe sile i neintervencije – se koriste za tumačenje stava OUN prema intervencijama.

2.2. Hegemonija Petorke⁹

Dok Povelja UN-a utvrđuje zakonska pravila za bolje upravljanje međunarodnim odnosima, Vijeće sigurnosti je tu da osigura da se ta pravila primjenjuju na pravilan način. Tokom formalnih sastanaka, članovi Nadzornog odbora donose odluke koje utiru put političkim djelovanjima, uključujući intervencije u okviru R2P-a. Članove Nadzornog odbora bira Opća skupština UN-a, što omogućava čak i malim zemljama priliku da (barem teoretski) učestvuju u procesima donošenja odluka. Ipak tim UN-ovim tijelom dominira *Velika petorka* (The Big Five). Iako „Holandija, Slovenija i nordijske zemlje aktivnije podržavaju R2P od velike petorke“ (Brockmeier et al, 2014: 3), ovo će se potpoglavlje usredotočiti na stalne članice Vijeća sigurnosti budući da je ovo tijelo jedini organ koji zakonski može odobriti upotrebu vojne sile u humanitarne svrhe.

U ljudskoj je prirodi težiti i željeti vlast, a kad se nje dočepa, čovjeku je teško dopustiti toj moćnoj sili da isklizne iz ruku. Isto se odnosi i na države. Stalna petorka Vijeća sigurnosti, Sjedinjene Države, Velika Britanija, Francuska, Kina i Rusija, nisu spremne dijeliti svoj status s drugima. Kad je riječ o odlučivanju i intervencijama, oni su s vremena na vrijeme pokazali primat nedjelovanju, što narušava ulogu koja im je dodijeljena u okviru Povelje UN-a i njihovu ulogu u VS-i. Njihova primarna odgovornost je održavanje međunarodnog mira i sigurnosti, a pri donošenju svojih odluka uvijek trebaju postupati u skladu s tom

⁹ Za potrebe ovog potpoglavlja, informacije su preuzete sa: <https://r2pasiapacific.org/resources-and-publications/publications> (datum pristupa: 15.04.2020).

odgovornošću. Ono što se smatra prijetnjom međunarodnom miru i sigurnosti, a ono što nije, njihova je odluka.

Kada su u pitanju intervencije, odluka da li reagovati ili ne na masovna zvjerstva je često vođena njihovim pravom na veto. A najveći dio problema leži zapravo u njihovim nacionalnim interesima. Nakon neuspjeha u sprečavanju genocida u Srebrenici, Velika Britanija je obećala da se više neće ponoviti 'najgnusniji čas' u historiji Velike Britanije. Sarah Teitt (2016) identificira suverenitet i državno vlasništvo kao glavne uzroke kineske neodlučnosti u prihvatanju nove ideje suvereniteta koja je predstavljena usvajanjem R2P-a. Drugim riječima, Kina vjeruje da se R2P može implementirati isključivo uz poštivanje tradicionalnih predodžbi o gore navedenim konceptima. Poštivanje integriteta druge države, politička nezavisnost, neintervencija i suverenitet su kamen temeljac ove države i jasno je zašto je Kina tako pažljiva u bavljenju unutrašnjim poslovima drugih država. Za ovu zemlju je njen nacionalni identitet od najveće važnosti: važno je njeno predstavljanje u svijetu. Kao bivša britanska kolonija pokušava (p) ostati velika sila. Kina generalno prihvata sistem koji je orijentisan prema državi. To znači da Kina favorizira državna prava nad ljudskim pravima. Pored njih, i na osnovu pročitane literature o stavu Kine prema savremenim intervencijama, čini se da je Kina zabrinuta da će intervencijske posljedice nadmašiti koristi, kao što je slučaj u slučaju Kosova zbog čega često Kina koristi pravo veta kada se treba donijeti odluka o djelovanju unutar R2P okvira. Rusija je 2005. godine, kao i svaka druga država, podržala *The World Summit Outcome Document* koji prihvata ideju zaštite kao odgovornosti. Ali, u stvarnosti je pokazala drugačiji stav. Baš kao Kina, Rusija nije spremna kršiti tradicionalni koncept suvereniteta, osim ako njena sudbina nije u pitanju. Prema AP R2P, čini se da se Rusija općenito ne protivi onim rezolucijama koje se tiču prva dva stupa R2P2009, a to je zaštita kao odgovornost države i međunarodna pomoć. Ali, implementacija zaštite *pravodobno i odlučno* pokazala se za Rusiju vrlo složenom i teškom. Ovo neobično stajalište koje ova država ima se ne razlikuje mnogo od onog u Kini. Velika uloga ovog praktički kontradiktornog stajališta povezana je s ruskim nacionalnim identitetom, načinom na koji zasniva suverenitet i njegovu ulogu u međunarodnim odnosima. Rusija sebe vidi kao veliku silu; tokom dugog perioda u historiji njena ideologija bila je u suprotnosti sa zapadnim svijetom. Predstavlja se kao važan *stup* multipolarnog svijeta koji prihvata ideju suverenosti. Branitelj je nemiješanja u unutrašnje poslove drugih i otvoreno kritikuje akcije koje štete suverenitetu. „S obzirom da Francuska sebe smatra rodnim krajem ljudskih prava i činjenicu

da je Francuska kroz historiju redovno intervenisala kako bi zaštitila ugroženo stanovništvo, a uz promociju zaštite čovjeka, podrška Francuske R2P-u se ne može smatrati iznenađujućom” (Staunton, 2015: 1). Njena podrška R2P-u je uočljiva i iz činjenice da je Francuska vodila glavnu ulogu u zajedničkoj izradi mnogih rezolucija VS-i. Nadalje, 2013. godine pokrenula je inicijativu kojom bi se *Stalna petorka* dobrovoljno suzdržala od korištenja svojih veto ovlasti u slučaju masovnih zločina. Delegacija Sjedinjenih Država proglasila je 2012. godine da odlučno podržava koncept *Odgovornosti za zaštitu* koji se može povezati s onim što oni smatraju da je moralno ispravno. Ali u stvarnosti je američka vlada pokazala tamnu stranu svojih postupaka opravdanih u humanitarne svrhe.

2.3. Novi koncept globalne sigurnosti

Teško je zamisliti da aktivisti za ljudska prava i vjerni sljedbenici međunarodnog prava imaju išta zajedničko. Čini se da su oduvijek na ratnoj nozi braneći ideje u koje vjeruju. „Oni predstavljaju različite svjetove sa različitim pogledima na upotrebu sile, ulogu prava i ograničavajuću snagu međunarodnog prava“ (Brooks, 2012: 125). Ali cilj im je isti – prva grupa ima za cilj unapređenje ljudskih prava, a druga radi na provođenju pravila za sprečavanje masovnih zločina i održavanje dobrih međunarodnih odnosa, što zauzvrat doprinosi zaustavljanju kršenja ljudskih prava. Nažalost, druga grupa će često žrtvovati ljudska prava radi zaštite državnog suvereniteta. Povećani broj novih prijetnji, međuovisnosti među državama i sve veći broj tzv. propalih država, potaknuli su raspravu o ljudskim pravima i ljudskoj sigurnosti. Mali dio Izvještaja o R2P-u iz 2001. godine piše o novom konceptu ljudske sigurnosti i Komisija ga je definisala kao “sigurnost ljudi – njihovu fizičku sigurnost, ekonomsku i socijalnu dobrobit, poštovanje njihovog dostojanstva i vrijednosti kao ljudskih bića i zaštitu njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda.”

Dok se država tretira kao referentni objekat državnocentričnog sistema, ljudska sigurnost postavlja pitanje šta se događa ako je država uzrok ljudske nevolje. Predugo vremena je pojam sigurnosti oblikovan potencijalnim vanjskim sukobima. Predugo vremena su vlade težile zaštititi granice svojih država, potpuno zanemarujući ljudska prava. Predugo je bila važna samo državna suverenost. Ali s globalizacijom, međunarodna zajednica postala je više uključena u ljudska prava – njihovu sigurnost, slobode, jednakost i prosperitet – a MZ je postala svjesna da države mogu biti sigurne samo ako su njihovi građani zaštićeni. Novi način

razmišljanja uticao je na položaj i status država u međunarodnom sistemu. Iako proces globalizacije predstavlja vezu među državama, on je također 'smanjio' svijet, pa ono što se događa unutar granica jedne države, prelazi te granice. Sukobi su poprimili transnacionalni karakter – drugim riječima, sukobi se vode unutar jedne države, ali se posljedice osjećaju širom svijeta.

Koncept ljudske sigurnosti prvi put je spomenut 1994. godine u Izvještaju UNDP-a, u kojem stoji da je sigurnost ljudi „sigurnost od hroničnih prijetnji poput gladi, bolesti i represije, te zaštita od iznenadnih i štetnih poremećaja u obrascima svakodnevnog života, bilo u domovima, poslovima ili zajednicama“ (UNDP, 1994: 35). UNDP tvrdi da se opseg ljudske sigurnosti može proširiti i na prijetnje u sedam oblasti: ekonomska sigurnost, sigurnost hrane, zdravstvena sigurnost, sigurnost okoliša, lična sigurnost, sigurnost u zajednici i politička sigurnost.

Ljudska sigurnost je veoma bitna za MHP-o i MPLJP-a, jer je glavni cilj prvog zaštita civila i drugih skupina zaštićenih Ženevskim konvencijama u oružanim sukobima, a cilj MPLJP-a je zaštita ljudi, u miru i ratu.

Razvoj ljudske sigurnosti nije bitan samo za zaštitu ljudi; on također svjedoči nesposobnosti i neuspjehu 'tradicionalne sigurnosti' da se nosi s novim prijetnjama koje ugrožavaju svijet. Ljudska sigurnost je od velike važnosti za područje intervencija, naročito razvoj *Odgovornosti za zaštitu*.

2.4. Državni suverenitet naspram humaniziranog suvereniteta

Da bi se bolje shvatila ideja koja stoji iza koncepta humanitarnih intervencija, posebno iza ideje *Odgovornosti za zaštitu*, važno je pozabaviti se konceptom suvereniteta. Suverenitet je toliko dugo bio stup međudržavnih odnosa da je korišten kao dozvola za ubijanje. On je temelj Povelje Ujedinjenih naroda (1945), a poštovati suverenitet je značilo pomoći svjetskom poretku, njegovom miru i sigurnosti. Prema Povelji UN-a, sve države članice uživaju suverenu jednakost što znači da nijedna država se ne smije miješati u unutrašnje poslove druge. Kao što je spomenuto u Izvještaju o *Odgovornosti za zaštitu* (2001), suverenitet je i dalje važan, ali nije apsolutan – ideju su jednako prihvatila tri generalna sekretara Ujedinjenih naroda – Ghali, Annan i Ki-moon. Državni suverenitet ovisi o suverenitetu ljudi i suverenitet sad sa sobom nosi *odgovornost*.

2.4.1. Konvencionalni Vestfalski suverenitet

Priča o apsolutnom suverenitetu počinje 1648. godine i podrazumijeva “odsustvo odgovornosti” (Glanville, 2014: 12). 16. stoljeće obilježilo je sve veće nezadovoljstvo Rimokatoličkom crkvom koja je viđena kao korumpirana jer je prodaja papinskih indulgencija dostigla vrhunac. Sve do Gutenbergovog stroja, prijevoda Biblije sa latinskog jezika i spisa i djela Martina Luthera i Johna Calvina, papinska vlast nije nešto što se ikada moglo dovesti u pitanje. Pojavom štamparije i prijevoda (koji su vjernicima omogućili da sami tumače Bibliju) i filozofije Luther-a i Calvin-a ljudi su počeli promatrati svijet svojim očima. Uspon protestantizma nije godio Crkvi pa je Rimokatolička crkva morala nešto poduzeti. Prvi korak bila je katolička kontra reformacija. Ovo je samo pogoršalo situaciju i dovelo do rata poznatog kao *Tridesetogodišnji rat*. Početak državnog suvereniteta država povezan je Vestfalijskim mirovnim ugovorom iz 1648. Međunarodni odnosi od 17. stoljeća do početka 1990-ih bili su zasnovani na odlukama ovog ugovora koji je i okončao ovaj rat (1618). Ugovorom je uspostavljen novi princip – suverenitet države. Ugovor je pozicionirao suverena kao potpuno autonomnog unutar vlastitog suverenog carstva. Na njega nije mogao politički utjecati niko drugi, a državni poslovi isključivo su njegovo područje uplitanja. Sve je to podrazumijevalo apsolutnu moć. Suština takvog svjetskog poretka stavila je ljudska prava na zadnje mjesto a ideja o suverenoj ravnopravnosti država dodatno je ojačana osnivanjem UN-a i prihvatanjem u ravnopravnu zajednicu naroda.

III Savremene humanitarne intervencije: revolucionarna pojava *Odgovornosti za zaštitu*

Može se reći da su rat i mir prirodni u ljudskoj historiji. Ljudi su ratovali od početka čovječanstva. Iako se karakter ratova tokom godina mijenjao, njegova priroda je ostala ista – nasilna je, bezbrižna, neljudska. Način na koji se vode ratovi dramatično se promijenio nakon usvajanja Ženevskih konvencija koje su imale za cilj uspostavljanje pravila po kojima se moraju voditi ratovi kako bi se čovječanstvo sačuvalo od pretjeranih ubijanja. Međunarodna

zajednica je postala svjesna da je potrebno nešto učiniti zbog mračne sudbine koja je pratila početak 90-ih godina prošlog stoljeća, a rezultat toga je bila *Odgovornost za zaštitu* – njen glavni cilj bio je uspostavljanje efikasnog mehanizma za spašavanje žrtava velikih zločina. Do danas, to je jedna od najkontroverznijih tema savremenih političkih rasprava. Cilj R2P-a je očuvanje ljudskih života od svjesno sablažnjivih situacija (*conscious-shocking situations*) putem prevencije, reakcije i ponovne izgradnje. Uprkos svojoj humanitarnoj prirodi, čini se da se selektivno i nejednako primjenjuje.

Intervencije već duže vrijeme predstavljaju dilemu za međunarodnu zajednicu – da li biti nijemi posmatrač u očima uplakanih civila ili primijeniti smrtonosnu silu da se spase životi. U preambuli Povelje UN-a stoji da su narodi Ujedinjenih naroda odlučni spasiti sljedeće generacije budućih ratova, no propovijedaju li ono čemu uče?

1. Doprinos Očeva osnivača

Prihvatite Odgovornost za zaštitu, i po potrebi djelujte na osnovu nje.

(Annan, 2005)

Da bi se spasilo ono što se moglo spasiti od starih humanitarnih intervencija, nekoliko važnih pojedinaca je vrlo naporno radilo na kreiranju R2P-a. Jednoglasno prihvaćen na Svjetskom samitu 2005. godine, postao je jedan od „najopsežnijih i pažljivo osmišljenih odgovora koje smo vidjeli do sada“ (Annan, 2001., Bellamy i Dunne, 2016: 6). Ovo je bio jedan od najvećih skupova šefova država i vlada u historiji (*Provođenje Odgovornosti za zaštitu*, 2009: 5). Istraživanja o *Odgovornosti za zaštitu* tu nisu prestala: pored znatnog broja UN dokumenata o tom pitanju tokom deset godina uspostavljeni su i različiti centri. To su Globalni centar za *Odgovornost za zaštitu*, Međunarodna koalicija za *Odgovornost za zaštitu*, Koalicija R2P i Azijsko-pacifički centar za *Odgovornost za zaštitu*.¹⁰ Ovi centri su vrlo važni za mobilizaciju političke volje.

¹⁰ The Global Center for the Responsibility to Protect, the International Coalition on the Responsibility to Protect, the R2P Coalition and the Asia-Pacific Center for Responsibility to Protect.

R2P je jednoglasno dogovoren između 12 delegata koji imaju različit pogled na svijet, iskustava, perspektive i znanja. ICISS (osnovan 2000. godine) je kreirao *Odgovornost za zaštitu* 2001. Glavni arhitekt dokumenta bila je Kanada. Kopredsjedavajući su bili Gareth Evans i Mohamed Sahnoun.

Ali prije diskusije o izazovima i ograničenjima savremenih HI-a, od velikog je značaja spomenuti da su tradicionalne humanitarne intervencije suprotne savremenim. Prije svega, humanitarne intervencije su mnogo šire od R2P-a jer uključuju svaki čin (masovni zločin) koji krši ljudska prava. Za početak, izvorni prijedlog R2P-a nije bio ograničen ni na koji zločin. Tek sa *World Summit Outcome Document* (2005) zločini su postali precizniji: genocid, ratni zločini, etničko čišćenje i zločini protiv čovječnosti. S druge strane, tradicionalne humanitarne intervencije mnogo su uže od R2P jer se prva fokusira samo na uporabu vojne sile, a druga nudi mogućnost upotrebe mirnih sredstava za rješavanje sukoba. Tradicionalna humanitarna intervencija može se definirati kao “prekomjerna upotreba vojne sile u svrhu zaštite ljudi čija vlada ih grubo zlostavlja, bilo direktno, bilo pomažući i dopuštajući ekstremno postupanje“ (Heinze, 2009: 16). Što se tiče R2P2001, koncept uključuje “ideju da suverene države imaju odgovornost da zaštite svoje građane od katastrofe koja se može izbjeći – od masovnog ubojstva i silovanja, izgladnjavanja – ali kada oni to ne žele ili nisu u mogućnosti da to učine, odgovornost mora snositi šira zajednica država.”

Odgovornost za zaštitu svodi se na dvije riječi koje predstavljaju cjelokupno značenje koncepta: *odgovornost* znači „dužnost da se bavimo ili se brinemo za nekoga / nešto; moralna dužnost da nešto učinimo ili da pomognemo ili se brinemo o nečemu ili nekome“ (Oxford Advanced Learner’s Dictionary). *Zaštiti* znači „osigurati da neko / nešto ne bude povrijeđen, ozlijeđen ili oštećen i uvesti zakone kojima je protuzakonito ubijanje, nanošenje štete ili oštećenje“ (Oxford Advanced Learner’s Dictionary). Imajući u vidu te definicije, odgovornost za zaštitu se može definisati kao *obaveza ili moralna dužnost pomoći ili paziti na one koji su ozlijeđeni ili oštećeni*.

Izveštaj ICISS-a definiše *Odgovornost za zaštitu* kao “ideju da suverene države imaju odgovornost da zaštite svoje građane od katastrofe koja se može izbjeći – od masovnog ubojstva i silovanja, izgladnjavanja – ali kada oni to ne žele ili nisu u mogućnosti da to učine, odgovornost mora snositi šira zajednica država” (2001: 10), a WSOD kaže da „svaka pojedinačna država ima odgovornost da zaštiti svoje stanovništvo od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti. Ova odgovornost podrazumijeva sprečavanje

takvih zločina, uključujući njihovo podsticanje, odgovarajućim i potrebnim sredstvima. Prihvatamo tu odgovornost i ponašat ćemo se u skladu s njom. Međunarodna zajednica trebala bi, prema potrebi, ohrabriti i pomoći državama da izvršavaju tu odgovornost i podržati Ujedinjene narode u uspostavljanju sposobnosti ranog upozoravanja“ (2005: 30). Globalni centar za *Odgovornost za zaštitu* definiše ovu odgovornost kao „princip koji nastoji osigurati da međunarodna zajednica više nikada ne posrne pred genocidom i drugim grubim oblicima zloupotrebe ljudskih prava“ (GCR2P, 2008).

Ukratko, R2P nije sinonim za termin humanitarna intervencija. Nadalje, to nije sinonim niti je ograničen na vojnu intervenciju.

1.1. Odgovornost za zaštitu: dokumenti

Ako vjerujemo da su sva ljudska bića s pravom zaštićena od djela koja šokiraju savjest svih nas, tada moramo retoriku uskladiti sa stvarnošću, a princip s praksom. Ne smiju nas zadovoljiti izvještaji i deklaracije. Moramo biti spremni djelovati. Nećemo biti u mogućnosti da živimo sami sa sobom ako to ne učinimo.

(ICISS, 2001: 91)

Najopsežniji dokument¹¹ koji je predstavio ideju ‘odgovornosti za zaštitu’ kao nove, savremene intervencije zasigurno jeste Izvještaj Međunarodne komisije za intervenciju i državni suverenitet (*International Commission on Intervention and State Sovereignty, ICISS*). Sastoji se od osam poglavlja koja glase: *The Policy Challenge, A New Approach: The Responsibility to Protect, The Responsibility to Prevent, The Responsibility to React, The Responsibility to Rebuild, The Question of Authority, The Operational Dimension and The Responsibility to Protect: the way forward*. Kao što tvrdi ICISS, njegova je glavna svrha utvrditi je li ikada primjereno primijeniti prisilne mjere kako bi se spasili životi drugih ljudi. Komisija je imala cilj ponuditi precizne smjernice koje bi pomogle MZ-i da pronađe odgovore na sljedeća pitanja – ko treba intervenirati, pod čijim ovlastima, kada, gdje i kako.

¹¹ Sastoji se od 108 stranica i 8 poglavlja.

Izvještaj naglašava tri osnovna elementa R2P-a: Odgovornost za sprečavanje (*Responsibility to Prevent*), Odgovornost za reakciju (*Responsibility to React*) i Odgovornost za obnovu (*Responsibility to Rebuild*) i od ove tri odgovornosti Komisija prevenciju smatra najvažnijom. Ali samo jednaka upotreba sve tri vrste odgovornosti može dovesti do uspješnosti R2P-a. Vojna intervencija može se upotrijebiti samo kao krajnje sredstvo i potrebno je ispuniti *the just cause threshold, the precautionary principles* i *right authority* da bi se ta mjera uopšte mogla zakonito upotrijebiti.

ICISS takođe pokušava razjasniti značenje termina *intervencija*, budući da je većina kontroverzi u vezi s HI-om povezana sa značenjem tog termina i opsegom aktivnosti koje on može obuhvatiti. ICISS definiše intervenciju kao *akciju poduzetu protiv države ili njenih vođa, bez njenog pristanka, u svrhe za koje se tvrdi da su humanitarne ili zaštitničke* (ICISS, 2001: 24). Kako bi se razlikovao tradicionalni koncept humanitarnih intervencija od onih u okviru R2P-a, Komisija namjerno odbacuje frazu ‘humanitarna intervencija’, čime daje prednost novim frazama – *intervencija* ili *vojna intervencija*. Nadali su se da će ova promjena terminologije pomoći boljem prihvaćanju i sprovođenju koncepta na globalnoj razini.

Ukratko, glavni cilj Komisije bio je ponuditi još jednu perspektivu o intervencijama predstavljajući ih kao *Odgovornost za zaštitu* koja uključuje tri faze: prevenciju, reakciju i post-intervencijsku fazu (faza obnove). Ponovno su definisali suverenitet oslanjajući se na koncept koji je prvi predstavio Francis Deng, a to je ‘suverenitet kao odgovornost’ (*sovereignty as responsibility*).

High-Level Panel on Threats, Challenges and Change: *A More Secure World: Our Shared Responsibility*¹² (2004) i *In Larger Freedom*¹³ (2005) su se založili za prihvaćanje R2P-a i njegovu konceptualizaciju. Dokument koji je trebao ojačati ideju prevencije kao odgovornosti bio je *World Summit Outcome Document* iz 2005. godine, ali kako kažu Chomsky (2012: 160) i Hehir (2012: 52) u Dokumentu je rečeno ono što je već rečeno i prihvaćeno u

¹² Da bi se suočili s novim prijetnjama i izazovima predstavljen je izvještaj Generalnog Sekretara *A more secure world: our shared responsibility* kao odgovor na Annanovu zabrinutost novim prijetnjama međunarodnoj zajednici. Cilj je bio procijeniti te prijetnje, redefiniirati politike da odgovaraju novim prijetnjama i procijeniti sposobnost UN-a da se nosi s njima. Izvještaj sadrži 101 preporuku za rješavanje pet najvećih izazova nove ere: siromaštvo i degradacija okoliša, sukobi, oružje za masovno uništenje, terorizam i transnacionalni organizirani kriminal.

¹³ *In Larger Freedom: towards development, security and human rights for all* predstavlja političke odluke i reforme, navodeći da se sigurnost, razvoj i ljudska prava moraju razvijati zajedno i funkcionisati kao jedno ako se želi postići uspjeh. Ono što se predlaže kao pomoć zemljama u razvoju, uz asistenciju međunarodne zajednice, jeste focus na razvoj nacionalnih strategija, finansijski razvoj, oslobađanje od duga i razvoj tržišta. Potrebne su i nove akcije za osiguranje održivosti okoliša, prije svega klimatskih promjena, dezertifikacije i biološke raznolikosti. Ostali prioriteti su širenje zaraznih bolesti, prirodne katastrofe, migracije.

međunarodnom pravu. Drugim riječima, države su se unatoč potpisivanju obavezale na ništa novo kada je riječ o zaštiti ljudi. Dokument s prijašnjih 180 stranica je sveden na samo tri paragrafa, zbog čega je jednostrano prihvaćen – barem na papiru. Stvarnost pokazuje da MZ nije u potpunosti spremna da djeluje u skladu s R2P-om.

Dokument se dotaknuo R2P-a na vrlo uski način. U paragrafima koji se odnose na R2P nema riječi o prevenciji i obnovi. Ističe se važnost strogo praćenja Povelje koja se od njenog donošenja 1945. godine nije nimalo promijenila kako bi odgovarala savremenim izazovima. Takođe, ističu važnost odgovornosti svih država da poštuju ljudska prava i slobode. R2P2005 nije spomenuo nikakve alternative autorizaciji VS-i što je bio prvobitni plan 2001. godine. Oni predlažu implementaciju R2P-a na pojedinačnoj osnovi (*case-by-case basis*) umjesto velikih gubitaka života (*large-scale loss of life*) navedenih u R2P2001 a koji su trebali da se dese za aktivaciju istog. “Kada država ipak ‘očito nije uspjela’ (*manifestly failing*) zaštititi svoje stanovništvo od četiri navedena zločina i kršenja ljudskih prava, vlade država su potvrdile da je međunarodna zajednica bila spremna na kolektivne ‘pravovremene i odlučne’ (*timely and decisive*) akcije sa saglasnošću Vijeća sigurnosti i u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda” (Implementing the R2P, 2009: 1). Kao što je navedeno u paragrafu 138, MZ bi trebala podržati UN u stvaranju kapaciteta za rano upozoravanje.

R2P2009 u izvještaju *Implementing the Responsibility to Protect* odgovara na prethodno spomenuti document. Ovim izvještajem vlade su pokazale podršku za R2P. Poziva se na razvoj strategije, standarda, procesa, alata i praksi kako bi se izbjegla bilo kakva zloupotreba prakse kao novog sredstva za sprečavanje ljudske patnje. R2P2001 se temelji na tri odgovornosti: prevenciji, reakciji i ponovnoj izgradnji, a budući da se 2005. nije dalo puno prostora R2P-u, glavni zadatak izvještaja za 2009. godinu bio je popuniti one praznine koje su ostale iza R2P2005. Suštinski dio Izvještaja tiče se tri stupa djelovanja. Stup 1 poziva na *odgovornost za zaštitu država* (*the protection responsibilities of the States*). Ta odgovornost prvo pripada državi u kojoj se krše ljudska prava, a ona proizilazi direktno iz suvereniteta države i međunarodnog prava. Stup 2 naglašava važnost *međunarodne pomoći i jačanja kapaciteta* (*international assistance and capacity building*), od kojih se međunarodna pomoć spominje u R2P2005 – međunarodna zajednica, preko Ujedinjenih naroda, također ima odgovornost upotrebe odgovarajućih diplomatskih, humanitarnih i drugih mirnih sredstava, u skladu s Poglavljama VI i VIII Povelje, kako bi se zaštitilo stanovništvo od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti (R2P2005: 30). R2P ne može

funkcionisati bez međunarodne korporacije, a koja mora uključivati regionalne i subregionalne organizacije, civilno društvo i privatni sektor. Stup 3 odnosi se na *pravovremeno i odlučno djelovanje* (timely and decisive manner), što opet odražava prihvatanje R2P2005.

U daljnjem stajalištu rasprave o R2P-u, *Early warning, assessment and the responsibility to protect* usvojena je 2010. Kao što samo ime izvještaja pokazuje, oslanja se na prijedlog R2P2005 da podrži UN za uspostavljanje kapaciteta za rano upozoravanje. Spominje tri najveće nedostatke u pružanju pravovremenih informacija potrebnih za implementaciju R2P – nedovoljna razmjena informacija, postojeći mehanizmi za prikupljanje podataka koji tu informaciju ne vide kroz objektiv R2P-a, a posebno nedostatak usredotočenosti na zločine, kao nepovezane sa oružanim sukobima. To zapravo podrazumijeva da zločini čak i ogromnih razmjera ne moraju dovesti do oružanog sukoba. Nadalje, *Konvencija o genocidu* jasno primjećuje da se ovi zločini mogu počinuti i u miru i u ratu. Treći jaz koji treba popuniti je onaj koji se odnosi na potrebu alata za procjenu i kapaciteta koji će dovesti do razvoja brzog odgovora na krizu.

Izvještaj *O ulozi regionalnih i subregionalnih aranžmana* (*The role of regional and sub-regional arrangements*) usvojio je 2011. tadašnji generalni sekretar Ban Ki Moon, kao nastavak Svjetskog dokumenta 2005. Generalni sekretar primjećuje važnost regionalnih i subregionalnih organizacija u provođenju R2P-a, posebno jer mogu pružiti informacije iz prve ruke o krizi u tom području. Koristi strategiju od tri stupa za uvođenje uloga regionalnih i subregionalnih organizacija – ova strategija je prvi put predstavljena 2009. godine u izvještaju *Implementing the Responsibility to Protect*. Prvi stup definira državu kao glavnog aktera u zaštiti svojih ljudi od masovnih zločina, istovremeno naglašavajući ulogu koju regionalne i subregionalne organizacije mogu igrati kako bi pomogle državama da to urade. Drugi stup se odnosi na opredjeljenje međunarodne zajednice da pomogne državama u ispunjavanju njihovih obaveza, a treći stup govori o tome da te organizacije mogu pomoći u sprečavanju masovnih zločina, ako pravovremeno i odlučno dijele informacije.

Vođen trećim stupom Izvještaja o R2P-u iz 2011., generalni sekretar najavio je još jedan izvještaj u 2012. godini *Responsibility to Protect: timely and decisive response*. Nakon kratke geneze načela, Ban Ki-moon ističe ideju da su prevencija i reakcija dvije strane istog novčića. Izvještaj nam donosi pet najvažnijih lekcija o R2P-u. Prva lekcija je da je svaka situacija različita – “izbor metoda i alata koji se koriste u svakoj situaciji trebaju biti oblikovani prema okolnosti na terenu i informiranom presudom vjerojatnih posljedica” (2012: 6). Druga lekcija

odnosi se na pitanje selektivnosti. Treća lekcija kaže da MZ ne bi trebala preferirati jedan stup ispred drugog, jer samo zajedno mogu doprinijeti rješenju situacije. Prevencija bez odgovora ne može ponuditi obećavajuće rezultate je četvrta lekcija izvještaja, koja se preliva na petu – “jačanje tog odnosa kako bi se maksimizirale mogućnosti koje predstavlja ostaje kritično važna komponenta strategije provedbe” (2012: 7). Izvještaj se zatim fokusira na provedbene alate (pregovore, istrage, posredovanje, mirenje, arbitražu i tako dalje) koji se moraju razvijati „dok otkrivamo šta najbolje funkcionišu” (2012: 7). Mediji, javno zagovaranje i misije za utvrđivanje činjenica su od vitalnog značaja za pravilno sprovođenje načela. Prvi put od prvobitnog prijedloga *Odgovornosti za zaštitu* 2001. godine, u ovom se izvještaju navodi da upotrebu sile može odobriti samo Vijeće sigurnosti. Generalni sekretar spominje partnere na raspolaganju za implementaciju R2P-a, kao što su ECOWAS i NATO.

2015. godini, generalni sekretar UN-a Ban Ki-Moon objavio je još jedno izvješće o R2P – *A vital and enduring commitment: implementing the responsibility to protect*. Identifikovani su glavni izazovi. Nedostatak političke volje prepoznat je kao najveći izazov savremenih intervencija. Ostale su: nedržavne oružane grupe i nove tehnologije. Pojava nedržavnih oružanih grupa nije nova, ali način na koji koriste 4 zločina spomenuta 2005. kao strategiju za unapređivanje svojih ciljeva je bez presedana. Nove tehnologije mogu imati pozitivne i negativne strane. Prva je povezana s poboljšanom javne svijesti o zločinima koji se događaju daleko od njihovih domova; ali ova posljednja, negativna strana, povezana je s nedržavnim akterima koji koriste Internet za širenje svojih nasilnih ideologija i propagande. Ki-Moon ističe sljedećih 6 ključnih prioriteta za efikasnu implementaciju R2P-a: politička posvećenost, ulaganje u prevenciju kriminala, osiguravanje pravovremenijeg i odlučnijeg reagiranja, sprečavanje ponovnog pojavljivanja zločina, zloupotreba regionalnog djelovanja i jačanje umrežavnja ravnopravnih subjekata (*political commitment, investing in atrocity crime prevention, ensuring more timely and decisive response, preventing the recurrence of atrocity crimes, enhancing regional action and strengthening peer network*). Politička posvećenost je nešto što još uvijek ograničava upotrebu R2P-a jer je prisutna igra selektivnosti. Isto se odnosi na pravovremeni i odlučni odgovor – Sirija se može uzeti kao primjer.

2. Humanitarne intervencije: od riječi do djela

Teorija i praksa se ponekad sukobljavaju. A kada se to desi, teorija gubi. Svaki put.

Linus Torvalds (2009)

“Stvarna slika međunarodne zajednice kada je u pitanju sprečavanje i zaustavljanje masovnog ubijanja civila je zapanjujuće loša” (Bellamy, 2011: 1). Mnoge države, uključujući Kambodžu, Iran, Irak, Sudan, Ugandu, Ruandu, Bosnu i Hercegovinu, bili su svjedoci masovnih zvjerstava na njihovoj teritoriji. A novo stoljeće nije donijelo velike promjene. Ako znamo da “izvršitelji vrše masovna zvjerstva jer im pomaže da dobiju ono što žele” (Bellamy, 2011: 2), zašto onda smatramo bilo koji način da to zaustavimo kontroverznim i lošim? Poglavlje će prikazati međunarodnu zajednicu kao svjedoka zločinima prije i poslije usvajanja R2P-a. Važno je napomenuti da se intervencije i neintervencije prije usvajanja R2P ne mogu prepoznati kao uspjesi ili neuspjesi *Odgovornosti za zaštitu*, već će se koristiti za analizu (ne) djelovanja međunarodne zajednice.

Ovo poglavlje nastoji obuhvatiti uspješne i neuspješne intervencije u prošlosti i one implementirane u okviru R2P-a kako bi se dodatno analizirala teza izazova i ograničenja savremenih humanitarnih intervencija. Pored toga, potrebno je naglasiti koji su faktori uzeti u obzir prilikom određivanja uspješnosti savremenih intervencija. Međunarodnu zajednicu čine različite države s različitim ciljevima i idejama a njihovi različiti ciljevi i ideje reflektuju ono što u osnovi oni vjeruju da intervencije trebaju postići, iako je jedina svrha svake intervencije zaštita civila. Učinkovitost će se ispitati analizom tri faze predložene u izvještaju iz 2001. o R2P-u, odnosno da li je MZ pokušala spriječiti kršenje ljudskih prava, potom da li je vojna intervencija uspjela ublažiti velike ljudske gubitke i da li su poduzete efikasne mjere nakon intervencije, jer se samo s uspjehom sve tri faze zaštite može govoriti o djelotvornosti R2P-a u cjelini.

Deset intervencija je poduzeto u posthladnoratovskom periodu; R2P je implementiran u više desetaka slučajeva. Intervencije iz 1990-ih odvijale su se u Bosni i Hercegovini (1995), Ruandi (1994), Kosovu (1999), Somaliji (1992), Haitiju (1994), Istočnom Timoru (1999), Albaniji (1997), Liberiji (1990), Sijera Leoneu (1997) i Iraku (1991). Intervencije u Bosni, Somaliji, Haitiju, Ruandi, Istočnom Timoru i Albaniji odobrilo je Vijeće sigurnosti. Ostale četiri intervencije nije odobrilo VS, već regionalne organizacije: ECOWAS u Liberiji i Sijera Leoneu, te NATO na Kosovu i Iraku. Od samog početka R2P-a, nekoliko intervencija se

dogodilo bez odobrenja SC – Obala Slonovače i Liberija (obje: ECOWAS, 2003.) i Darfur (Afrička unija 2004.). “Čini se da intervencije koje provode regionalni akteri podržavaju argument da se pojavljuje legalno običajno pravo prema kojem se intervencije odvijaju bez odobrenja Vijeća sigurnosti već se traži naknadno odobronje UN-a” (Badescu, 2010: 77).

2.1. Nikada više? Nečujnih 800 000 krikova

U samo tri mjeseca svijet je bio svjedokom “najbržeg genocida ikada” (Tamwada, 2010: 14). Općenito, ovaj slučaj se smatra “moralno manjkavim i tragičnim odbijanjem međunarodne zajednice da interveniše kako bi zaustavila genocid” (Moore, 2007: 172). Svijet je okrenuo glavu od ovog zločina, uprkos tome što se 1948. obavezao na sprečavanje takvih zločina. Za razliku od slučaja s Kosovom u kojem se intervencija NATO-a dogodila uprkos neovlašćenju VS-i, ovdje se unilateralna intervencija nije poduzela. Kriza u Ruandi započela je građanskim ratom koji je trajao tri godine, a koji je prekinut Arushanskim mirovnim sporazumom 1993. godine. Potpisale su ga vlada Ruande i pobunjenička skupina Patriotski front Ruande (*Rwandan Patriotic Front*). Obje strane obećale su poštivanje tranzicije vlasti koja je ograničena na dvadeset i dva mjeseca, nakon čega su trebali biti održani opći izbori. Ali krajem godine, sigurnosna situacija se pogoršala jer je RPF prekršio njihov dio dogovora – uspostavljanje prelazne vlade je otkazano. VS je pokušalo poboljšati situaciju nudeći još jedan rok za uspostavu (prelazne vlade), a čak je i prijetio povlačenjem snaga UNAMIR-a, ali to nije urodilo plodom pošto su užasi masovnih ubojstava započeli 1994. kada je predsjednik Juvenal Habyarimana poginuo u avionskoj nesreći. Za samo nekoliko sati *Zemlja hiljadu brežuljaka* posvjedočit će najgoroj ljudskoj pokvarenosti od kraja Drugog svjetskog rata. Od aprila do jula 1994. milicije Hutu naroda ubile su oko 800 000 ljudi (od kojih su velika većina bili pripadnici manjine Tutsi). U vrijeme početka sukoba, 2 548 članova UN-a nalazilo se u Ruandi u sklopu UNAMIR-a¹⁴ (Holzgrefe et al, 2003: 16). General Dallaire je 1998. godine izjavio da bi učinio više da mu se pruži više sredstava na korištenje. Ali UNAMIR-ova snaga jednostavno nije bila dovoljna. Snage Francuske, SAD-a i Belgije bile su raspoređene u Ruandi sa zadatkom evakuacije stranih državljana, ali odlukom VS-i mnogi od njih su

¹⁴ UNAMIR (*United Nations Assistance Mission to Rwanda*, Misija Ujedinjenih naroda za pomoć Ruandi) je bio u Ruandi kako bi podržao Arushanski mirovni proces koji su 1993. godine potpisale vlada Ruande i RPF kako bi se okončao građanski rat koji je trajao tri godine. Te su trupe bile tamo kao dio mirovne misije. VS je jednoglasno odobrilo njihovu misiju.

povučeni. Ovo se dogodilo u aprilu, usred genocida. Tadašnji predsjednik SAD-a, William Clinton, najavio je da SAD preferiraju neintervenciju nakon neuspjeha u Somaliji. Čini se da su i druge zemlje slijedile njegovo vodstvo, pa je politička volja za intervencijom bila minimalna, ako i tolika. 1994. godine VS je usvojilo Rezoluciju 918 kojom je najavljen embargo na oružje, ovlašćujući UNAMIR da zauzme oštriji stav. Morala su se uspostaviti sigurna humanitarna područja. Nadalje, Francuska je zatražila potpunu autorizaciju korištenja svih potrebnih sredstava za osiguranje mira i sigurnosti i u tu svrhu, VS je usvojilo Rezoluciju 929 čiji je cilj bio uspostaviti privremenu multinacionalnu operaciju u humanitarne svrhe. Ovom rezolucijom obuhvaćena je saradnja Ujedinjenih naroda, OAU-a i susjednih država. Svjesni masovnih ubojstava civila, VS poziva na hitnu reakciju međunarodne zajednice. Bilo je tvrdnji da je francuski iznenadni interes za genocid u Ruandi povezan s francuskim nacionalnim interesima: navodno je Francuska imala veze sa proliferacijom oružja počiniteljima genocida.

Krah mirovnog sporazuma bio je vidljiv od trenutka ulaska UNAMIR-a na scenu – ubojstva, atentati, prijetnje, nasrtaj migranata u Ruandu, nasilne demonstracije bili su neki od znakova ranog upozorenja da nešto nije uredu. Znakovi upozorenja poput ovih trebali su biti dovoljni da stručnjaci zaključe da će se nešto dogoditi u Ruandi. Prije pada predsjedničkog aviona 6. aprila 1994., najglasniji o masakru koji bi se uskoro mogao dogoditi bio je general Dallaire (postavljen za zapovjednika snaga UNAMIR-a). Ali znakovi upozorenja se ignorišu i kada se to dogodi, genocid je neizbježan. Stanton (2009: 2) spominje da su znakovi upozorenja bili zanemareni jer su ih kreatori politika doživljavali kao dio “građanskog rata”. Tada je generalni sekretar Ujedinjenih nacija, Boutros-Ghali izjavio

Svi mi moramo priznati da [...] nismo uspjeli odgovoriti na agoniju Ruande, što znači da smo prešutno prihvatili sve te kontinuirane gubitke ljudskog života. Pokazalo se da je naša spremnost i sposobnost za djelovanje u najboljem slučaju neadekvatna, a u najgorem slučaju žalosna zbog *nepostojanja kolektivne političke volje* (1993., naglasak dodan).

Također, *Izveštaj nezavisne istrage o akcijama Ujedinjenih naroda tokom genocida u Ruandi*¹⁵ (1999.) otkriva tačno kako UN-ovi dužnosnici nisu reagovali na masovna i sistematska ubojstva. Prvo, broj trupa UNAMIR-a smanjen je sa 4 500 na 2 458. Tada je opseg njihovog mandata bio ograničen i Sjedinjene Države su odgovorne za to. Naime, insistirali su na ograničavanju mandata UNAMIR-a samo na razoružanje i uspostavljanju

¹⁵ The Report by the Independent Inquiry Into the Actions of the United Nations During the 1994 Genocide in Rwanda (1999)

sigurnosnih zona. Unutar UNAMIR-a bilo je jasno da postoje problemi između Booha Booha i Dallairea.¹⁶ Uz to, u izvještaju se navodi da je bilo problema sa protokom informacija iz Ruande prema sjedištu UN-a. Sve ovo jasno pokazuje nedostatak političke posvećenosti za rješavanje ove situacije.

2.2. Genocid u Zemlji krvi i meda

Korijeni rata koji je zahvatio Bosnu i Hercegovinu početkom devedestih se vežu za ideju Velike Srbije. Dok je Miloševićeva vojska „bjesnila, Zapad je stajao beznadežan“ (Szamuely, 2013: 28) a postupci VS-i su bili prilično nedosljedni i nejasni. U početku su SAD stajale po strani jer su vjerovala da je Evropska unija ta koja bi se trebala baviti pitanjima sigurnosti i upravljanja sukobima u Evropi. No, kako se EU nije mogla nositi sa cijelom situacijom, Sjedinjene Države su u augustu 1995. počele razvijati strategije koje bi pomogle krizi (Turčalo, 2017/2018).

Glavni kamen spoticanja za međunarodnu zajednicu bio je nepostojanje dogovora o karakteru sukoba u Bosni, odnosno je li sukob bio čin vanjske agresije ili građanski rat. Čak štoviše, problem je bio odrediti “identitet počinitelja i žrtava” (Walling, 2015: 397). Kako se MZ nije mogla složiti oko tih pitanja, plašili su se da bi svojim djelovanjem prekršili suverena prava Bosne. Ali dogovoreno je da sukob predstavlja prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti što je rezultiralo usvajanjem Rezolucije 770 i Rezolucije 771. Prva je pozivala na brzu reakciju na sukob kako bi se omogućilo zemlji da živi u miru i sigurnosti. Ovom rezolucijom iz 1992. sukob se prepoznaje kao prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti zbog čega je mandat UNPROFOR-a produžen iako su UN-i u početku izbjegavali mogućnost humanitarne intervencije. Na kraju su snage UNPROFOR-a raspoređene u brojne takozvane “sigurne zone” koje su bile sve samo ne sigurne. Rezolucijom 771 osuđuju se teška kršenja međunarodnog prava u bivšoj Jugoslaviji, posebno u Bosni. Niti jedna od ove dvije rezolucije nije uspjela ponuditi konkretne akcije u vezi sa situacijom u Bosni – tek nakon zlodjela nad hiljade i hiljade muškaraca u srebreničkoj enklavi, članovi Vijeća prepoznali su bosanske Muslimane kao žrtve, a rat kao agresiju (Walling, 2015: 399). Iako je veći dio zemlje bio ogroman

¹⁶ 1993. Booh Booh bio je šef misije UNAMIR-a. Za vrijeme mandata Booh Booha, Dallaireu su date informacije o nadolazećoj kampanji istrebljenja manjine Tutsi. I Booh Booh i UN odbili su prihvatiti ta upozorenja. Pored ovoga, Booh Booh je postao vrlo blizak s predsjednikom Ruande Habyarimane.

koncentracioni logor, mali grad Srebrenica u julu 1995. postao je epicentar najstrašnijeg zločina na svijetu. “Tokom samo nekoliko dana vojne i policijske snage RS-a ubile su preko 8000 muškaraca i dječaka Bošnjaka i prisilno deportirale preko 25.000 žena, djece i staraca” (Green, 2020: 14). Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda usvojilo je 57 rezolucija o Bosni u periodu 1992-1995. (Karčić, 2010. u Kadiću, 2018: 6). Ali prva rezolucija koja se bavi problemom sukoba donesena je 1991. godine – Rezolucija 713 koja je označila početak sudjelovanja UN-a u bivšoj Jugoslaviji i ona uvodi sankcije, poput embarga na sve isporuke oružja i vojne opreme u Jugoslaviju. Pošto međunarodno posredovani mirovni pregovori nisu donosili željene rezultate i kraj sukoba se nije nazirao, u NATO-ovoj prvoj upotrebi sile (Green, 2020: 13) NATO-ove snage u operaciji *Deny Flight* (1993) oborile su četiri aviona VRS jer su prekršili zonu zabrane letenja (*no-fly zone*) UN-a koja je navedena Rezolucijom 816 (1993).

Snage UN-a smještene u enklavi nisu uspjele prijaviti jasne pokazatelje onoga što će se dogoditi – genocid se nije dogodio preko noći, već je temeljito isplaniran i izveden – izvještaj o kretanju trupa i postupnom uskraćivanju hrane, vode i odgovarajuće medicinske pomoći, te prisustvo novih snaga u okolini nije isporučen UN-u. Prema *The Fall of Srebrenica and the Failure of UN Peacekeeping* (izvještaj Human Rights Watch-a) postoji ogromna količina dokaza koji svjedoče kako su snage UN-a potisnule popis nestalih bošnjačkih muškaraca i dječaka iz područja koja su trebala biti sigurna. “Iako su sigurna područja možda stvorena s dobrim namjerama, u stvari su postali etnički geti pod zastavom UN-a” (izvještaj HRW-a o Srebrenici, 1995: 10). Zbog nedostatka komunikacije i međunarodne volje za rješavanjem sukoba, svi su znakovi upozorenja ostali jednostavno znakovi koji svjedoče o okrutnosti međunarodne zajednice u slučajevima teških kršenja ljudskih prava.

2.3. Kosovo kao historijska prekretnica

Vjerovatno jedna od najkontroverznijih intervencija devedesetih i ona koja je potakla promjenu načina na koji intervencije funkcionišu je intervencija na Kosovu. Označena kao *nelegalna, ali legitimna*, doživljava se kao prekretnica u međunarodnom diskursu o intervencijama u humanitarne svrhe. Nelegalna je jer intervenciju NATO-a nije odobrilo VS, ali legitimna jer je poduzeta kako bi se zaustavila masovna kršenja ljudskih prava. “Akciju koju je trebalo poduzeti na kraju je poduzela koalicija voljnih, ali na način koji je dovodio u

pitanje integritet cijelog međunarodnog sigurnosnog Sistema” (Evans, 2008: 285). Ova je situacija definitivno doprinijela propitivanju vjerodostojnosti i uloge VS-i propisanoj u Povelji UN-a. R2P2005 odbacuje svaku mogućnost unilateralne intervencije što znači da akteri MZ ne dozvoljavaju intervencije poput one na Kosovu. “Zapravo NATO intervencija u Kosovu je oživjela staru doktrinu pravednog rata koja prelazi okvire člana 2 (4) UN Povelje i temeljna načela međunarodnog prava koja strogo ograničavaju upotrebu sile” (Nazeer, 2009: 3).

Tokom 1980-ih i 1990-ih došlo je do sukoba snaga koje su vodili Slobodan Milošević i OVK (*Oslobodilačka vojska Kosova*). Preventivnim mjerama se pokušalo stati situaciji na kraj, ali bez uspjeha. SAD su obavijestile Miloševića da će, ukoliko njegove snage nastave s kršenjem ljudskih prava, upotrijebiti vojsku protiv srpskih snaga na Kosovu (Božićno upozorenje, *Christmas Warning*, 1992). Richard Holbrooke je također pokušao nagovoriti Miloševića da prestane sa ubijanjem nedužnih. Ipak, situacija je eskalirala. SAD i NATO pokušali su posljednji put riješiti situaciju Sporazumima iz Rambujea (*Rambouillet Accords*) – glavni cilj sporazuma bio je zaustaviti nasilje na Kosovu i pomoći povratku izbjeglica i raseljenih osoba. Pozvao je i na momentalni prekid upotrebe sile. OVK je prihvatila sporazum, Milošević je odbio. NATO je zaprijetio da će upotrijebiti silu, što su na kraju i učinili 24. marta 1999. Ovo je bio prvi put da je neka organizacija napala državu bez odobrenja VS-i. Najveći protivnik ovakve akcije bila je Kina. Rusija je također jasno dala do znanja da će upotrijebiti pravo veta na bilo kakav prijedlog upotrebe sile protiv srpskih snaga jer krizu nisu doživljavali kao prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti. Tri dana nakon početka kampanje, “Vijeće sigurnosti se sastalo da bi raspravljali o nacrtu rezolucije koju je uvela Rusija i kojom je NATO-ovo djelovanje okarakterisano kao kršenje Povelje UN-a” (Glanville, 2014: 302). Rusija, Kina i Indija su osudile NATO-ovu upotrebu sile; Francuska i Holandija su izjavile da NATO deluje u ime čovječanstva. SAD su zaključile da takav čin nije u suprotnosti sa Poveljom UN-a. Na kraju je ruski nacrt odbijen, ali nije doveo do prihvatanja intervencija bez zakonskog odobrenja VS-i.

Zbog svoje prirode kao legitimne, ali nezakonite, kosovska intervencija je poslužila kao kap koja je prelila intervencijsku čašu. Nezakonitost i kolateralna šteta koja je uslijedila nakon intervencije otvorila je mnoga pitanja. Dok jedna strana opravdava intervenciju zbog svog humanitarnog cilja, druga strana ukazuje na njene posljedice, poput ‘više štete nego koristi’. Ipak, William Cohen, tadašnji ministar odbrane SAD-a, tvrdio je da je to “najpreciznija i najniža zračna kolateralna šteta u historiji” (Cohen, 1999, Pinos, 2019: 1).

Nakon predaje srpskih snaga, NATO je preuzeo sigurnost Kosova u svoje ruke (Moore, 2007: 178).¹⁷ UN je sarađivao s EU-om i OECD-om na ljudskim pravima i ekonomskom razvoju.

2.4. Sijera Leone – primjer “uspješne” intervencije

U vrijeme sukoba na Kosovu, brutalnost u jednoj zemlji zapadne Afrike brojala je svoju devetu godinu. S korumpiranim vođstvom, lošom ekonomijom i članovima RUF-a u porastu, Sijeru Leone je zavio val rata 1991. godine kada je RUF započeo kampanju amputacija i silovanja protiv predsjednika Momoha. Masovna ubojstva, seksualno nasilje, sakaćenja, te djeca vojnici postali su stalna pojava tokom tih godina. 1997. godine VS je uvelo sankcije ovoj zemlji, uključujući embargo na naftu i oružje. VS je tamo uspostavilo Misiju UN-a radi zaštite civila i nadgledanja provedbe sporazuma iz Loméa, koji na kraju nije ugledao svjetlo dana jer je RUF nastavio sa zločinima. Oni su napali UN bazu ubijajući i otimajući stotine mirovnjaka. Nakon neuspjeha misije, Velika Britanija je odlučila odgovoriti vojnom intervencijom pod kodnim nazivom Operacija Palliser (*Operation Palliser*). RUF je u to vrijeme brojao “4000 dobro naoružanih boraca” (Ucko, 2016) a britanske kopnene snage oko 1 000 snaga – ipak su one (britanske snage) uspjele da preuzmu kontrolu nad aerodromom gdje su se snage suočile. Nekoliko dana kasnije UNAMSIL i vojska Šri Lanke su postali dio operacije. Operacija Barras (*Operation Barras*) je poduzeta nakon otmice 11 britanskih vojnika od strane RUF-a. MZ vidi ovu intervenciju kao primjer uspješne intervencije. Ali konsolidacija u ovom slučaju je važna. Ratom razorena Sijera Leone nije se mogla ostaviti tek tako. Dakle, nakon *Barras-a*, britanska vlada je pokrenula još jednu operaciju pod imenom *Silkman* radi jačanja vlasti i vojske u ovoj zemlji. Vladavina zakona, efikasna i demokratska vlada i ekonomski napredak potrebni su da bi nakon rata stanovništvo bilo zadovoljno. UNAMSIL je ostao tu do 2005. godine radi praćenja procesa izgradnje mira. Pored toga, Britanija se obavezala da će “zaposliti savjetnike za državnu službu; pokrenuti kurseve za državne službenike Sijera Leonea; poslati državne službenike i više službenike Sijera Leonea na kurseve na britanske univerzitete i odbrambene institucije; i koristiti sredstva Odjela za međunarodni razvoj za odabrane projekte poput infrastrukture, komunikacija i informacijske

¹⁷ UNMIK ili Privremena administrativna misija UN-a na Kosovu je uključivala četiri sektora: 1) policija i pravosuđe, 2) civilna administracija, 3) demokratizacija i izgradnja institucija, 4) rekonstrukcija i ekonomski razvoj.

tehnologije” (Evove, 2008: 80). Obnova domova u nekim područjima i antikorupcijska kampanja takođe su bili dio njihove misije. Uslijedila je i nova obuka snaga Sjevera Leonea – britanska vlada je bila najveća podrška postkonfliktnoj izgradnji ove države. Kažnjavanje ratnih zločinaca i utvrđivanje istine važan je aspekt izgradnje mira zbog kojeg je obnovljen Vrhovni sud Sjevera Leonea. Britanska intervencija imala je za cilj sigurnost civila nakon što je u ratu život izgubilo skoro 70 000 ljudi (HRW izvještaj, 2020). Iako je intervencija označena kao uspjeh, Sierra Leone se danas bori protiv nestabilnosti. Dugoročni uspjeh i stabilnost u ove zemlje još se ne nazire.

2.5. Odustajanje od Darfura

Pravi test R2P-a kao ‘nove norme u nastajanju’ bio je uz krizu u Darfuru. *Ubijte sve robove* moglo se čuti u kampanjama milicija Janjaweed-a protiv afričkog stanovništva u zapadnom regionu Darfura u Sudanu (Quach, 2004: 6). 2003. godine, sudanska vlada odgovorila je na masovna ubojstva i pokolje muškaraca, žena i djece od strane proxy grupe poznate kao Janjaweed, što u prijevodu znači ‘vragovi na konju’. Procjenjuje se da je oko 300 000 ljudi izgubilo život kao rezultat zvjerstava u Darfuru.¹⁸ Ovaj sukob je rezultat lošeg postupanja sudanske vlade prema svom narodu. Ipak, uzaludni su bili napori da se pokolj zaustavi.

U vrijeme ozbiljnih kršenja odredbi međunarodnog prava, svjetski lideri su usvojili *World Summit Outcome Document*, a koji se odnosi na *Odgovornost za zaštitu*, obećavajući i obavezujući se da će spasiti svijet od genocida, ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i etničkog čišćenja. Međunarodna zajednica očigledno to nije učinila u slučaju Darfura i “iz tog razloga, sama riječ *Darfur* sada budi sjećanje na neuspjeh međunarodne zajednice da koristi instrumente kojima raspolaže za zaustavljanje ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti, genocida, i etničko čišćenje” (Traub, 2010: 6). Ipak, ne može se reći da ništa nije učinjeno da se zaustave masovna ubijanja, ali riječi su ostale samo riječi, a poduzete akcije su bile previše slabe. Iako je rečeno da sukob nosi obilježja genocida, zločina protiv čovječnosti i etničkog čišćenja,¹⁹ dio MZ-e je ostao nijem, nazivajući ga “čisto lokalnim sukobom” (Ministar al-Zawhi Ibrahim Malik, 2003). No, bez obzira kako ga je MZ okarakterisala, ovaj sukob je

¹⁸ Procjenu je napravio UN.

¹⁹ Izvor: Global Centre for the Responsibility to Protect

definitivno zaslužio veću pažnju zbog grupnih ubojstava, sistematskog silovanja, sakaćenja i pljački lokalnih sela.

Rat u Darfuru 2003. su vodile vojska i pobunjeničke grupe (SLM i JEM)²⁰ ali kako je to slučaj s mnogim sukobima, korijeni vode duboko u prošlost, čineći ga “jednom od najgorih humanitarnih kriza u svijetu” (Egeland, 2004). Borba za resurse je jačala tenzije prije izbijanja sukoba. Diskriminacija na rasnoj osnovi, marginalizacija Afrikanaca od strane vlade prožimale su atmosferu napetosti u Darfuru. Stoga, “bilo da je to u interesu sigurnosti, pristupa resursima, ideologiji, rasi ili religiji, a ponekad i svemu gore navedenom – sudanska vlada je spremna uništiti živote i sredstva za život miliona svojih građana kako bi održala svoj položaj vlasti” (Lefkow, 2004. u Quachu, 2004: 15). Nakon sticanja nezavisnosti 1956. Sudan su zahvatila dva građanska rata²¹ koja su obilježila ostatak 20. stoljeća. Da stvar bude još gora, nafta je otkrivena u zapadnom Sudanu, stoga su i nacionalni i međunarodni akteri postali zainteresovani za zemlju u Darfuru. U međuvremenu, sudanska vlada pokrenula je politiku čiji je cilj uklanjanje nearapskog stanovništva Darfura. Ni ovaj, kao ni drugi zločini, nisu prošli neopaženo u Annanovim očima. Nezamislivi gubici života velikih razmjera postali su očigledni kada je WHO objavio da svakog dana cca. 300 ljudi biva ubijeno. 2005R2P podržale su sve članice UN-a (tačnije 191 član) i to u vrijeme kada je kriza u Darfuru dostigla danak. Ako uzmemo u obzir da sudanska vlada *očito nije uspjela (manifestly failed)* zaštititi svoje građane, da je imenovana vlada razlog zašto se dogodila *svjesno sablažnjiva situacija (conscious-shocking situation)*, i da namjera uništavanja nearapa definitivno ukazuje na *genocidnu namjeru (genocidal intent)*, može se izvući zaključak da je trebala doći do zaštite propisane R2P-om. Za početak, VS je smatralo multilateralnu intervenciju u području “neizvodljivom” (Badescu, 2010: 151), jer je vlada Sudana odbacila bilo kakvo prisustvo trupa. 2004. godine AMIS je zauzeo svoj položaj i rasporedio svoje trupe u Darfur, i uz njihovu pomoć započeli su mirovni pregovori. 2005. godine UNMIS je poslat u Darfur kako bi pomogao AMIS-u u provedbi mirovnog sporazuma. I dok je Sveobuhvatni mirovni sporazum (eng. *Comprehensive Peace Agreement*) okončao rat Sjevera i Juga (Drugi građanski rat) 2005., on nije uspio pomoći oporavku Darfura koji ostaje nerazvijen, marginaliziran i siromašan. A ovi neuspjeli mirovni pregovori iskorišteni su kao opravdanje nastavka redovnih

²⁰ Rat je počeo sukobom dviju naoružanih pobunjeničkih grupa, Sudanske oslobodilačke vojske (eng. *Sudanese Liberation Army*, SLA) i Pokreta pravde i ravnopravnosti (eng. *The Justice and Equality Movement*, JEM), protiv vladinih snaga.

²¹ Prvi je završen 1972. a drugi je započeo 1983.

napada koji su prijetili životima i sigurnosti stanovnicima Darfura, što je uzrokovalo veliko raseljavanje. 2006. i 2007. godine došlo je do porasta nasilja i Međunarodni krivični sud izdaje niz naloga za hapšenje osumnjičenih za zločine u Darfuru. UN je donio desetak rezolucija, ali nisu bile od velike pomoći. 2004. godine VS je donijelo prvu rezoluciju o krizi u Darfuru. Rezolucijom 1547 prihvaćena je Deklaraciju iz 2004., potpisanu između Vlade Sudana i SPLA. Rezolucija je prihvatila prijedlog VS-i da se u Sudanu osnuje napredni tim (*advance team*) UN-a za nadzor mirovnih operacija. Ova Rezolucija završava frazom *decides to remain seized on the matter* što znači da, iako VS i dalje razmatra određeno pitanje, niti jedan drugi organ UN-a ne može ga zakonski preuzeti, što je u skladu s članom 12. Povelje i doktrinom R2P. Rezolucija 1556 (2004) proglašava sukob prijetnjom međunarodnom miru i sigurnosti, a istovremeno VS “izražava odlučnost da učini sve što je moguće kako bi se zaustavila humanitarna katastrofa” (Rezolucija 1556, 2004: 2), pozivajući sve države da poduzmu sve potrebne mjere za sprečavanje prodaje ili opskrbe stranama u sukobu. 2006. godine Vijeće sigurnosti je usvojilo rezoluciju 1706 koja se izravno odnosila na paragrafe 138 i 139 R2P2005. Nakon prihvatanja R2P 2005. godine, ovo je bila prva rezolucija za testiranje ovog koncepta. Istom rezolucijom se navodi da je UNMIS dobio mandat da koristi *sva potrebna sredstva* isključivo u svrhu zaštite civila i osoblja i objekata UN-a. Ironično je da raspoređivanje trupa nikada nije ugledalo svjetlo dana budući da je ovisilo o saglasnosti sudanske vlade. Prema Evansu (2008), čekanje na pristanak sudanske vlade bila je ispravna odluka, jer bi u protivnom situacija eskalirala. Važno je napomenuti da saglasnost države domaćina nije potrebna kada je u pitanju intervencija u okviru R2P-a. Pristanak je potreban samo kada su u pitanju mirovne operacije. 2007. godine osnovan je UNAMID²² i sada su se trupe uz saglasnost već spomenute vlade uspjele razmjestiti u Darfur i spasiti živote (Rezolucija 1784). To se, nažalost, dogodilo tek četiri godine nakon početka sukoba. Pored raspoređivanja trupa UNAMID-a, produžen je mandat UNMIS-a.

Mišljenja o tome je li intervencija u Darfuru bila uspješna ili ne su različita. Tokom četiri godine sukoba, prije raspoređivanja snaga UNAMID-a, umrlo je oko 400 000 ljudi. S obzirom na tako veliki broj, dogodila se *svjesno sablažnjiva situacija*, ali MZ je reagovala na to mnogo kasnije nego što je bilo potrebno. Kada je u pitanju spašavanje života, vrijeme je od suštinskog značaja. Kriza u Darfuru bila je probni poligon međunarodne zajednice. Kina i Rusija (članovi Velike petorke), Pakistan, Angola, Brazil i Filipini su se protivili prijetnji sankcijama. Kina i

²² UNAMID je bila hibridna misija u Darfuru – misija je obavljena u saradnji s UN i AU.

Rusija imale su ekonomske interese za naftne i gasne resurse Sudana. Francuska je zauzela neutralni stav – imala je komercijalne interese vezane za Sudan, ali skoro nimalo želje da se udruži s onima koji su čeznuli za primjenom mjera prisile, prije svega angloameričkim svijetom (Traub, 2010: 14). Tamwada (2010: 54) spominje da su Kina i Pakistan pokazali svoju suzdržanost odbacivanjem bilo kakvih mandatornih mjera protiv Sudana. Osim ekonomskih interesa Rusije, ruska vlada je bila zabrinuta i za Čečeniju. Dakle, budući da su vlastiti interesi država igrali veliku ulogu u odabiru neintervencije, ono što se pokazalo uspješnim u vezi s krizom je jedna regionalna organizacija, naime Afrička unija čija se reakcija na sukob smatra efikasnim i dobrim primjerom koji treba slijediti. S druge strane, prisustvo UNAMID-a u Darfuru “omogućilo je svjetskim liderima da tvrde da su reagovali na krizu u Darfuru” (Badescu, 2010: 153). Ali u stvarnosti nisu ‘reagovali’ dovoljno.

Ukratko, međunarodna zajednica se ne može pohvaliti uspjehom u slučaju Darfura – ne samo da intervencija nije uspjela biti izvršena pravodobno, već se ne treba slaviti ni trenutna situacija u toj državi. Prirodni resursi Darfura pogoršavaju situaciju, a prema Izvještaju UN-ovog Generalnog sekretara o Sudanu i Južnom Sudanu (eng. *UN Report of the Secretary-General on the Sudan and South Sudan*) za 2014. prisutni su povećani napadi na civile i oko 400 000 ljudi bilo je prisiljeno bježati iz zemlje radi novih sukoba. Nasilna situacija je daleko od utišavanja, jer se ubojstva, raseljavanja i napadi nastavljaju i u 2020. godini.

2.6. Libijska golgota

“Krizu u Libiji privukla je pažnju međunarodne zajednice i označena je kao pravi slučaj u kojem treba doći do blagovremene i odlučne reakcije u trenutku neposredne prijetnje masovnim zločinima” (ICRtoP: Kriza u Libiji, 2014.). Početak 2011. obilježen je protestima zbog okončanja vladavine Gadafija. Tada su demonstranti postali meta vladinih masovnih zlodjela. Ovo je još jedan slučaj u kojem je vlada izvršilac nasilja. Gadafi je obećao da neće biti milostiv i međunarodna zajednica, suočena s otvorenim Gadafijevim prijetnjama, znala je da je vrijeme da podrži R2P kako bi zaustavila zločine u Libiji. Civilne grupe²³ iz cijelog svijeta pozvale su na reakcije MZ-e (ICRtoP: Kriza u Libiji, 2014.); isto su učinile regionalne

²³ To su bili: Global Centre for the Responsibility to Protect, Gareth Evans, UN Watch, James Truab, and Human Rights Network.

organizacije, poput AU i Lige arapskih država.²⁴ Šira međunarodna zajednica je odmah reagovala na nasilje uvođenjem sankcija. EU je, na primjer, uvela sankcije, poput zabrane putovanja Gadafiju i njegovoj porodici i embarga na oružje. Kasnije su članice EU, uz SAD i Australiju, zamrznule Gadafijeve bankovne račune. Francuska i Velika Britanija su se uglavnom zalagale za zonu zabrane letenja. Vijeće sigurnosti ubrzo je odgovorilo na krizu usvajanjem Rezolucije 1970 kojom su iskazali podršku rezoluciji Vijeća za ljudska prava a koja se tiče odluke da se hitno otpremi neovisna komisija koja će istražiti zločine u Libiji. Uz to, Rezolucija 1970 se poziva na R2P prvi put od Darfura. Ali umjesto da okonča nasilje, nasilje pod Gadafijevom vladavinom je bilo pod porastom

Nedužni ljudi su bili meta ubojstava. Napadane su bolnice i vozila hitne pomoći. Novinari su hapšeni, seksualno zlostavljani i ubijani. Veze za snabdjevanje hranom i gorivom su bile prekinute. Voda za stotine hiljada ljudi u Misratahu bila je isključena. Gradovi i varoši su granatirani, džamije uništene, a od stambenih zgrada ostale su samo ruševine. Vojni avioni i borbeni helikopteri su ispaljivali municiju na ljude koji nisu imali mogućnosti braniti se od zračnih napada (Obama, 2011).

VS je usvojio Rezoluciju 1973 (2011) kojom se odobrava korištenje *svih potrebnih sredstava* radi zaštite civila Libije od terorističkog režima Muammara Gadafija. Za razliku od prve rezolucije, ova je bila revolucionarna jer je podržala niz mjera prisile u ime zaštite civila. Francuska i Britanija glasale su za, a Kina i Rusija odlučile su se držati po strani kada je u pitanju ova rezolucija. Države koje su se suzdržale, uključujući Brazil, Indiju i Njemačku, suzdržale su se jer su vjerovale da će upotreba vojne sile učiniti više štete nego koristi i da će produžiti sukob, ali otvoreno su se protivile kršenju ljudskih prava u Libiji. Činjenica da se niko nije usprotivio ovoj rezoluciji ukazuje na to da je MZ prepoznala važnost djelovanja radi zaustavljanja ljudskih prava. Nakon rezolucije, ICC je odigrao značajnu ulogu u istraživanju napada na civile, kao i silovanja koja su korištena kao oruđe ratovanja. Ubrzo nakon toga, evropske i američke snage započele su niz udara protiv Gadafijevih snaga. Zapravo, Francuska s SAD-om i Velikom Britanijom je preuzela vođstvo. Ali ubrzo nakon toga, NATO je odlučio

²⁴ Kao što je već spomenuto, regionalne organizacije igrale su značajnu ulogu u sukobu, ali uloga Afričke unije je nadmašila sve ostale. Uloga AU u sukobu u Libiji je važna – naime, tokom prvih nekoliko nedelja Gadafijevih napada na civile, AU je poduzela prvu akciju sa PSC okupljanjem kako bi razgovarali o tome koji bi njihov sljedeći korak trebao biti. Nakon donošenja rezolucije 1970, donijete su dvije odluke: crtanje mape puta i uspostavljanje *AU High level ad hoc Committee* za Libiju. Ipak, zalagalo se i za mirnije načine rješavanja sukoba zbog čega je odbačena rezolucija 1973. Prema *Campbellu* u Kokdereu (2019: 84), to je zato što “AU nije mogla sačuvati svoju nepristrasnost u procesu rješavanja i intervencije, budući da je Gadafi bio pionirski lider u regionu tako što je finansijski podržavao organizaciju.” Kao što je već napomenuto, Velika Britanija i Francuska su imale učestvovala u intervenciji. EU je, u suštini, uvijek glasno hvalila *Odgovornost za zaštitu* i zaštitu ljudskih prava.

učiniti nešto potaknuto Rezolucijom 1973 (Kokdere, 2019: 76-77). NATO je započeo sedam mjeseci dugu vazдушnu kampanju protiv Gadafija koja se završila nakon smrti Gadafija i njegovog sina. Unatoč proglašenom uspjehu, posljedice nisu ostale nezapažene, a nakon što je uslijedila Gadafijeva smrt, NATO je optužen da je počinio neželjenu promjenu režima. Suština je da je intervencija zaustavila nasilno i grozno postupanje prema civilima, te je spasila živote mnogih. Pad Gadafijeve vlade značio je novu eru za narod Libije. Uprkos tome što mnogi tvrde da je intervencija bila uspješna, O'Connell u svom izveštaju *Kako izgubiti revoluciju* (2011) govori o neuspjehu iste, jer su “desetine hiljada i povreda” ustvari “tragedija”. Ono što ona, kako se čini, ovdje kritikuje, zapravo je blagovremeni i odlučni odgovor MZ-e jer je bombardiranje započelo nekoliko sati nakon Gadafijeve prijetnje gradu Bengaziju. Ona nastavlja tvrdeći da je “sankcije bilo teško poduzeti kada su već bombe počele letjeti” (2011: 16) i to je samo djelomično tačno. VS je donijelo rezolucije kojima se predlaže niz sankcija prije usvajanja Rezolucije 1973 koja je predložila intervenciju. Prijašnje sankcije jednostavno nisu mogle biti sprovedene na odgovarajući način jer je situacija u Libiji prilično brzo eskalirala. A budući da je eskalirala prilično brzo, MZ je morala brzo reagovati. Intervencija se može dogoditi samo ako su intervencijske snage sigurne da neće napraviti više štete nego koristi i dok civili nažalost jesu bili kolateralna šteta, “ICC je otkrio da je NATO kampanja provedena s demonstrabilnom odlučnošću da se izbjegnu civilne žrtve” (ICRtoP: Kriza u Libiji, 2014.).

MZ je ponovo podijeljena kada se radi o uspješnosti R2P-a u slučaju Libije. VS je prvo predložilo niz sankcija i mnoge od njih ugledale su svjetlo dana – problem je bio Gadafi koji se nije bojavao niti jedne sankcije. Kad sankcije nisu uspjele, MZ je – a u skladu s R2P-om – upotrijebila sva potrebna sredstva za zaustavljanje teških kršenja ljudskih prava. I taj dio R2P-a bio je prilično uspješan, ali da bi se razgovaralo o uspješnoj implementaciji R2P-a, razdoblje nakon intervencije također mora biti označeno uspjehom. Nakon Gadafijeve smrti Libija je slavila oslobođenje. NTC je počeo raditi na uspostavljanju privremene vlade i njegov posao osiguranja mira i sigurnosti nije bio lak. Ono što je nakon toga uslijedilo je nezadovoljstvo Gadafijevih sljedbenika koji su zaplijenili njegovo oružje – isto su učinili i neki pobunjenici koji su se u početku borili protiv Gadafija. I tu je međunarodna zajednica pokazala veliki pad na R2P testu – razoružanje, reintegracija i demobilizacija nisu ugledale svjetlo dana. Human Rights Watch (2014) izvijestio je o povećanom broju napada. Ti napadi su se nastavili i u 2020. godini a oni utiču na ekonomiju i javne usluge. Kako je Darfur bio test za *Odgovornost*

za zaštitu općenito, Libija je bila za *Odgovornost za obnovu*. Uzevši sve u obzir, R2P nije bio uspješan u slučaju Libije.

2.7. Sukobi na Maliju

Mali je nekada bio francuska kolonija koja je svoju nezavisnost stekla 1960. I do 2011. Mali se poprilično razvijao. No u januaru 2012. sve se promijenilo. Tuarezi (etnička grupa) su tvrdili da ih je Mali vlada marginalizirala i kao etnička grupa su željeli službeno priznanje svog identiteta. Kao rezultat te želje, započeli su s ustancima koji su u određenoj mjeri urodili plodom jer su postigli određeno priznanje svog identiteta nakon smrti libijskog predsjednika, Gadafija, 2011. Ali ubrzo su postali meta jer su se mnogi od njih borili za Gadafija u Libiji – iz Libije su stigli dobro opremljeni što im je pomoglo da pobijede u sukobu u januaru 2012. Malijanska vojska je bila bijesna na predsjednika Tourea zbog pobjede Tuareza, pa je skupina malijanskih vojnika (Nacionalni odbor za obnovu demokratije i države, eng. *the National Committee for the Restoration of Democracy and State*) preuzela situaciju u svoje ruke i uspješno izvela državni udar u martu, zauzevši predsjedničku palaču. Nakon državnog udara, AU i ECOWAS suspendirali su Malijevo članstvo i obje organizacije su nametnule niz sankcija. “Kao rezultat ECOWAS-ovih posredovanja, potpisan je okvirni sporazum, predsjednik Toure je podnio ostavku, a vojna hunta je prenijela vlast na prelaznu vladu u zamjenu za amnestiju i ukidanje sankcija. Novi privremeni predsjednik Dioncounda Traore priznao je prijatnju teritorijalnom integritetu Malija koju su predstavljale islamističke grupe i MNLA i obećao da će ih poraziti” (ICRtoP: Crisis in Mali, 2014). Ubrzo nakon što se ovo dogodilo, MNLA je ušla u savez s islamističkom skupinom Ansar Dine koja je imala veze s al-Qaidom. Započeli su niz masovnih zlodjela i poniženja. I drugi akteri bili su odgovorni za krizu u ovoj državi: MUJAO i AQIM – islamističke pobunjeničke grupe. Svaka od ovih skupina imala je svoje ciljeve – MNLA je željela odvajanje od sjevera Malija, Ansar Dine je imao za cilj nametanje šerijatskog zakona cijelom Maliju, MUJAO je želio proširiti džihad širom Malija i ostatka zapadne Afrike, a AQIM je pokušao širiti islamski zakon (ICRtoP: Kriza u Maliju, 2014). Ono što su učinili kako bi postigli ove ciljeve je nezamislivo – djeca su bila prisiljena da postanu vojnici, bičevana ako su bila neposlušna, pogubljenja i sakaćenja, silovanja, raseljavanja, otmice i prisilni brakovi, a sve ovo upućuje na ozbiljna kršenja Ženevskih konvencija.

Međunarodna zajednica nije stajala skrštenih ruku. Prvo je ECOWAS pozvao VS da rasporedi AFISMA u Mali za koji je usvojena Rezolucija 2085. U cilju spašavanja civila, VS je odlučilo odobriti upotrebu svih potrebnih mjera. AU je tražila transformaciju AFISMA-e i kao odgovor je usvojena Rezolucija 2100, a AFISMA je postala MINUSMA koja se sastojala od 11 200 vojnog osoblja. Osim toga, rezolucija je ohrabrila MINUSMA da se uključi u lokalni dijalog i proces pomirenja. FIDH, HRW i Amnesty International redovno su izvještavali o kršenjima ljudskih prava. Međunarodni krivični sud je na sebe preuzeo kažnjavanje za zločine genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti. Intervencija u Maliju dogodila se pod francuskom zastavom, ali su druge evropske zemlje obećale pomoć u obučavanju malijske vojske. Nakon što su zauzeli posljednji pobunjenički grad Kidal, francuzi se povlače službenom predajom faze obnove MINUSMA-u, ali situacija je eskalirala 2014. i tek se treba riješiti.

Da bi se intervencija poduzela u okviru R2P-a, potrebno je provjeriti nekoliko kriterija. Prvo država mora biti žrtva slučajeve genocida, etničkog čišćenja, ratnih zločina i (ili) zločina protiv čovječnosti. Zatim, državna vlada treba biti u nemogućnosti pomoći ili da ne želi pomoći svojim ljudima. *Odgovornost za sprečavanje* ima prioritet nad upotrebom sile i kako bi cjelokupan R2P bio uspješan faza obnove ne može se zaboraviti. Međunarodni krivični sud je okarakterisao kršenje ljudskih prava u Maliju kao genocid, zločin protiv čovječnosti i ratni zločin. MZ je pokušala mirnim putem se boriti protiv otmica, prisilnih brakova i uništavanja svetih mjesta, ali ništa zaista nije uspjelo. Tada je VS odlučilo donijeti Rezoluciju 2085 kojom se odobrava vojna intervencija koja je rezultirala operacijom Serval (*Operation Serval*). Ono što je u Rezoluciji predstavljeno kao cilj je urađeno, ali čini se da situacija u Maliju danas ne ide nigdje osim nizbrdo. Regija se često suočava sa napadima malijske vojske i UN snaga. Početkom ove godine HRW je dokumentirao zločine nad civilima, a od aprila 2020. dogodio se niz napada ciljanih na vojne kampove.

2.8. Mijanmar – Genocid nad Rohinjama

“Od sticanja nezavisnosti od Britanije 1948. godine, sukcesivne vlade suočavale su se s različitim izazovima, uključujući etničke pobune i ostatke kolonijalnog iskustva, te su stoga usvajale državocentrične sigurnosne politike, s naglaskom na nacionalni suverenitet, teritorijalni integritet i nacionalno jedinstvo” (Than, u Howe, 2018: 87). Stoga je sigurno reći da je situacija u Mijanmaru vrlo specifična. Nedostaje mu demokratija i mir i često se politike

s fokusom na suverenitet, teritorijalni integritet i političku nezavisnost razvijaju na štetu ljudske sigurnosti. 2008. godine, nakon ciklona Nargisa koji je proizveo najgoru prirodnu katastrofu kojoj je ta zemlja bila svjedok, u Mijanmaru je prvi put aktiviran R2P. Oko 130 000 ljudi izgubilo je život. Lokalna vlada je optužena da je stanovništvu pružala malu i nedovoljnu pomoć, a istovremeno burmanska vlada odbija prihvatiti međunarodnu pomoć. Čak i kad je vlada odlučila da popusti s rigoroznošću, ipak je odbila prihvatiti pomoć SAD-a, Britanije i Francuske. Tadašnji ministar vanjskih poslova Francuske Bernard Kouchner pozvao se na R2P kako bi upozorio Mijanmar da će odbijanje spoljne pomoći dovesti do istinskog zločina protiv čovječnosti (2008); ipak njegov prijedlog nije našao potporu među članicama UN-a iz očiglednog razloga – jer poziv nije u skladu s R2P doktrinom. Prirodne katastrofe ne potpadaju pod opseg situacija (zločina) u kojima bi se mogle poduzeti vojne intervencije. Još jedan slučaj prizivanja R2P-a u slučaju Mijanmara i koji definitivno zaslužuje veću pažnju je genocid nad Rohinjama. Naime, 2017. mala grupa militantata ove etničke skupine izvela je napad zbog čega je “675.000 Rohinja pobjeglo iz zemlje u samo tri mjeseca tražeći sigurnost u Bangladešu” (Izvjestaj *World Without Genocide-a* o Mijanmaru, 2017.). Pobunjeničke grupe su radile sve kako civili ne bi imali šta jesti. Masovna ubojstva, seksualno nasilje i prisilna raseljavanja već godinama prožimaju zemlju. Nasilje je okarakterisano kao *genocid* od strane mnogih aktera – Yeehang Lee (2018) kaže da zločin nosi “žig genocida”, a Nezavisna međunarodna misija za utvrđivanje činjenica (2019) objašnjava da “ubojstva, silovanja i grupna silovanja, mučenje, prisilno raseljavanje i druga teška kršenja jesu djela genocida”, dok ICJ (2020) naređuje međunarodnoj zajednici “da poduzme sve mjere u okviru svoje moći kako bi spriječila genocid”, a Human Rights Watch (2019) priča o “genocidu, zločinima protiv čovječnosti i ratnim zločinima”. Ako je to stvarno genocid, onda međunarodna zajednica ima odgovornost kažnjavati počinitelje i spriječiti ga, ali MZ od ovoga okreće glavu. Međunarodna zajednica zauzela je stav neintervencije. MZ je pokušala mirnim načinom riješiti situaciju. SAD i EU postavili su embargo na oružje; Njemačka je okončala razvojnu saradnju a za razliku od nedjelovanja Zapada, azijske zemlje su nastavile pružati podršku Mijanmaru i te su zemlje uglavnom za intervenciju u okviru R2P. Iako se može reći da je došlo do prve faze R2P-a (preventivne mjere, iako prilično slabe), *Responsibility to Prevent* nikada nije službeno postala sastavni dio bilo koje rezolucije VS-i u slučaju ovog zločina. Razlog zbog kojeg se MZ u ovom slučaju nerado koristi R2P-om, prema riječima Nishikawa (2019) je činjenica da “trenutna situacija u državi Rakhine u Mijanmaru nije samo humanitarna vanredna situacija,

već dugotrajni sukob i dugotrajna kriza izgradnje nacije. A budući da proces izgradnje nacije traje, na R2P se ne može pozvati jer bi to direktno narušilo suverenitet države – ICISS kaže da je R2P saveznik konceptu suvereniteta. Prema HRW-u skoro 800 000 izbjeglica je otišlo u Bangladeš stoga ova kriza ima karakter koji prelazi nacionalni. To jasno ukazuje da ono što se dogodi unutar jedne države ima i posljedice izvan te države. Od 2019. uspostavljen je Nezavisni istražni mehanizam koji se bavi istraživanjem kršenja ljudskih prava u državi. Kada je riječ o ovoj zemlji u jugoistočnoj Aziji, MZ je pokazala nedostatak političke volje i posvećenosti okončanju onoga što je okarakterisano kao genocid.

2.9. Rat u Siriji

Kriza u Siriji počela je 2011. godine kao miran protest protiv Assadove vladavine. Demonstranti su brutalno napadnuti, a predsjednik Bashar al-Assad odbio je učiniti išta u vezi s tim. Ono što je započelo kao prilično mirna demonstracija, ubrzo se pretvorilo u mučenje civila. Al-Assad je negirao odgovornost za zločine koji se događaju u njegovoj zemlji odbivši bilo kakvu inostranu pomoć u hrani, vodi i lijekovima. Situacija je počela eskalirati formiranjem SNC-a i FSA-e. ICRtoP prenosi da je FSA počela napadati sirijske vojnike upotrebom sile, što je bio prvi pokušaj u rušenju nasilnog režima. Vijeće za ljudska prava istražilo je zločine protiv civila u septembru 2011, i zaključilo da je vlada počinila zločine protiv čovječnosti i ratne zločine protiv svog naroda – obje vrste zločina su dio R2P-a. Ista istraga je koristila frazu ubojstva velikih razmjera (*large-scale killings*), a to je opet potrebno da se implementira R2P. Sirijska vlada poznata je po upotrebi hemijskog oružja, poput sarinovog plina. Savez arapskih država, EU, UN i SC su se potrudili da pronađu moguća rješenja za sukob.

Nakon što Sirija nije pozitivno odgovorila na prijedlog o prekidu nasilja nad civilima, Liga je suspendovala sirijsko članstvo. EU je uvela niz sankcija, uključujući embargo na oružje i zamrzavanje imovine. Kina i Rusija držale su se svog stava o neintervenciji. Tokom mnogih sastanaka, UN su izvještavali o “vrlo teškim zločinima, ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti”. Nadzorni odbor je usvojio nekoliko rezolucija o Siriji, prva je Rezolucija 2118 (2013) koja se odnosi na hemijsko oružje u Siriji. Nadalje, Sirija više ne može koristiti, razvijati i prodavati hemijsko oružje i ako se ovo ne ispuni, VS može razmotriti mjere prema poglavlju VII Povelje. Rezolucija 2165 (2014) podsjećaja sirijsku vladu na njenu glavnu

odgovornost da zaštiti svoj narod – ali vlada nije bila voljna to učiniti jer je navedena vlada počinitelj zločina. Rezolucija 2139 imala je glavnu brigu osigurati humanitarnu pomoć sirijcima. Od aprila 2020. godine, VS je donijelo 25 rezolucija o Siriji, uglavnom se baveći humanitarnom pomoći, hemijskim oružjem i mirovnim pregovorima.

Sirijski sukob je još jedan sukob koji dokazuje kako MZ očito nije uspjela zaštititi nevine civile. Imajući u vidu da je sirijska vlada kriva za sistematska kršenja ljudskih prava, razmjere nasilja od početka sukoba, međunarodna zajednica bila je dužna provoditi R2P. Ali s obzirom da je prvo rješenje doneseno gotovo dvije godine nakon što je započeo sukob, pravovremeni odgovor možda je došao kasnije nego što je bilo potrebno. Međutim, Bellamy (2013, u Gallagher, 2015: 11) tvrdi da, ako međunarodna zajednica želi pomoći Siriji, treba sniziti očekivanja: “Podizanjem očekivanja o tome šta svijet treba učiniti da zaštiti stanovništvo od genocida i masovnih zločina, RtoP moglo bi nenamjerno ograničiti dogovore koje pregovarači mogu ponuditi počiniocima i naštetiti ionako teškim odnosima s političkim akterima čija je podrška često potrebna da bi se zaustavilo nasilje.” Ako oko 500 000 izgubljenih života nije dovoljno za reagovanje, neizbježno je da će MZ opet dopustiti da se dogodi još jedna Ruanda.

3. Izazovi i ograničenja savremenih humanitarnih intervencija

Ovo poglavlje pomaže u rasvjetljavanju konceptualnih, teorijskih i praktičnih izazova i ograničenja pravilne primjene savremenih humanitarnih intervencija i R2P-a kao novog načina razumijevanja intervencija. Vjerovatno ne postoji koncept koji je sporniji od koncepta intervencija od dana kada je uveden na političku scenu do danas. Sljedeće potpoglavlje predstaviti će konceptualne i teorijske izazove R2P-a koji, iako ne predstavljaju ograničenja njegovoj praktičnoj upotrebi, zapravo predstavljaju kamen spoticanja i izazov u političkom diskursu. Ironično je da je jedna od svrha R2P-a ukloniti sve konceptualne izazove starog koncepta humanitarnih intervencija, uključujući ideju suvereniteta kao nečeg apsolutnog.

R2P nema za cilj romantizirati upotrebu sile, već pokušava predstaviti novi način međunarodnih intervencija. “Međunarodno pravo i dalje funkcioniše prvenstveno kroz odnose država, a napetost između središnjeg državnog suvereniteta i važnosti ljudskih prava i dalje izaziva raspravu” (Thakur, 2006: 245). Kako tvrdi Dannreuther (2007: 143), “suštinski problem koncepta HI je taj što on promovise suštinski lažnu dihotomiju između amoralnog

svijeta politike i apolitičkog svijeta humanitarizma.” Nadalje, međunarodna zajednica sada je suočena s dvije odgovornosti, dvije dužnosti – dužnost neintervencije (*non-intervention*) i dužnost zaštite (*protection*).

3.1. Teorijska i konceptualna ograničenja i izazovi R2P-a

R2P se suočava sa teorijskim i konceptualnim izazovima i ograničenjima jer ne postoji jedan cjeloviti dokument koji bi obuhvatio sve što izvještaji o R2P-u nude. Kao što će biti objašnjeno, većina literature o R2P-u fokusirana je na *World Summit Outcome Document*.

Bez općeprihvaćene definicije savremenih humanitarnih intervencija, bez preciznog definisanja njenih sredstava, granica i kazni za nepoštivanje njenih pravila, R2P može i bit će tumačena na način koji odgovara pojedinačnim političkim programima i nacionalnim interesima. *Odgovornost za zaštitu* ugledala je svjetlo dana u svijetu koji je nastao iz pogrešaka iz prošlosti i nesposobnosti međunarodne zajednice da se efikasno nosi s teškim kršenjima ljudskih prava a u svrhu ovog rada, sljedeća potpoglavlja će uključiti tačke ICISS-ovog izvještaja i *World Outcome Document-a*.

R2P je morao odgovoriti na sljedeća pitanja: *na koji način, ko, kada i gdje intervenisati*; R2P2005 je bio određeniji kada je u pitanju određivanje *kada i gdje* – neki mogu pomisliti da su četiri zločina previše ograničavajuća za implementaciju R2P-a, ali cilj je bio da R2P postane efikasniji a da se ne preoptereti. Iako je R2P na prvu veoma jasan kada su u pitanju zločini – ratni zločini, genocid, etničko čišćenje i zločini protiv čovječnosti – i dalje se R2P ponekad pokušava upotrijebiti izvan spomenutog opsega, kao što je bio slučaj s ciklonom Nargis. Zimmerman (2020, privatna poruka, 18. april) kaže da “iako ne znam je li smanjenje broja zločina R2P-a bila dobra odluka, mogu shvatiti da je to možda shvaćeno kao potrebno. Ako imamo previše razloga zbog kojih bi jedna država mogla intervenisati u drugoj, otvaraju se vrata intervencijama zasnovanim na nacionalnim interesima država.” Zaista, iako ograničavanje R2P na četiri zločina može izgledati previše ograničavajuće, osiguralo je da se princip u suštini ne zloupotrijebi. Iako se može činiti da je svođenje R2P-a na samo četiri zločina u WSOD-u čin selektivnosti i igranja igrice s životima drugih, R2P nije namijenjen da i ne može spasiti sve. Ipak, riječi bez djela žrtvama ne znače ništa. Proširenje okvira R2P-a na opseg koji je prvobitno predložila Komisija otvorilo bi branu koja bi onemogućila

implementaciju R2P-a generalno.²⁵ Weiss (2011: 8) tvrdi da ukoliko bi R2P obuhvatao svaki zločin, onda on ne bi značio ništa. Hehir nastavlja na isti način tvrdeći da je, pošto je svaki od ovih zločina već odavno zabranjen, MZ-i olakšano postupanje u skladu sa njihovim odgovornostima. Suprotno ovoj liniji razmišljanja stoje Bazirake (2015) i Bukulki (2015) koji vjeruju da svođenje R2P na samo četiri zločina potkopava njegov funkcionalni opseg kao odgovor na prijetnje karakteristične za novo doba – “izostavljene prijetnje”, vjeruju, “zapravo bi mogle pružiti stabilniju ulaznu tačku za sprečavanje masovnih zločina te pružile bi smislenije osnove za zajedničko djelovanje između države domaćina i onih koje bi bile spremne poduzeti inicijativu spolja” (2015: 5). Međutim, ovakvo razmišljanje može dovesti do zloupotrebe R2P-a i otvoriti vrata manipulacijama. Ipak, još uvijek postoji dosta praznog prostora za jasnije artikuliranje onoga od čega se zapravo sastoje utvrđena četiri zločina, na primjer, ‘zločini protiv čovječnosti’ još uvijek mogu pokriti brojne zločine, poput *rata protiv droge* na Filipinima.²⁶ *Zločini protiv čovječnosti* su nešto sveobuhvatno i zapravo nas ne odmiču od praksi koje šokiraju savjest čovječanstva. U teoriji, ovo su svaka gruba kršenja ljudskih prava koja su u rangu genocida, etničkog čišćenja ili ratnih zločina. Drugi problem je taj što već imamo preklapajući konsenzus svih konkurentskih epistemoloških tradicija o određenim drugim zločinima koji nisu obuhvaćeni. To uključuje zločine poput ropstva, žrtvovanja ljudi, kanibalizma. Sljedeći kontroverzni dio četiri zločina je etničko čišćenje – ovaj zločin nije priznat kao neovisan zločin prema međunarodnom pravu. Osmišljen je tokom 1990-ih da bi se bavio zločinima u bivšoj Jugoslaviji. Komisija stručnjaka UN-a opisala je etničko čišćenje kao „svrhovitu politiku koju je osmislila jedna etnička ili vjerska grupa radi nasilnog i terorističkog uklanjanja civilnog stanovništva druge etničke ili vjerske grupe iz određenih geografskih područja” (Letter – S/1994/674, 1994: 33). Ova definicija podsjeća na definiciju genocida i vjerojatno ju je skovala međunarodna zajednica kako bi mogli izbjeći

²⁵ Naravno da MZ ima odgovornost zaštite ljudi od situacija koje nisu spomenute u R2P2005, poput proliferacije oružja za masovno uništenje, utjecaja prirodnih katastrofa, proizvoljnih smaknuća i još mnogo toga. Ali, intervencije u okviru R2P-a nisu prikladne za takve situacije s razlogom – ako je cilj R2P-a zaštititi sve, onda neće biti moguće zaštititi nikoga. Svijetu je bio potreban efikasan koncept koji se vrti oko ideje zaštite ljudi od masovnih zlodjela, jer su oni veoma prisutni, pa ako je previše toga “složeno pod zastavom R2P-a”, tada će MZ riskirati da neće biti u mogućnosti pružiti takvu pomoć u slučajevima kada je stvarno potrebno (Evans, 2008: 295).

²⁶ *War on drugs* je politički plan predsjednika Rodriga Duterte. Prema European Centre for R2P, Duterteovu vladavinu su obilježila masovna ubojstva, dehumanizacija, ponižavanje i druga kršenja ljudskih prava koristeći *war on drugs* kao izgovor. Human Rights Watch (2018) tvrdi da je oko 12 000 ljudi ubijeno na nemilosrdan i nehuman način. MZ je pokazala poprilično jasnu sliku onoga što žele – do danas (april 2020) nije donesena niti jedna rezolucija UN-a koja bi se bavila tom situacijom. EU je kritizirala takav pristup i nakon što je ICC proveo preliminarnu istragu, Predsjednik suda je povukao članove Filipina iz istog.

odgovornost prema Konvenciji o genocidu, pošto nisu uspjeli zaštititi civile u bivšoj Jugoslaviji. Kako svaka upotreba vojne sile mora biti opravdana, a etničko čišćenje nije zločin prema međunarodnom pravu, upotreba sile u svrhu zaustavljanja etničkog čišćenja pokreće mnoga pitanja, poput prirode namjera MZ-e. S druge strane, ICISS je previsoko postavio ljestvicu kada je u pitanju razmjera počinjenih krivičnih djela, tvrdeći da se intervencija mora dogoditi samo kada dođe do ‘velikih gubitka’ (*large-scale loss of life*). Jezik koji su koristili može pokrenuti raspravu o neuspjelim državama i nedemokratijama (jer je vjerovatnoća da će se takve vrste zločina desiti u neuspjelim državama veća nego u demokratskim), potpuno isključujući mogućnost da razvijene države dožive i nose isti teret. Uz to, ICISS se nije potrudila na kvantificiranju tog velikog gubitka što je sporno iz nekoliko razloga. Prije svega, s brojevima je moguće manipulirati jer *veliki gubici* za neke mogu značiti jedno, a za druge drugo što dovodi do neintervencije čak i kada ogroman broj ljudi biva ubijen i mučen. S druge strane, da bi se zločin proglasio genocidom nisu potrebni veliki gubici (samo jedna osoba može biti ubijena, mučena ili prisilno raseljena), ali genocidna namjera je ključan element. Bila bi strašno i prevelika odgovornost pokušati shvatiti koliko je izgubljenih života je dovoljno da međunarodna zajednica reaguje. Stoga da izbjegne bilo kakav nesporazum, WSOD zamijenio je *large-scale loss of life* sa četiri zločina, a *unwilling and unable* zamijenjeno je sa *manifestly failing*. Ipak, očiti neuspjeh (*manifestly failing*) je dvosmislen pojam. *Očito* znači ‘na način koji je očigledan ili jasan umu ili oku’, pa bi formulacija *očiti neuspjeh* trebala biti jednostavna. Međutim, iako može biti očito da ubojstvo ili mučenje jedne osobe može biti genocidni čin, to ne mora biti očit dokaz MZ-i da neka država ne uspijeva zaštititi svoje građane. Ono što WSOD također nudi je ‘*case-by-case basis*’ što je najsporniji aspekt Dokumenta jer podsjeća na selektivni pristup povezan s tradicionalnim humanitarnim intervencijama. Još jedna stvar koja nedostaje u Dokumentu jesu kriterijumi za upotrebu vojne sile, a to je potrebno kako bi se izbjegle bilo kakve manipulacije upotrebom sile. Samim tim što nisu kriterijume učinili sastavnim dijelom Dokumenta, stvorena je situacija u kojoj MZ možda neće moći razlikovati uvjete koji su potrebni za upotrebu vojne sile od onih koji su za to dovoljni. Drugim riječima, za upotrebu takve mjere je neophodno da jedna situacija bude šokirajuća (*conscious-shocking*), ali ponekad to nije dovoljan razlog da se ona primijeni. Stoga, bez kriterija koji jesu bili prvobitno spomenuti²⁷, nedosljednost u implementaciji R2P-a je zagarantovana.

²⁷ Right authority, just cause, right intention, last resort, proportional means and reasonable prospects. (ICISS

Sljedeća nejasnoća leži u samom okviru *Odgovornosti za zaštitu* – R2P2005 kaže da je “svaka pojedinačna država odgovorna za zaštitu svog stanovništva od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti, a mi (*međunarodna zajednica*) spremni smo kolektivno djelovati [...] ako mirna sredstva budu neadekvatna i državne vlasti *očito ne uspijevaju* (manifestly failing) zaštititi svoje stanovništvo od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti.” Kao što je vidljivo iz citata, prvi akter koji ima odgovornost da djeluje je država čiji su građani podvrgnuti zlostavljanju i tek kad ta država očito ne uspije zaštititi svoj narod, odgovornost je na međunarodnoj zajednici. Kako će se dogoditi ‘smjena’ s državne vlade na međunarodnu zajednicu nije jasno definisano – ono s čime se MZ susreće jeste samo fraza ‘*očito ne uspijevaju*’ što je sklonu subjektivnoj interpretaciji koja dovodi do neintervencije ili kasne intervencije. Fraza *manifestly failing* favorizuje *case-by-case basis* što samo doprinosi selektivnom djelovanju. Ovim se dokazuje i neuspjeh MZ-e da odgovori na pitanje *kako intervenisati*, odnosno na koji način.

Druga važna zablude u vezi s konceptom je pojam *međunarodna zajednica*. Kad god se preventivne mjere pokažu neuspješnim, posao MZ je da započne drugu fazu R2P-a. Ko ili šta je međunarodna zajednica koja se spominjenu u WSOD? Je li međunarodna zajednica unitarni akter ili skupina država koja djeluje zajedno? Niti jedan izvještaj ne precizira šta se tačno misli pod MZ-om što definitivno utiče na praktičnu primjenu R2P-a. Politički diskurs pokazuje različite interpretacije termina, tako da za Kofi Annan (1999) MZ predstavlja kao „zajedničku viziju boljeg svijeta za sve ljude“. Robert Jackson identifikuje tri moguća značenja međunarodne zajednice: zajednicu čovječanstva, zajednicu nacionalnih državljana i zajednicu država koje predstavlja međunarodna organizacija. Bryan Hehir (2002) piše da je „međunarodna zajednica važna i bitna prvenstveno kao moralni koncept koji zauzvrat može oblikovati institucije i informirati o izborima politika“. Sadako Ogata (2002) govori o „virtualnoj zajednici“ jer ona više „oživljava zbog materije kojoj teži, a ne entiteta koji predstavlja“. Andrew Gowers (2002) zaključuje da je MZ „grupa država koja je stvorila pravila i institucije prije svega. To su u suštini Sjedinjene Države i Evropa“. Slično misli i Puchala koji vjeruje da se značenje MZ-e može naći „u evropsko-američkim odnosima“. Prema Noam Chomsky-om (2002), MZ se „može identificirati s Generalnom skupštinom UN-a“. Sve ove definicije²⁸ i ideje onoga šta je međunarodna zajednica, otkrivaju da ne postoji

Report, 2001: 48).

²⁸ Većina definicija pronađena je u “Međunarodna zajednica i upravljanje konfliktima” (*Hrestomatija za internu upotrebu, 2017/2018*), Turčalo.

univerzalno prihvaćanje termina. Ako ne znamo šta je tačno međunarodna zajednica, onda MZ može manipulirati konceptom i odbiti djelovati. Ako imamo na umu da OUN igra glavnu ulogu u raspravama o humanitarnim intervencijama, tada možemo razmišljati o MZ samo kao državama članicama UN-a. U tom bi smislu OUN imala uglavnom pomoćnu, prolaznu ulogu, jer sama nema vojsku i P5 Vijeća sigurnosti često djeluje u vlastitom interesu. Ne razjašnjavajući šta je međunarodna zajednica, otežano je državnim vladama se odlučiti na djelovanje jer one nerado rizikuju živote svojih vojnika radi spašavanja stranaca. Dok ICISS naglašava da je odgovornost MZ-e jednaka odgovornosti države domaćina, WSOD odgovornost MZ-e stavlja na drugo mjesto, što takođe doprinosi favoriziranju neintervencije. Kao što je objašnjeno, R2P je morao odgovoriti na pitanje *kako intervenirati*, ali ni to nije precizno utvrđeno u R2P izvještajima; može se reći da je to ipak najvažnije što treba imati na umu dok MZ odlučuje hoće li intervenirati ili ne, jer ako MZ ne zna kako pomoći onima kojima je život u opasnosti, onda je čitav diskurs o zaštiti kao odgovornosti uzaludan. Odrediti *kako* nije lagan zadatak, jer svaka kriza zahtijeva drugačiji pristup. Ukratko, nije svaka vojna jedinica sposobna izvesti svaku intervenciju (bitni faktori: kapacitet, oprema, podrška). Ono na što se svaki R2P izvještaj poziva jeste Povelja UN-a i sredstva za rješavanje sporova navedena u tom dokumentu. Iako ovo predstavlja izazov prilikom implementacije R2P-a, nije se moglo previše daleko ići da se utvrdi kako će se intervencije provoditi. U početku se može činiti da je precizno isplaniran mandat nužan, tako da ništa ne krene po zlu – posebno ako se MZ želi pridržavati *first do no harm* mantre. Ali precizni i jasni planovi misije mogli bi donijeti više štete nego koristi, uključujući povlačenje počinitelja dok misija traje, samo da bi nastavili ono što su radili nakon povlačenja snaga misije. Ipak, države koje intervišu moraju imati plan i cilj prije intervencije. Važno je odabrati mudro, jer nisu u pitanju samo životi ljudi koje spašavaju, već i životi vojnika koji intervišu.

Uzimajući u obzir da živimo u doba globalizacije, može se zaključiti da su unutrašnji sukobi prijetnja sigurnosti i miru na globalnoj razini. Suverenitet podrazumijeva neintervenciju i svaka mjera poduzeta na teritoriji druge države je napad na Povelju UN-a. Iako poziva na suradnju, Povelja je istovremeno i ograničava, što, čak i ako su vrlo potrebna, predstavljaju prepreku za pravilno i efikasno izvršavanje savremenih humanitarnih intervencija, pogotovo jer države koncept neintervencije koriste da se zaštite od bilo kakve odgovornosti. R2P uvodi novu ideju *suvereniteta kao odgovornosti*. Kao što je već rečeno, suverenitet i dalje igra glavnu ulogu u političkom diskursu i ICISS, umjesto da kršenje suvereniteta proglaše

legitimnim i legalnim pod određenim okolnostima, samo su ga redefinisali da znači 'odgovornost za zaštitu'. Drugim riječima, matična država je dužna da štiti svoje državljane, a ako, i samo ako se to ne ostvari, MZ može djelovati. Bez obzira na novo shvaćanje suvereniteta, R2P i dalje predstavlja napad na najvažniji temelj modernog državnog sistema, a to je upravo suverenitet. „Ovaj sukob je daljnja prepreka integraciji humanitarnih intervencija u međunarodno pravo“ (Bertschinger, 2016: 13). Što se tiče trećeg stupa R2P-a, može se reći da nije ispunio očekivanja jer države jednostavno nisu spremne ugroziti svoj suverenitet pristajući da krše suverenitet drugih, što je nepravedno očekivati od R2P-a – tražiti da se uspješno suprotstavi temeljnoj strukturi svjetskog poretka utemeljenog na državi – to nipošto ne znači da države trebaju koristiti suverenitet kao opravdanje za svoje držanje po strani. Tu vjerovatno počiva i glavna mana koncepta. Temelji se na vrijednosti ljudskog života, ali mogu je uspostaviti samo države koje će svoj opstanak (i na kraju svoj suverenitet) neizbježno staviti iznad vrijednosti pojedinaca i njihovih prava. Glavna tačka neslaganja je upravo treći stup, tačnije dio koji se odnosi na primjenu prinudnih mjera zaštite civila kada država vidno ne ispunjava svoje obaveze. Čak je i originalni prijedlog R2P-a iz 2001., bez obzira što Komisija tvrdi da je uglavnom preventivan, najvećim dijelom usredotočen na intervenciju – u suštini, dok su 32 stranice napisane o intervenciji, samo 16 je predviđeno za i reakciju i obnovu. O upotrebi sile za potrebe spašavanja civila je najviše obrađena tema, kako u okviru tradicionalnih intervencija tako i onih savremenih, što znači da je upotreba sile „središnji normativni problem u svjetskoj politici“ (Reus-Smit, 2005: 71). R2P je trebao da pronade odgovor i na to, ali opet nije uspio ponuditi panaceju koja je definitivno potrebna. Povelja UN-a zabranjuje upotrebe sile, uz dva izuzetaka – za kolektivnu i(ili) individualnu odbranu i uz dopuštenje VS-i. U Povelji se intervencija ne spominje. WSOD-om se pokušala riješiti čitava dilema o upotrebi sile za zaštitu civila uklanjanjem cjelokupne druge faze o reakciji iz dokumenta, a umjesto toga poziva na djelovanje prema poglavlju VII Povelje. Definitivno, najefikasniji lijek za to kontroverzno pitanje leži u promjenama zakonskih normi na kojima se zasniva R2P. Prema riječima R2P2005, „međunarodna zajednica, putem Ujedinjenih naroda, također ima odgovornost da koristi odgovarajuća diplomatska, humanitarna i druga mirna sredstva“. Tek kad ne uspiju, može se primijeniti vojna sila. Drugim riječima, kada prevencija ne uspije, reakcija ne znači nužno i upotrebu vojne sile; može uključivati političke, ekonomske i druge mirne mjere koje se kreću od manje do više ubjedljivih i prisilnih. S jedne strane, sankcije ne utiču na sposobnost države da funkcioniše unutar svojih granica, dok, s druge

strane, ograničavaju odnose države s drugim državama. Suprotno tome, vojna intervencija direktno utiče na državne organe i njihovu sposobnost upravljanja teritorijom, ali mirne mjere mogu imati i negativne posljedice na civilno društvo bez promjene načina vladanja.

'Ispravna namjera' (*right intention*) je spomenuta u R2P Izvještaju (2001) i spominje se kao jedan od šest kriterija koji bi opravdao upotrebu sile. Problem s njim je što ovaj kriterij „opterećuje pojam *humanitarna*“ (Bertschinger, 2016: 5) i samim tim upotrebu vojne sile. Opet, kao i mnogi izrazi koji su korišteni u svrhu R2P-a, i ovaj je nedovoljno određen jer ostavlja dosta prostora međunarodnoj zajednici da utvrdi što je *ispravno*. Na prvi pogled izraz ne nosi nikakvu dvosmislenost i neodređenost. Namjera svake intervencije je spasiti ljude od daljnje patnje, što je generalno ispravna namjera. Ali Bertschinger (2016) se pita što je mjera za *ispravnost*. Prema Oxford Dictionary-u, *ispravnost* znači *pokazatelj kvaliteta moralnog dobra ili prihvatljivosti i ispravnosti za određenu situaciju*. U slučaju R2P-a, a posebno upotrebe vojne sile, to predstavlja kvalitetu i stepen prihvatljivih namjera (MZ) za određenu situaciju. Uzimajući u obzir da politička volja i lični interesi utiču put *Odgovornosti za zaštitu*, onda ovaj kriterij gubi svoju vjerodostojnost jer niko ne može sa sigurnošću znati nečije stvarne motive i namjere za intervenciju. Gotovo je nemoguće razgovarati o nesebičnim i čisto ispravnim namjerama intervenirajućih država – gotovo uvijek postoje neki drugi motivi osim spašavanja stranaca. Od svih kriterija koji su predloženi 2001. godine, ovaj je najkontroverzniji. Ipak igra važnu ulogu za R2P – bez ispravne namjere upotreba vojne sile ne može biti opravdana.

Noam Chomsky kaže da nedostatak preciznosti koncepta može dovesti do zloupotrebe intervencija. Badescu (2010: 9) tvrdi da je dogovaranje univerzalne definicije intervencija veliki izazov. Prva i nesumnjivo najvažnija zabluda u vezi s konceptom je njegovo izjednačavanje s tradicionalnim humanitarnim intervencijama, a njegovi protivnici tvrde da je R2P *fancy* naziv za humanitarne intervencije prerusene u brigu za ljudske živote. Iako je dio R2P zaista intervencija, ni u kojem slučaju se R2P ne može izjednačiti s tradicionalnim konceptom humanitarnih intervencija. R2P nije samo humanitarna intervencija; to nije samo vojna humanitarna intervencija. Kao što je već objašnjeno, R2P uključuje preventivne mjere koje se moraju pokušati prije upotrebe prisilnih mjera. Iako je ideja humanitarne intervencije prisutna stoljećima, još uvijek ne postoji jedinstveno prihvaćena definicija u međunarodnoj pravnoj doktrini. Koncept definitivno ostaje slabo definisan i to doprinosi preprekama za opće prihvaćanje, posebno ako se uzme u obzir da su nakon izlaska R2P2009 taj koncept doveli u

pitanje Venezuela, Kuba, Sudan i Nikaragva. R2P se često odbacuje jer pretpostavlja upotrebu sile opravdanu iz humanitarnih razloga, dok svi izvještaji o R2P-u ističu da se sila treba koristiti samo kad sve druge mjere ne uspiju. Pogrešno ocjenjivanje savremenih humanitarnih intervencija kao isključivo vojnih vodi u slijepu ulicu. To doprinosi još jednoj zbrci na idejnom nivou; ako mislimo na R2P kao samo produžetak tradicionalnih intervencija, nećemo moći vidjeti drugu stranu novčića.

3.2. Praktična ograničenja R2P-a

Moćni rade šta hoće, a slabi trpe ono što moraju.

Thucydides, *History of the Peloponnesian War*, 5. stoljeće
p.n.e.

Općenito, glavni izazov intervencija predstavljenih u literaturi o R2P-u odnosi se na pitanje njegove *legalnosti*. Međunarodno pravo je jasno po tom pitanju, ali je poprilično ograničavajuće. Povelja ne dopušta upotrebu sile ako se ne koristi kao krajnje sredstvo u slučajevima samoodbrane ili kolektivne akcije radi održavanja ili provođenja međunarodnog mira i sigurnosti. Ipak, upotreba sile se ne može koristiti onako kako države žele, već samo uz odobrenje Vijeća sigurnosti. Također, MP se već duže vrijeme bavi konceptom intervencija i upotrebe vojne sile u humanitarne svrhe, a MHP poziva na zaštitu ljudskih bića u oružanim sukobima. Različiti ugovori o ljudskim pravima stavljaju prava i slobode ljudi ispred legalnosti intervencija. Osnova Povelje UN-a sadržana je u članu 2 (4) koji kaže da se *sve članice moraju suzdržati u svojim međunarodnim odnosima od prijatnji ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti bilo koje države ili na bilo koji drugi način nedosljedan svrsi Ujedinjenih naroda*. Mnogim stručnjacima na polju međunarodnog prava ovaj član predstavlja *ius cogens* normu što znači da odstupanje od iste nije dozvoljeno. Na isti način Povelja objašnjava da ništa sadržano u Povelji ne dozvoljava UN-u da interveniše u stvarima koje se prevashodno tiču domaće nadležnosti bilo koje države. Pitanje humanitarnih intervencija nije uključeno u Povelju i stoga je međunarodna zajednica podijeljena po tom pitanju. Ali, doktrina R2P (2001) imala je za cilj da se pozabavi pitanjem zakonitosti uključivanjem praga za upotrebu sile. Uz to, ICISS je objasnio da VS jedino može dati zeleno svjetlo intervencijama. Ali ono što čini pitanje zakonitosti i dalje otvoreno je da je prag za

intervenciju ostao mrtvo slovo na papiru jer nije našao svoje mjesto u dokumentu Samita. Poglavlja VI i VII otkrivaju ulogu Vijeća sigurnosti i načine na koji mogu djelovati, uključujući mirno rješavanje sporova, ali Povelja omogućava VS-i da upotrijebi silu ako je potrebno. To znači da ovo tijelo Ujedinjenih naroda ne samo da ima pravo, nego i odgovornost i dužnost da interveniše u slučaju ozbiljnih kršenja ljudskih prava, posebno ako se uzme u obzir preambula Povelje.

Neslaganje među P5 često je prepreka implementaciji preventivnih mjera. Sposobnost za intervenciju nije nešto što se dovodi u pitanje, kao na primjer u slučaju Srebrenice, kada je NATO bio spreman započeti zračne napade, ali političke odluke za to nije bilo. Pravo veta je ometalo mnoge akcije VS-i godinama. Njihovi lični interesi su velika prepreka za sprovođenje savremenih intervencija, jer su njihovi samo-interesi često temelj njihovog identiteta. Vijeće sigurnosti kritizirano je od svog osnivanja 1946. Njihov izbor selektivnosti nad zaštitom svih ljudskih života ne pogoduje tijelu koje je zaduženo za međunarodni mir i sigurnost. Ovim pitanjem bavio se 1999. godine Kofi Annan na 54. zasjedanju Generalne skupštine; rekao je

Ako kolektivna savjest čovječanstva – savjest koja prezire okrutnost, koja se odriče nepravde i traži mir za sve narode – ne može naći u Ujedinjenim narodima svog najvećeg zaštitnika, postoji velika opasnost da će drugdje potražiti mir i pravdu. Ako se ne osjeti u našem glasu i ne vidi u našim postupcima odraz vlastitih težnji, potreba i strahova, uskoro se može izgubiti vjera u našu sposobnost da uvedemo promjene (Szamuely, 2013: 24).

Imajuću to na umu, VS nije u stanju da predstavlja cjelokupnu organizaciju UN-a i međunarodnu zajednicu kao grupu država. Nije tajna da je ogroman broj članova UN-a²⁹ podržao ukidanje moći veta. Uz to, generalni sekretar Ban Ki-Moon zagovarao se 2009. godine da se P5 “treba suzdržati od upotrebe ili prijetnje da će upotrijebiti veto u situacijama očitih neispunjavanja obaveza u vezi sa *Odgovornosti za zaštitu*” (R2P, 2009: 27). Francuska inicijativa iz 2013. dijelila je isti stav predvođen predsjednikom Francois Hollande-om, a detaljnije je to artikulirao Laurent Fabius, francuski ministar vanjskih poslova, u New York Timesu u članku *A call for Self-Restraint at the UN*. Povrh toga, Francuska je 2015. pokrenula Političku deklaraciju o obustavi prava veta u slučajevima masovnih zločina. Ova ideja je još uvijek u zastoju zbog opozicija Rusije i Kine. Kao što je već vidljivo, WSOD odbacio je

²⁹ “1. januara 2020. 120 država članica je podržalo Kodeks ponašanja, uključujući dva stalna člana Vijeća – Francuska i Velika Britanija – i osam izabраниh članova koji će služiti 2020. godine: Belgija, Dominikanska Republika, Estonija, Njemačka, Indonezija, Nigerija, Sveti Vincent i Grenadini, i Tunis.” (Izvor: securitycouncilreport.org)

mnoštvo izvornih prijedloga o savremenim intervencijama, a najšokantnije uklanjanje je uklanjanje 'kodeksa ponašanja'. Ideja je da P5 neće koristiti svoje pravo veta kako bi opstruirali intervencije u humanitarne svrhe kada se tvrdi da njihovi nacionalni interesi nisu uključeni (ICISS, 2001: 67). WSOD ne prihvata niti jednu alternativu VS-i. Dajući pravo autorizacije samo VS-i uz pravo veta Velike petorke, međunarodna zajednica lišena je većih šansi za intervencije koje će se koristiti u slučaju neizbježnih humanitarnih kriza. Snažno protivljenje unutar samog Vijeća sigurnosti, prije svega Kine, Rusije i Indije (Kina i Rusija su članice P5) jasno je pokazalo da ne postoji *opinio iuris* koji bi taj pojam uveli u sferu običajnog prava.

Problem nastaje kada MZ dopušta svojim nacionalnim interesima da pobijede prijeko potrebnu humanost. "Uprkos impresivnom broju HI u post-hladnom ratu, asimetrični odgovori na humanitarne krize u različitim dijelovima svijeta pokazali su selektivnost u odgovoru međunarodne zajednice" (Valenca, 2014: 9). To pokazuje nedemokratsku stranu Vijeća. Neke države mogu intervenirati, ali njihovi interesi možda nisu humanitarne prirode. Ono što se događa u jednoj državi može se osjetiti na regionalnom ili globalnom nivou. Izbjeglice iz sukobljenih područja su uobičajene, pa će susjedne države vjerovatno intervenirati na jedan ili drugi način kako bi spriječile ogroman protok izbjeglica i iz tog razloga je efikasno imati pri ruci regionalne organizacije. Nadalje, regionalne organizacije obično nisu pretrpane problemima i zadacima s kojima jesu UN, prije svega VS, što im omogućava da brže reaguju. Nedostatak volje ili politički samo-interesi država oblikuju put intervencija, a prema riječima Kim Holmes-a (2014), to je "krajnja slabost R2P-a kao principa". Politička volja, posebno kolektivna politička volja, veoma je složeno pitanje. Države nemaju iste prioritete, vrijednosti i ciljeve i to definitivno utiče na njihovu volju za intervencijama. Politička volja u velikoj mjeri ovisi o njihovim nacionalnim interesima. Bez dovoljne i snažne političke volje za intervencijom, ne može se preduzeti efikasna akcija. I zbog toga mnogi tvrde (Bellamy, 2006; Bennett, 2018; Hao, 2015) da je R2P *trojanski konj* za veliku zloupotrebu moći. I doista, glavna prepreka provođenju R2P-a su pojedinačni državni interesi. Izvještaj nezavisne istrage iz 1999. godine (*1999 Report of the Independent Inquiry*) otkriva najgore posljedice neintervencije MZ-e upravo u Ruandi. Kofi Annan (1999) spominje da međunarodna zajednica nije učinila ništa da spriječi genocid, prije ili nakon što je započeo, te je to bio "neuspjeh sistema Ujedinjenih naroda u cjelini" (Annan, 1999: 3), naime neuspjeh je jednako u rukama generalnog sekretara, sekretarijata, Vijeća sigurnosti, UNAMIR-a i šireg članstva

UN-a. Nedostatak resursa i volje rezultiraće time da se UNAMIR-om ne upravlja i ne rukovodi na pravi način, što dalje utiče na misiju u cjelini. ICISS poziva na *'forged unity'* (2001: 7) u slučaju sljedeće humanitarne krize, a R2P je trebao osigurati to jedinstvo. Stara bitka između suvereniteta i humanitarnih prava osvjetljava put onome što je najveća prepreka provedbi intervencija: nepostojanje političke volje. Postoji tendencija kreatora politika da biraju određene naracije kako bi opravdali svoje lične interese i na njima zasnovanu intervenciju – obično one počivaju na ideji “spašavanja civila”. Selektivnost, pojedinačni interesi država i politička volja često su međusobno povezani. Prirodni resursi, promjena režima, status vladajuće svjetske sile mogu se pojaviti kao aveti iza intervencija. Čak i Hehir (2011) govori o nacionalnim interesima i političkoj volji kao glavnim preprekama intervencijama – kaže kako to dvoje određuje kako će države reagirati na određeno pitanje.

Na osnovu slučajeva analiziranih u tezi, dva su glavna razloga za prilično neuspješne priče o R2P-u: *nedovoljna vojna snaga* angažirana tokom loše isplaniranog mandata i *nedostatak faze obnove*. Ako broj vojnih trupa i podrška nisu dovoljni, čak ni odobrena intervencija možda neće moći ispuniti svoj cilj, što je bio slučaj u Darfuru. Nedostatak institucionalne spremnosti, političke volje i kapaciteta znači da će civili ostati nezaštićeni. R2P nije samo prošireni koncept tradicionalnih humanitarnih jer obuhvata pre-intervenciju, interventnu fazu i post-intervenciju. Ove tri faze čine cjelovit koncept i samo uspješnost sve tri faze znači uspješnost R2P-a. Ishodi intervencija se u literaturi o R2P-u jedva spominju i ako se o tome piše, to se čini vrlo površno. R2P2001 naglašava važnost faze ponovne izgradnje koja je značajna za oporavak od konflikta. Tokom rekonstrukcije i izgradnje institucija potrebno je voditi računa o dubokim uzrocima sukoba. Ako se ovakve stvari čine površno, bez rješavanja dubokih i stvarnih uzroka, vjerovatno će se sukob ponoviti. Ekonomski i društveni razvoj su jednako važni kao i ljudska prava, vladavina zakona i izgradnja institucija, jer samo na taj način konfliktom pogođeno stanovništvo će se moći kretati ka putu pomirenja i stabilnosti. Ono što također ostaje nakon sukoba u kojima se koristi vojna sila, posebno u onima u kojima su počinjena masovna zvjerstva jesu *slaba društva*.

Neadekvatne vojne snage veliki su izazov savremenih humanitarnih intervencija. Kada se u stranim državama rasporede snage za zaštitu civila, oni ne moraju zaštititi samo civile, nego i sami sebe, “što zauzvrat zahtijeva sposobne zračne snage i kopnene snage, kao i veliku logističku infrastrukturu da ih podrži” (Badescu, 2011: 89). Mnogo faktora utiče na spremnost snaga. To su sama struktura sile (kvantitativni atribut), obuka, oprema, jasno definisani ciljevi

i čitav mandat. Ko u međunarodnoj zajednici ima sposobnost djelovanja – UN, NATO, ECOWAS, EU, AU? S povećanom potražnjom za mirom i sigurnošću širom svijeta i nesposobnošću ili nespremnosti VS-i da odobri intervencije, pažnja se usmjerila na sposobnost regionalnih organizacija. Prema članu 53 Povelje, regionalne organizacije imaju ovlasti reagirati na situacije koje ugrožavaju međunarodni mir i sigurnost, a takve su intervencije poduzimane više puta.

UN-i su prvo pristanište iz kojeg se kreće autorizacija intervencija. Kada je u pitanju vojno osoblje UN-a, (imajući u vidu da sile pripadaju pojedinačnim državama članicama), oni su jedna od najvećih sila na svijetu. “Do 2005. godine, broj osoblja UN-a iznosio je 110 000 vojnih i civilnih policajaca iz 115 zemalja koji se rotiraju godišnje“ (Badescu, 2010: 94). Kako kažu *Ujedinjeni narodi za izgradnju mira*, vojno osoblje UN-a sastoji se od preko 90 000 vojnog osoblja iz državnih vojski iz cijelog svijeta. Broj osoblja je sada relativno manji nego što je to bio slučaj 2005. godine, što znači da su neke zemlje smanjile svoj vojni doprinos u misijama UN-a.

NATO je vojno-politički savez i kao takav ima ovlasti da djeluje na slučajevima teških kršenja ljudskih prava. Do kraja 2019. godine, NATO je imao oko 3 miliona vojnog osoblja, a Sjedinjene Američke Države (1, 35 miliona), Turska (435 000) i Francuska (208 000) predvodile su po broju.³⁰ Njegovih 30 članova okupljenih zajedno čine vrlo moćan savez u pogledu osoblja i opreme. NATO je izveo nekoliko mirovnih operacija nakon završetka Hladnog rata, uključujući one u Bosni i na Kosovu. Njegov utjecaj očit je i izvan Evrope, poput misija u Afganistanu. Tamo NATO radi na osposobljavanju afganistanskih snaga. Najznačajniji napredak NATO-a je u formiranju NRF-a (2002) koji doprinosi brzom reakciji organizacije. NRF je sposoban obavljati različite zadatke, uključujući brzi odbrambeni odgovor, operacije podrške miru, zaštitu kritične infrastrukture i pomoć u katastrofama. NATO je imao misiju u Bosni (IFOR i SFOR). Najspornija operacija koju je ta organizacija ikad izvela bila je *Operation Allied Force* na Kosovu. ISAF u Afganistanu je prva NATO-ova misija izvan Evrope (2001). NATO je pokazao svoju pomoć operacijama u Iraku i Darfuru. NATO se suočava s dva izazova: prvi je povezan s raspoređivanjem trupa – ponekad članice NATO-a nisu spremne trošiti svoje resurse na intervencije. Drugi izazov proizlazi iz financijskih poteškoća. Naime, NATO očekuje da će njegove države članice platiti za svoje trupe krajnju opremu u inostranstvu, a to manje države članice obično ne mogu učiniti

³⁰ Podaci preuzeti sa: <https://www.statista.com/statistics/584286/number-of-military-personnel-in-nato-countries/>.

(Badescu, 2010: 99). To ukazuje i na potrebu izgradnje jačih, zajedničkih kapaciteta koji bi pomogli implementaciji R2P-a.

Europska unija je, osim NATO-a, važna organizacija u održavanju mira i sigurnosti. Za razliku od NATO-a, EU nije vojni savez, ali radi na razvoju mehanizama za brzo reagovanje. Prema Holt-u i Shanahan-u (2005), EU ima ovlasti da šalje trupe u humanitarne misije, ali EU nema stalnu vojsku. EU se temelji na miru, slobodi, i poštivanju ljudskih prava – i sve su to temelji R2P-a. Ali to nije „internalizirano u vanjskopolitički aparat EU ili u stvari zemalja članica EU“ (Newman i Stefan, 2020: 5). Kao što je osnivanje NRF važno NATO savezu, tako je i RRF važno za EU. Glavni cilj stvaranjem RRF-a je stvoriti i osposobiti buduće evropske snage za brzo reagiranje koje bi uključivale do 60 000 snaga koje će biti razmještene u roku od 60 dana. Ali postoji nekoliko izazova u vezi s ovom jedinicom EU. Budući da su države članice te koje osiguravaju osoblje za RRF, do problema dolazi ako snage nisu obučene na isti način. Kompatibilnost opreme je drugi problem koji se odnosi na djelovanje RRF-a. Prema McCray-u (2014: 12), iako većina zemalja EU koristi sistem kompatibilan sa NATO-om, ponekad se od država može zatražiti da distribuiraju svoju opremu za zapovjedništvo i kontrolu. Činjenica da se brze jedinice izvlače iz pojedinačnih, a ne međunarodnih snaga olakšava da selektivnost uđe u procese donošenja odluka. Finansije su također problem jer svaka država već ima odbrambene troškove. Postavlja se i pitanje brzine razmještanja snaga u Evropi i van nje, jer je vrijeme od značaja kada je u pitanju spašavanje ljudi.

ECOWAS ima ovlasti da interveniše vojno kao odgovor na sukobe. Tokom 1990-ih ova je organizacija nekoliko puta intervenisala, uključujući Liberiju (1990), Sijera Leone (1998, neovlašteno). Zanimljivo je da ove intervencije UN-i nisu osudili, već su ih hvalili. Kroz godine ECOWAS je pokazao snažnu želju za poboljšanjem svojih kapaciteta za suočavanje sa krizama u afričkoj regiji te rade na razvoju ECOWAS *Standby Force* (ESF) od 6 500 vojnog osoblja (Holt i Shanahan, 2005: 25, Badescu, 2010: 105). Kao i AU, i ECOWAS se suočava s finansijskim izazovima, manjkom kvalitetne opreme i obuke, ali obje ove organizacije razvijaju svoje vojne koncepte i posvećuju puno pažnje unapređenju svojih kapaciteta za bolje djelovanje u organiziranju i upravljanju mirovnim operacijama. Bez pomoći regionalnih organizacija se ne može očekivati pravovremen i odlučan odgovor. Ove afričke organizacije u suštini imaju vodeću ulogu u misiji prije stvarnog raspoređivanja snaga država članica UN-a, da bi radile zajedno s njima. Iz toga slijedi da ove organizacije nisu zamjena za misije koje

vode UN-i, već igraju ulogu 'prvih ekipa na terenu' i ta uloga je od velikog značaja kada je u pitanju sprečavanje kršenja ljudskih prava.

Ukratko, jasno je da NATO prednjači kao međuvladin i vojni savez. Glavna prepreka djelovanja EU ili UN je činjenica da ove dvije organizacije nemaju samostalne oružane snage, pa se ponekad raspoređivanje ne može odviti tako brzo koliko je potrebno. Finansije također igraju veliku prepreku jer pojedine vlade često moraju same snadbjeti svoje snage opremom.

Također bi trebala da postoji bolja koordinacija između različitih aktera, uključujući vlade, obavještajne agencije, nevladine organizacije, medije, stručnjake i tako dalje. Često dobra korporacija među njima nije prisutna. Ipak, glavni problem nije nedostatak podataka koji se tiču otkrivanja ranih upozorenja, već nedostatak efikasne analize podataka. Osobito se analitička sposobnost predviđanja ishoda sukoba (kako onih niskog tako i visokog intenziteta) suočava s raznim izazovima. Neki od tih izazova uključuju mrežu vrlo složenih i raznolikih dubokih uzroka nereda koji se mogu, ako se ne pobrine za to, pretvoriti u sukob niskog ili visokog intenziteta, a tu su i zastarjele informacije. Mnoge nevladine organizacije svim snagama rade na skupljanju informacija o kritičnim područjima koje mogu poslužiti kao upozorenje nečemu mnogo ozbiljnijem.

Jedan od problema povezanih s ograničenjima savremenih humanitarnih intervencija je nedostatak stalne vojske UN-a ili EU-a. Kad god situaciji potrebuje intervencija, a VS je odobri, države moraju biti uvjerene da pošalju svoje kontingente da spase strance. Zanimajući političku volju i nacionalne interese, državama je uvijek teško ponuditi svoja sredstva (vojnike, novac) kad ne mogu znati šta tačno rizikuju. Ponekad su pregovori predugi i jednostavno ne urode plodom. To bi se moglo izbjeći stvaranjem stalnih vojnih snaga UN-a ili EU-a koje bi mogle biti raspoređene gotovo odmah nakon odobrenja. Prije svega, vrijeme regrutacije bilo bi kraće jer UN ili EU ne bi trebale tražiti države dobrovoljce da ponude svoje snage. Zatim bi se snage obučavale pod jednim krovom, vježbale i živjele zajedno što dodatno umanjuje pojavu bilo kakvih nesuglasica među njima. Konačno, koštalo bi manje nego razmještanje stranih snaga, a vojne sile UN-a bile bi nezavisne od nacionalnih interesa pojedinačnih država.

Ono što također treba uzeti u obzir je uloga SAD-a kao prepreke za implementaciju savremenih intervencija. Sjedinjene Države će vjerovatno ostati jedan od glavnih stubova intervencija s obzirom da imaju najjače i najveće vojne snage na svijetu. To u kombinaciji s činjenicom da su SAD dio P5 i njihovo pravo na upotrebu moći veta čini ih veoma moćnom

državom. Trenutni predsjednik Sjedinjenih Država, Donald Trump, sam projektuje put SAD-a u međunarodne odnose. Njegova politika prema Sjevernoj Koreji, Iranu, Izraelu i Pakistanu, Meksikancima, imigrantima, Afroamerikancima i muslimanima demonstrira nespornost da učestvuje u agendi većeg dobra. I dok god imaju moć veta, neće ništa uraditi protiv svoje volje. Prema Gibbs-u (2020, privatna poruka) R2P je „postao – i uvijek je bio izgovor da opravda projekcije američke vojne moći, koje su se pokazale destabilizirajućim i štetnim za međunarodnu sigurnost“.

4. Preporuke

Odgovornost za zaštitu je obećanje cijelog svijeta ljudima da će ih zaštititi od teških kršenja ljudskih prava a sam koncept se suočava s mnogim izazovima koji otežavaju postizanje uspješnosti u bilo kojoj fazi implementacije.

Većina literature i istraživačkih studija o R2P-u, smatra *World Outcome Document* (2005) pravnom osnovom R2P-a. Međutim, izvještaji o R2P-u nude prilično dobra rješenja koja bi ga mogla učiniti efikasnijim, ali se rijetko uzimaju u obzir. Uzeti najbolje prijedloge iz izvještaja i pretvoriti ih u konvenciju o R2P-u definitivno bi pogodovalo konceptu. Sam R2P nije pravno-obavezujuće prirode, ali kako svoj autoritet izvlači iz prethodnih pravno-obavezujućih pravila i zakona međunarodnog prava, odgovornosti u okviru R2P-a bi trebalo pretočiti u djela, ali to često nije slučaj. Stvaranjem konvencije o *Odgovornosti za zaštitu* R2P bi dobio pravni status u okviru MHP-a ali i prethodni zakoni na kojima se R2P temelji bi bili dodatno ojačani.

Reforma Vijeća sigurnosti je potrebna kako bi se osiguralo da nijedan član P5 ne koristi svoje pravo veta u slučajevima genocida, etničkog čišćenja, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti. To zapravo znači da je *Kodeks ponašanja*, prvobitno predložen 2001. godine, prijeko nužan. Cilj R2P-a nije pronaći alternative Vijeću sigurnosti već ga učiniti boljim i efikasnijim. Bez predloženog Kodeksa ponašanja, zajedno sa ličnim interesima država koji predvode igru, VS neće pružiti međunarodni mir i sigurnost. Drugo moguće rješenje bi moglo biti da umjesto insistiranja na konsenzusu, bude dovoljna većina glasova članica VS-i. Ključni izazov je poboljšati efikasnost Vijeća sigurnosti, jer kako je Welsh (2016) napomenuo vjerovatno “najveći nedostatak dodjele kolektivne odgovornosti je nedostatak jasnih mehanizama odgovornosti”. Potrebno je provesti reformu radnih metoda VS-i kako bi se

povratio izgubljeni kredibilitet. Jedan od načina da se osiguraju uspješne priče jeste izgradnja efikasnog, stabilnog i nediskriminatornog institucionalnog kapaciteta koji bi pomogao da se usvoji ono što je predloženo 2001. – zaštita koja će na odlučan i pravovremeni način uključiti fazu prevencije, reakcije i izgradnje. Strukturu VS-i trebalo bi ažurirati da odgovara savremenim prijetnjama i izazovima koji bi trebalo da trasiraju put ka reformama unutar ovog tijela. Sve ovo definitivno bi pomoglo da se izbjegnu unilateralne intervencije koje su ilegalne. Ali čak i ako VS-i ne promijeni svoj način djelovanja, to nije kraj R2P-u niti mora da znači kraj.

Jedno od rješenja je poboljšati rano upozoravanje (*early warning detection*). Mehanizmi ranog upozoravanja i preventivne mjere igraju najvažniju ulogu u izbjegavanju korištenja previše spornih prisilnih mjera, posebno vojne sile. Jačanje mehanizama ranog upozoravanja i preventivnih mehanizama osiguraće da se ne dogodi ozbiljna zloupotreba ljudskih prava i sloboda. Kontinuirani put prema nasilju i neuspjeh u sprečavanju genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti pokazali su da preventivne mjere predstavljene u Povelji UN-a nisu dovoljne. Za uspješno sprečavanje sukoba, država domaćin mora adekvatno koristiti svoje resurse i uspješno upravljati državnim aparatom u cilju osiguranja ekonomske i građanske stabilnosti i sigurnosti. Ali vlade država domaćina najvjerojatnije su počinitelji ili nisu u stanju spriječiti sukob, pa je odgovornost MZ-e da uskoči. Međunarodna pomoć u takvim okolnostima je od najveće važnosti i uključuje razvojnu pomoć, napore za otklanjanje uzroka sukoba, pomoć u razvoju bolje vlade koja će olakšati vladavinu zakona i promicanje ljudskih prava. Ali međunarodna pomoć nije moguća bez političke volje koja je ključ u sprečavanju smrtonosnih sukoba – to znači da bez odgovarajuće mobilizacije političke volje niko ne može osigurati ispravnu provedbu R2P-a. “Jedna od glavnih kritika liberalne paradigme izgradnje mira je ta što ona ne praktikuje univerzalizam koji propovijeda. Drugi problem je, međutim, da postoje ozbiljne razlike u razumijevanju domaćih i međunarodnih obveza prema R2P-u i srodnim paradigrama” (Howe, 2020, privatna poruka, 10. juli). Put prema naprijed je prepoznavanje međusobno sličnih konsenzusa o praksama koje su upravo neprihvatljive, te stoga svi koji imaju moć i ovlasti se moraju obavezati da će stati u kraj tim praksama. Odgovornost zaštite prvenstveno leži na državi, ali i države moraju snositi odgovornost ako u zaštiti ne uspiju. Dakle, čak i ako vlada kaže da nije odgovorna za zločine koji se događaju na njenom teritoriju, odgovorna je za njihovo zaustavljanje. Ako tvrdi da nema resurse za to, dužna je prihvatiti pomoć drugih. Isto tako, i drugi su dužni odgovoriti na zahtjev za pomoć.

Tako, na primjer, Mijanmar ima odgovornost prema Rohinjama bez obzira jesu li oni pravni državljani ili ne, a Bangladeš također ima odgovornost prema izbjeglicama iz Rohinje, a svi ostali imaju odgovornost pomoći kada se pomoć zatraži.

Čini se da oni koji provode R2P ne preuzimaju odgovarajuću odgovornost u održavanju izgradnje mira, što slijedi nakon intervencijske faze, što je važan aspekt zaštite civila jer pomaže u uklanjanju korijenskih uzroka sukoba, i čini manje vjerojatnim da će se sukob ponoviti. Ono što rekonstrukcija podrazumijeva je sigurno i zdravo okruženje. Uz to, društveno-ekonomske, političke i pravosudne promjene moraju se u cjelini integrirati kako bi ova faza zaštite bila uspješna. Ključni korak stabilizacije i osiguranja države je vraćanje osjećaja normalnosti. To često znači zapošljavanje ljudi, bilo u privatnom ili javnom sektoru. Osigurati političku stabilnost nije moguće bez ekonomske reforme. Ukratko, ‘ratne ekonomije’ trebale bi se pretvoriti u ‘mirovne ekonomije’ što će na kraju pomoći uspostavljanju pravde i pomirenja koji su važni za nastavak života. Stvaranje povjerenja da će oni koji su krivi za zločine i mučenja stati pred pravdu, kao i stvaranje civilne policije dio su oporavka. Radeći sve to izbjeci će se scenarij *placebo* pravde. Drugim riječima, R2P ne znači samo *pravedni rat*, već znači i *pravdu nakon rata*.

Iako je promjena režima vrlo kontroverzna tema u političkom diskursu o humanitarnim intervencijama, zbog čega se često predlažu multilateralne intervencije kako bi se izbjegla smjena vlasti kao nacionalnog interesa države, ponekad je promjena režima nužna kako bi se osiguralo stabilno i sigurno okruženje. Promjena režima se ne bi trebala romantizirati jer ona podrazumijeva mnogo više od samog mijenjanja političkog vođstva, ali kad ljudi pate od hroničnih kršenja svojih prava od strane vlastitih vlada, tada će promjena režima biti jedini način da se kršenju stane na kraj. Hunt (2020, privatna poruka, juli 2020) kaže da promjena režima otkriva “nacionalne interese država”, ali tvrdi da ponekad R2P ne može “pomoći održivoj zaštiti” bez promjene režima. Naravno da se takva akcija ne bi trebala upotrebljavati kao primarni alat u borbi protiv teških kršenja ljudskih prava; samo ako preventivni pokušaji modifikacije ponašanja strane države ne uspiju, promjena režima može biti opcija. Napokon, to je u skladu s odgovornošću država da zaštite stanovništvo od genocida, etničkog čišćenja, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti. Ipak, uklanjanje tiranskog vodstva samo radi uklanjanja vođe vjerojatno će nanijeti više štete nego koristi. Pridržavajući se ove akcije, intervencijske sile moraju imati na umu da ako uklone diktatora, moraju biti spremne uložiti u stabilizaciju, jer ono što ostane nakon uklanjanja obično je nestabilna situacija s neplaćenim

sljedbenicima, plaćenicima koji su sada nezadovoljni i spremni na sve. Kao što je profesor Chertoff (2019) rekao “ako niste spremni učiniti tu vrstu ulaganja, onda ga (diktatora) ne uklanjajte”. S druge strane, Jug se boji promjene režima s razlogom – a isto tako je i Jug taj koji se protivi R2P-u. Prije svega, promjena režima opravdana na humanitarnim osnovama može sakriti zapadne ambicije. Tada su intervencijske sile prilično svjesne vojnih slabosti Juga koje se mogu koristiti i kao izgovor za pomoć žrtvama dok rade na ostvarivanju vlastitih planova. Iako R2P2005 ne govori o fazi izgradnje, R2P2001 je naglašava. Kako bi se postigao učinkovit i samoodrživ mir čak i nakon odlaska snaga, misija za izgradnju mira treba biti zajednički napor lokalne i međunarodne zajednice. Ipak bi zaštita civila trebala biti od najveće važnosti i treba joj se dati najveći prioritet.

Uspostavljanje UN-ove stalne vojske poboljšalo bi efikasnost misija i doprinijelo pravovremenim i brzim reakcijama. Trenutno, kad god situacija zahtijeva reakciju, vojno osoblje i resursi se prikupljaju ‘od nule’ (Rachman, 2009). Za ovo je potrebno puno vremena i novca. Profesionalna, stalna vojska doprinijela bi fleksibilnosti i većim šansama za uspjeh misije – ako je opremljena najnovijom tehnologijom, obučena na isti način i uz najbolje od najboljih, svaka bi jedinica mogla brzo reagirati na moderne prijetnje. Budući da bi se jedinica nalazila na jednom mjestu, to bi potaknulo i ekonomski rast u toj regiji. Osim vojske UN-a, sve je više zahtjeva za zajedničkom vojskom EU-e. Kao što Weber i Menke (2019) kažu “u usporedbi s globalnim igračima poput SAD-a, Kine i Rusije, evropske zemlje same su beznačajne ili čak ovisne o drugima. Sa zajedničkom vojskom, EU bi mogla djelovati učinkovitije i postala bi vjerodostojan i sposoban igrač na međunarodnoj sceni. Integracijom snaga, opreme i transporta pomoći će se uštedjeti i na taj način državama članicama ponuditi financijske prednosti.” Stvaranje evropske vojske bilo bi korisno iz istih razloga kao i stvaranje stalne vojske UN-a – ona bi promicala evropsku integraciju i omogućila različitim kulturama i etničkim zajednicama da djeluju kao jedno. S druge strane, napeta politička atmosfera i različiti interesi koji će se vjerojatno pojaviti prije izbijanja sukoba mogu se lahko okončati civilnim nadzorom vojske i ako ikad dođe do stvaranja bilo koje od spomenutih vojski, važno je da se osigura civilna kontrola istih. Kao rezultat, odlučivanje će biti u rukama civilnog političkog vodstva, a ne vojnog.

Kad MZ odluči da ne djeluje na teška kršenja ljudskih prava, tada regionalne i međunarodne organizacije mogu prodrmati uspavanu MZ-u i osvjestiti ih o veličini problema. Kao što se tvrdi u WSOD-u, potrebna je saradnja s relevantnim regionalnim organizacijama. Mnoge

intervencije bile su moguće uz pomoć regionalnih i subregionalnih organizacija a koje su uglavnom prvi na mjestu sukoba. Bolja saradnja između UN-a i regionalnih i subregionalnih organizacija na pitanjima mira i sigurnosti važnija je nego ikad prije jer prijetnje postaju “višedimenzionalne, međusobno povezane i nepredvidive” (Gutierrez, 2018.). Ulaganje i pomoć takvim organizacijama u obuci, obrazovanju i opremi je izuzetno važno. Ova vrsta korporacije korisna je za brzo reagiranje, jer, kako samo riječ kaže, radi se o regionalnim organizacijama koje bolje poznaju lokalnu dinamiku i incidente.

IV Zaključak

Iako *da se više ne ponovi* odjekuje svijetom, *Odgovornost za zaštitu* iza sebe ostavlja mnogo neodgovorenih pitanja ali humanitarne intervencije su definitivno dobile novu dimenziju s R2P-om. Zbog različitih izazova koji prate R2P, može se zaključiti da iako je na početku trebao da bude pojas za spašavanje, uskoro se dokazalo da je taj pojas pun rupa. Ali R2P još nije mrtav. “Postao je normalan dio razgovora u VSUN / GS, doveo je do prve upotrebe sile u svrhu zaštite ljudi bez suverenog državnog pristanka u Libiji, i postao je sastavni dio mnogih rezolucija za podizanje svijesti i poticanje akcija nadležnih vlasti za zaštitu civila od zločina” (Hunt, 2020, privatna poruka, 25. juli). Zapravo se na njega pozivalo u preko 80 rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a od 2005. u vezi s oko 15 kriza. Međutim, putovanje R2P-a nije išlo samo uzvodnom putanjom – suočio se s usponima i padovima. Ispadanje iz kolosijeka nakon mandata u Libiji rezultiralo je promjenom režima koja je izazvala vrlo miješane reakcije, granice djelovanja UNSC-a o Siriji / Jemenu i tvrdnju o nedosljednosti / selektivnosti u kojoj bi trebalo spašavati stanovništvo, uključujući odbacivanje ideje o odgovornosti za zločine putem međunarodne kaznene pravde su samo neki od problema. Koncept nije savršen, ali je koristan. Čak se i kod R2P-a, međunarodna zajednica suočila s dilemom: ona mora odlučiti je li reakcija bolja od nereakcije – ali treba imati na umu da je i neaktivnost također odgovor. Hiljade i hiljade ljudi širom svijeta nastavljaju živjeti život bez temeljnih ljudskih prava i slobode. Ako želimo bolje iskoristiti obećanja navedena u uvodnom poglavlju UN-a, moramo naučiti “bolje upravljati zajedno” (Annan, 2000: 12). Izuzetno je teško usmjeriti MZ-u na put zajedničke zaštite naroda širom svijeta i prihvatanja R2P-a kao nečeg prijeko potrebnog, a uz bolju konceptualizaciju R2P-a i to je moguće. Iako se svi kojima je zaštita potrebna ne mogu

zaštiti, to nije opravdan razlog za ne uraditi ništa. Bez zaštite ranjivih, ne možemo govoriti o miru i sigurnosti na globalnoj razini. Međunarodna zajednica nije sablasna institucija koja donosi odluke daleko od javnosti. Svi smo dio te zajednice kao članice Ujedinjenih naroda, i svijeta u cjelini.

Ne postoji jedinstveno rješenje koje može otkloniti neuspjehe međunarodne zajednice iz prošlosti, tako da se oni više ne ponove. R2P se ne može usavršiti do savršenstva kako bi se uklopio u svaku krizu koja će se neizbježno pojaviti u budućnosti, ali može se poduzeti nekoliko koraka za poboljšanje upotrebe i prihvaćanja R2P-a kao alata za pomoć u kršenju ljudskih prava. Drugim riječima, mora uključivati bolje preventivne mehanizme i snažne vojne snage za uspješne misije. Za to je potreban globalni konsenzus o međunarodnim kapacitetima i politička hrabrost. Važno je i redefinirati nacionalne interese kako bi se uklopili s idejom globalnog mira i sigurnosti. R2P doista pomaže izvršavanju odgovornosti i obaveza međunarodne zajednice prema zaštiti pojedinaca i grupa. Pomaže MZ-i da djeluje bolje kada je u pitanju kršenje ljudskih prava. To im daje još jednu priliku da izbjegnu Ruandu ili Kosovo. R2P želi bolji i sigurniji svijet u potrazi za međunarodnim mirom i sigurnošću. Uprkos velikom broju izazova, R2P i dalje zahtijeva akciju. Fukuyama-in ‘Kraj historije’ još nije na vidiku, pa će R2P ostati kontroverzan, ali kao koncept ostaje prijeko potreban u svijetu nepoštivanja ljudskih prava jer ima za cilj usklađivanje morala i politike. Prava dilema iza savremene humanitarne intervencije je da li je prihvatanje odluke Vijeća sigurnosti o nedjelovanju naivnije i gore od prihvatanja masovnih zvjerstava. *Odgovornost za zaštitu* ostaje važno sredstvo međunarodne solidarnosti i posvećenosti svijeta da djeluje u slučaju najgorih zločina. Ali bez obzira na to koliko su ozbiljna kršenja ljudskih prava velika i koliko god šokantne situacije bile šokantne, ako postoji politička volja i vojni kapaciteti, ‘stranci van granica’ će biti spašeni.

Bez obzira na izazove i ograničenja savremenih humanitarnih intervencija spomenutih u radu, ne vjerujem da postoji fatalni nedostatak same *Odgovornosti za zaštitu*. Naime, fatalni nedostatak puzi unutar međunarodne zajednice čiji smo dio. R2P je još uvijek učinkovit alat za prepoznavanje važnosti problema, ne samo za vlade i narode u pitanju, već i za širu međunarodnu zajednicu. Moramo se sjetiti da je “politika umjetnost mogućeg” (Otto von Bismarck), a kako je istaknuo Kofi Annan, samo zato što svugdje ne možemo pomoći, ne znači da se trebamo suzdržavati od toga kad možemo. Norme, jednako kao i jezik, podložne su promjenama. I čini se da će R2P kao norma opstati zbog straha od zloupotrebe humanitarnih

opravdanja – civili moraju biti zaštićeni, jer je to ispravno. Samo trebamo pronaći konsenzus o tome kako to učiniti.

VI Bibliografija

Knjige, e-knjige i poglavlja u knjigama

1. Badescu, G.C. (2010) *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Security and Human Rights*. ResearchGate [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/289955391_Humanitarian_Intervention_and_the_Responsibility_to_Protect_Security_and_Human_Rights (Accessed: 15 May 2020).
2. Bellamy, A.J. (2011) *Global Politics and the Responsibility to Protect: From Words to Deeds*. Google Books [online]. Available at: https://books.google.ba/books?id=ApAtCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Accessed 02 April 2020).
3. Beridan, I., Tomić, I., & Kreso, M. (2001) *Leksikon sigurnosti*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
4. Brown, R. (1995) *Humanitarian Operations in Northern Iraq, 1991 with marines in Operation Provide Comfort*. Marine1 Mil [online]. Available at: https://www.marines.mil/Portals/1/Publications/Humanitarian%20Operations%20in%20Northern%20Iraq,%20Operation%20Provide%20Comfort%20PCN%2019000316500_1.pdf (Accessed: 14 March 2020).
- Butler, K.Z. (2011) *A critical Humanitarian Intervention Approach*. Library Genesis [online]. Available at: <https://libgen.is/book/index.php?md5=44E1F7FAADF0018CF2BF6ACBF392066E> (Accessed: 06 December 2019).
5. Cairns, E. (2008) *For a Safer Tomorrow: Protecting Civilians in a multipolar world*. Scribd [online]. Available at: <https://www.scribd.com/document/52828503/For-a-Safer-Tomorrow-Protecting-civilians-in-a-multipolar-world> (Accessed: 20 March 2020).
- Castan Pinos, J. (2019) *Kosovo and the Collateral Effects of Humanitarian Intervention*. ResearchGate [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/328098617_Kosovo_and_the_Collateral_Effects_of_Humanitarian_Intervention (Accessed: 29 April 2020).
6. Chestermen, S. (2000) *Just War or Just Peace? Humanitarian Intervention and international law*. Semantic Scholar [online]. Available at: <https://www.semanticscholar.org/paper/Just-War-or-Just-Peace%3A-Humanitarian-Intervention-Chesterman/f7a8a1069ef3db8131078c7443f6dc63681ff65f> (Accessed: 12 January 2020).
7. Chomsky, N. (2006) *Imperijalne težnje - Razgovori o svijetu nakon 11.09*. Scribd [online]. Available at:

<https://www.scribd.com/document/254502532/Noam-Chomsky-Imperijalne-Teznje> (Accessed: 02 March 2020).

8. Cooper H. R. i Kohler V. J. (2009) *Responsibility to Protect: The Global Moral Compact for the 21st century*. Google Books [online]. Available at: <https://books.google.ba/books?id=LfvIAAAAQBAJ&pg=PA260&lpg=PA260&dq=responsibility+to+protect:+the+global+moral+compact+for+the+21st+century.+pdf&source=bl&ots=GsdA9h-8b&sig=ACfU3U2Yf4H6a0FP5syTpLOHW-BVznSfUw&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwiSqt-lor3pAhVhsYsKHciLAGIQ6AEwBHoECAkQAQ#v=onepage&q&f=false> (Accessed: 12 January 2020).
9. Finnemore, M. (2002) "Constructing Norms of Humanitarian Intervention" in: Katzenstein, P., (ed.) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia: CIAO.
10. Glanville, L. (2014) *Sovereignty and the Responsibility to Protect: A new History Chicago*. Scribd [online]. Available at: <https://www.scribd.com/read/183493273/Sovereignty-and-the-Responsibility-to-Protect-A-New-History> (Accessed 22 April 2020).
11. Hehir, A. (2019) "Sovereignty as Authority: State Support fro R2P" in: Hehir, A., (ed.) *Hollow Norms and the Responsibility to Protect*. London: Palgrave MacMillan.
12. Heinze, E. A. (2009) *Waging Humanitarian War: the ethics, law and politics of humanitarian intervention*. Scribd [online]. Available at: <https://www.scribd.com/document/391241940/106893-105774-Eric-A-Heinze-Waging-Humanitarian-War-The-Ethics-Law-and-Politics-of-Humanitarian-Intervention-200-pdf> (Accessed: 20 March 2020).
13. Holzgrefe, J.L. i Keohane, R.O. (2003) *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. E-book library [online]. Available at: <https://www.mobt3ath.com/uplode/book/book-54811.pdf> (Accessed: 27 January 2020).
14. Klaić, B. (2004) *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH Zagreb.
15. Knežević-Predić, V. (2007) "Međunarodno humanitarno pravo kao grana Međunarodnog prava" in: Čupić, Č., (ed.) *Ogled u međunarodnom humanitarnom pravu: izvori, domen primene, subjekti*. Beograd: Fakultet političkih nauka
16. Krieg, A. (2013) *Motivations for Humanitarian Interventions: Theoretical and Empirical Considerations*. Library Genesis [online]. Available at: <https://libgen.is/book/index.php?md5=F2B91AB676BC2C45DE04354F90030C99> (Accessed: 06 December 2019).
17. Seizović, Z. (2016) *Međunarodno humanitarno pravo*. Sarajevo: Dobra knjiga.
18. Smajić M., Seizović Z., i Turčalo S. (2017) *Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
19. Szamuely, G. (2013) *Bombs for Peace: NATO's Humanitarian war on Yugoslavia*. Library Genesis [online]. Available at:
20. <https://libgen.is/book/index.php?md5=0DB46DE9AAD72BE5B7C405E1CE52378F> (Accessed: 20 April 2020).
21. Turčalo, S. (2019) *Institucionaliziranje međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo, Fakultet političkih nauka.

22. Valenca, M. (2014) "The Imperatives and Hazards of Humanitarian Intervention" in: Dane, F., (ed.) *International Security: a European-South American Dialogue*. Rio De Janeiro: Konrad-Adenauer Foundation, pp. 341-359.

Naučni časopisi

1. Andrew, E. "Jean Bodin on Sovereignty", *Republics of Letters*, 2(2) [online]. Available at: <https://arcade.stanford.edu/rofl/jean-bodin-sovereignty> (Accessed: 17 April 2020).
2. Badescu, C.G. "Authorizing Humanitarian Intervention: Hard Choices in Saving Strangers", *Canadian Journal of Political Science / Revue Canadienne De Science Politique*, 40(1) [online]. Available at: www.jstor.org/stable/25166064 (Accessed: 17 April 2020).
3. Badescu, G.C. and Weiss, G.T. "Misrepresenting R2P and Advancing Norms: an Alternative Norm", *International Studies Perspective*, 11(4) [online]. Available at: <https://libgen.is/scimag/10.1111%2Fj.1528-3585.2010.00412.x>
4. Besigye, J., and Bukuluki, P. "A critical reflection on the conceptual and practical limitations of the responsibility to protect", *The International Journal of Human Rights*, 19(8) [online]. Available at: https://www.academia.edu/15845416/A_critical_reflection_on_the_conceptual_and_practical_limitations_of_the_Responsibility_to_Protect_R2P (Accessed: 03 May 2020).
5. Breakey, H. "Protection Norms and Human Rights: A Rights-Based Analysis of the *Responsibility to Protect* and the *Protection of Civilians* in Armed Conflict", *Global Responsibility to Protect*, 4(3) [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/273600962_Protection_Norms_and_Human_Rights_A_Rights-Based_Analysis_of_the_Responsibility_to_Protect_and_the_Protection_of_Civilians_in_Armed_Conflict (Accessed: 05 January 2020).
6. Brockmeier, S., Kurtz, G., and Junk, J. "Emerging norm and rhetorical tool: Europe and a responsibility to protect", *Conflict, Security & Development*, 14(4) [online]. Available at: <https://libgen.is/scimag/10.1080%2F14678802.2014.930587> (Accessed: 05 May 2020).
7. Brunnée, J., and Toope, S. J. "The Responsibility to Protect and the Use of Force: Building Legality?", *SSRN*, 2(3) [online]. Available at: <https://ssrn.com/abstract=1551296> (Accessed: 07 May 2020).
8. Buergenthal, T., Shelton, L.D. and Stewart, D.P. "International Human Rights in a Nutshell", *SSRN*, 34(4) [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2226064 (Accessed: 08 April 2020).
9. Dreyer, J. "Environmental Intervention: Operationalizing Environmental and Human Security through the Use of Force", *International Studies Perspectives*, [online]. Available at: https://www.academia.edu/22060392/Environmental_Intervention_Operationalizing_Environmental_and_Human_Security_through_the_use_of_Force (Accessed: 15 February 2020).

10. Duffield, M., and Waddell, N. "Securing Humans in a Dangerous World", *International Politics*, 43(1) [online]. Available at: <https://libgen.is/scimag/10.1057%2Fpalgrave.ip.8800129> (Accessed: 07 April 2020).
11. Evans, G. "The Responsibility to Protect: An Idea Whose Time Has Come ... and Gone?", *International Relations*, 22(3) [online]. Available at: <https://doi.org/10.1177/0047117808094173> (Accessed: 27 April 2020).
12. Gallagher, A. "The Responsibility to Protect Ten Years on from the World Summit: A Call to Manage Expectations.", *Global Responsibility to Protect*, 7(3-4) [online]. Available at: <http://eprints.whiterose.ac.uk/89887/3/Managing%20Expectations%2C%20GR2P%20Final%20Accepted%20Version.pdf> (Accessed: 25 May 2020).
13. Ellis, D. "On the Possibility of International Community", *International Studies Review*, 11(1) [online]. Available at: www.jstor.org/stable/25482041 (Accessed: 25 April 2020).
14. Gowers, A. "China's "Responsible Protection" concept: re-interpreting the Responsibility to Protect (R2P) and military intervention for humanitarian purposes", *Asian Journal of International Law*, 6(1) [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/272405348_China's_Responsible_Protection_Concept_Reinterpreting_the_Responsibility_to_Protect_R2P_and_Military_Intervention_for_Humanitarian_Purposes (Accessed: 17 February 2020).
15. Howe, B. "Divergent Interpretations of the R2P and Human Security Implications for Governance Challenges in Myanmar", *The Korean Journal of Security Affairs*, 23(1) [online]. Available at: https://www.academia.edu/40301295/Divergent_Interpretations_of_the_R2P_and_Human_Security_Implications_for_Governance_Challenges_in_Myanmar (Accessed: 25 April 2020).
16. Hehir, A. "The Permanence of Inconsistency: Libya, the Security Council, and the Responsibility to Protect", *International Security*, 38(1) [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/265959280_The_Permanence_of_Inconsistency_Libya_the_Security_Council_and_the_Responsibility_to_Protect (Accessed: 01 May 2020).
17. Held, D. & McNally, K. "Lessons from Intervention in the 21st century: legality, feasibility and Legitimacy", *Global Policy Journal*, 2(1) [online]. Available at: <https://www.scribd.com/read/252167296/Lessons-from-Intervention-in-the-21st-Century-Legality-Feasibility-and-Legitimacy#> (Accessed: 18 April 2020).
18. Hoffmann, S. "The Politics and Ethics of Military Intervention", *Survival: Global Politics and Strategy*, 37(4) [online]. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396339508442814> (Accessed: 18 May 2020).
19. Kadić, V. "NATO vs UN (Studije slučaja: humanitarne vojne intervencije u Bosni i Hercegovini i na Kosovu)", *Democracy and Security in Southeastern Europe*, [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/332565114_NATO_vs_UN-

- a studije slucaja humanitarne intervencije u BiH i na Kosovu (Accessed: 29 April 2020).
20. McCray, M. "Rapid Reaction Capability of the European Union: Taking that Last Big Step", *Connections*, 13(4) [online]. Available at: www.jstor.org/stable/26326375 (Accessed: 29 April 2020).
Moore, J. "Deciding Humanitarian Intervention", *Social Research: An International Quarterly*, 74(1) [online]. Available at: <https://www.muse.jhu.edu/article/527511> (Accessed: 01 May 2020).
 21. Nazeer, A. "Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Does it Challenge the Foundations of Modern International Society and UN Charter?", ISSUU, [online]. Available at: https://issuu.com/amjadnazeer/docs/kosovo_humanit_interv_collab (Accessed: 02 May 2020).
 22. Newman, E. and Stefan, CG. "Normative Power Europe? The EUs Embrace of the responsibility to Protect in a Transitional Order.", *Journal of Common Market Studies*, 58(2) [online]. Available at: <http://eprints.whiterose.ac.uk/146576/> (Accessed: 29 April 2020).
Olson, J., Fielding, L., Burkhalter, H., and Cassel, J. "Bosnia, War Crimes and Humanitarian Intervention", *Notre Dame the Law School*, [online]. Available at: https://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/306/?utm_source=scholarship.law.nd.edu%2Flaw_faculty_scholarship%2F306&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages (Accessed: 07 May 2020).
 23. Pavel, C. "Alternative Agents for Humanitarian Intervention", *Journal of Global Ethics*, 6(3) [online]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/254314174_Alternative_agents_for_humanitarian_intervention (Accessed: 01 January 2020).
 24. Reus-Smit, C. "Liberal Hierarchy and the Licence to Use Force", *Review of International Studies*, 31(1) [online]. Available at: www.jstor.org/stable/40072149 (Accessed: 30 April 2020).
Russbach, R. and Fink, D. "Humanitarian Action in Current armed Conflict: Opportunities and Obstacles", *Medicine and Global Survival*, 1(4) [online]. Available at: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jmht.htm> (Accessed: 07 April 2020).
 25. Sarkin, J. "The role of the United Nations, the African Union and Africa's Sub-Regional Organizations in Dealing with Africa's human Rights Problems: Connecting Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect", *Journal of African Law*, 53(1) [online]. Available at: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/r21990.pdf> (Accessed: 30 April 2020).
Smajić, M. "Evolucija koncepta ljudske sigurnosti u savremenim sigurnosnim studijama", *Sarajevski žurnal za društvena pitanja*, [online]. Available at: https://www.academia.edu/3621217/Evolucija_koncepta_ljudske_sigurnosti_u_savremenim_sigurnosnim_studijama Evolution of the concept of human security in contemporary security studies (Accessed: 18 May 2020).
 26. Simangan, D. "Is the Philippine War on Drugs an Act of Genocide?", *Journal of Genocide Research*, 20(1) [online]. Available at:

- <https://www.researchgate.net/publication/320469543> Is the Philippine War on Drugs an Act of Genocide (Accessed: 30 April 2020).
27. Stahn, C. "Responsibility to Protect: Political Rhetoric or emerging legal norm?", *American Journal of International Law*, 101(1) [online]. Available at: <https://libgen.is/scimag/10.2307%2F4149826> (Accessed: 28 April 2020).
 28. Tamvada, S. "Whose Responsibility? Responsibility to Protect and the Role of the Security Council", *SSRN*, [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1677016 (Accessed: 07 April 2020).
 29. Walling, C.B. "Human Rights Norms, State Sovereignty, and Humanitarian Intervention", *Human Rights Quarterly*, 37(2) [online]. Available at: <https://muse.jhu.edu/article/581678> (Accessed: 01 May 2020).

E-članci

1. "A call for self-restraint at the UN" (2013) *New York Times*, 10 April [online]. Available at: <https://www.nytimes.com/2013/10/04/opinion/a-call-for-self-restraint-at-the-un.html> (Accessed: 05 May 2020).
2. "Obama's Remarks on Libya" (2011) *New York Times*, 28 March [online]. Available at: <https://www.nytimes.com/2011/03/29/us/politics/29prexy-text.html> (Accessed: 05 May 2020).
3. Arbour, L. (2012) "For Justice and Civilians don't rule out Regime Change", *the Globe and Mail*, 26 June [online]. Available at: <https://www.theglobeandmail.com/opinion/for-justice-and-civilians-dont-rule-out-regime-change/article4372211/> (Accessed: 23 April 2020).
4. Black, I. (2011) "Gaddafi urges violent showdown and tells Libya *I'll die a martyr*", *the Guardian*, 22 February [online]. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2011/feb/22/muammar-gaddafi-urges-violent-showdown> (Accessed: 17 April 2020).
5. Charbonneau, L. (2008) "UN says Darfur dead may be 300 000 as Sudan denies", *Reuters*, 22 April [online]. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-sudan-darfur-un/u-n-says-darfur-dead-may-be-300000-as-sudan-denies-idUSN2230854320080422> (Accessed: 13 May 2020).
6. Coutermanche, G. (2003) "Sexistentialist genocide: A Sunday at the Pool in Kigali", *NickYoungWrites*, 23 October April [online]. Available at: <http://www.nickyoungrwrites.com/?q=bookshelf-one-cheer-democracy/%E2%80%9Cimaging%E2%80%9D-genocide> (Accessed: 04 July 2020).
7. Dadova, J. (2016) "The Legality of Humanitarian Intervention without UNSC Authorization", *Academia*, 22 May [online]. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/305806123> The Legality of Humanitarian Intervention without UN Security Council Authorization (Accessed: 13 May 2020).
8. Dickie, M. (2007) "China defends Darfur stance", *The Financial Times*, 27 July [online]. Available at: <https://www.ft.com/content/fe8fdbac-3c56-11dc-b067-0000779fd2ac> (Accessed: 17 April 2020).

9. Fabius, L. (2013) “A Call for Self-Restraint at the UN”, *The New York Times*, 4 October [online]. Available at: <https://www.nytimes.com/2013/10/04/opinion/a-call-for-self-restraint-at-the-un.html> (Accessed: 23 April 2020).
10. Gibbs, D.N. (2017) “An Interview with Noam Chomsky on Trump and the US Election”, *Canadian Dimension*, 06 March [online]. Available at: <https://canadiandimension.com/articles/view/chomsky-trump-us-election> (Accessed: 02 May 2020).
11. Glaser, E. (2014) “Bring back ideology: Fukuyama’s *end of history* 25 years on”, *the Guardian*, 21 March [online]. Available at: <https://www.theguardian.com/books/2014/mar/21/bring-back-ideology-fukuyama-end-history-25-years-on> (Accessed: 13 April 2020).
12. Holmes, K.R. (2014) “The Weakness of the Responsibility to Protect as an International Norm”, *The Heritage Foundation*, 07 January [online]. Available at: <https://www.heritage.org/defense/commentary/the-weakness-the-responsibility-protect-international-norm> (Accessed: 27 April 2020).
13. Levinson, R. (2019) “When is Regime Change OK?”, *Inkstick*, 18 March [online]. Available at: <https://inkstickmedia.com/when-is-regime-change-ok/> (Accessed: 23 April 2020).
14. Ndbuisi, C.A. (2018) “Is the African Standby Force any closer to being deployed?”, *ISS*, 02 November [online]. Available at: <https://issafrica.org/iss-today/is-the-african-standby-force-any-closer-to-being-deployed> (Accessed: 30 April 2020).
15. Rice, M. (2016) “NATO’s New Order: The Alliance after the Cold War”, *Origins*, April [online]. Available at: <http://origins.osu.edu/article/natos-new-order-alliance-after-cold-war> (Accessed: 17 April 2020).
16. Scott, L. (2017) “A Success Story? The British Intervention in Sierra Leone Revisited”, *Oxford Research Group*, 26 July [online]. Available at: <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/a-success-story-the-british-intervention-in-sierra-leone-revisited> (Accessed: 12 May 2020).
17. Shiffman, B. (1994) “As genocide raged, general’s pleas for help ignored”, *CNN*, date unknown [online]. Available at: <https://edition.cnn.com/2008/WORLD/africa/11/13/sbm.dallaire.profile/> (Accessed: 24 April 2020).
18. Sike, W. (2015) “European Refugee Crisis: More than just a Refugee Problem”, *China-US Focus*, 22 September [online]. Available at: <https://edition.cnn.com/2008/WORLD/africa/11/13/sbm.dallaire.profile/> (Accessed: 24 April 2020).
19. Ucko, D.H. (2016) “When Intervention Works: the Instructive Case of Sierra Leone”, *War on the Rocks*, 31 August [online]. Available at: <https://warontherocks.com/2016/08/when-intervention-works-the-instructive-case-of-sierra-leone/> (Accessed: 17 April 2020).
20. Weber, G. and Menke, M. (2019) “Making Europe Stronger: Why the EU Needs a Common Army”, *The New Federalist*, 25 May [online]. Available at: <https://www.thenewfederalist.eu/making-europe-stronger-why-the-eu-needs-a-common-army?lang=fr> (Accessed: 17 May 2020).

1. Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation, 2013.
2. How to Lose a Revolution: Report by M.E. O'Connell, 2011.
3. Human Development Report, 1994.
4. ICC Statement on the Philippines' notice of withdrawal: State participation in Rome statute system essential to international rule of law, 2018.
5. Implementing the Responsibility to Protect: new Directions for International Peace and Security, 2012.
6. Implementing the Responsibility to protect: Report of the Secretary-General, 2009.
7. *International Humanitarian Law: Answers to your questions* n.d., <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0703.pdf>
8. Myanmar: Events of 2018: Report by Human Rights Watch, 2019.
9. Press briefing on humanitarian crisis in Darfur, Sudan, 2004.
10. Rambouillet Accords: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo, 1999.
11. Report of a study conducted by the Center for Transatlantic Relations – the NATO Response Force, 2005.
12. Report of the Secretary-General on Rwanda, 1993.
13. Report on the Independent Inquiry into the Actions of the United Nations during the 1994 Genocide in Rwanda, 1999.
14. Responsibility to Protect – Engaging Civil Society Project, 2003-2009.
15. SG/SM/7133: Secretary-General examines meaning of international community, 1999.
16. *State-by-state Positions on the Responsibility to Protect*, n.d., http://www.responsibilitytoprotect.org/files/Chart_R2P_11August.pdf
17. The Blair Doctrine – doctrine of the International Community, 1999
18. The Fall of Srebrenica and the Failure of UN Peacekeeping: Report by Human Rights Watch, 1995.
19. The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect (2016), edited by Alex J. Bellamy & Tim Dunne (pp. available 1-104)
20. The Responsibility to Protect: challenges & opportunities in light of the Libyan intervention: Report by Thomas G. Weiss, Ramesh Thakur, Marry O'Connell, Aidan Hehir, Alex Bellamy, David Chandler, Roger Shanahan, Rachel Gerber, Abiodun Williams, Gareth Evens, 2011.
21. The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, 2001.
22. United Nations Security Council. 1991. *Resolution 713: Socialist Federal Rep. of Yugoslavia (25 Sept) (25 September)*. [Online]. S/RES/713. [Accessed: 11 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/713>
23. United Nations Security Council. 1992. *Resolution 770: Bosnia and Herzegovina (13 August) (13 August)*. [Online]. S/RES/770. [Accessed: 11 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/770>
24. United Nations Security Council. 1992. *Resolution 771: Former Yugoslavia (13 August) (13 August)*. [Online]. S/RES/771. [Accessed: 11 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/771>

25. United Nations Security Council. 1993. *Resolution 816: Bosnia and Herzegovina (31 Mar) (31 March)*. [Online]. S/RES/816. [Accessed: 11 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/816>
26. United Nations Security Council. 1994. *Resolution 918: The Expansion of the mandate of the UN Assistance Mission for Rwanda and imposition of an arms embargo on Rwanda (17 May)*. [Online]. S/RES/918. [Accessed: 11 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/918>
27. United Nations Security Council. 1994. *Resolution 929: Establishment of a temporary multinational operation for humanitarian purposes in Rwanda until the deployment of the expanded UN Assistance Mission for Rwanda (22 June)*. [Online]. S/RES/929. [Accessed: 11 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/929>
28. United Nations Security Council. 2004. *Resolution 1547: Report of the Secretary-General on the Sudan (S/2004/453) (11 June)*. [Online]. S/RES/1547. [Accessed: 13 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1547>
29. United Nations Security Council. 2004. *Resolution 1556: Report of the Secretary-General on the Sudan (30 July)*. [Online]. S/RES/1556. [Accessed: 13 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1556>
30. United Nations Security Council. 2006. *Resolution 1706: Report of the Secretary-General on the Sudan (31 August)*. [Online]. S/RES/1706. [Accessed: 13 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1706>
31. United Nations Security Council. 2007. *Resolution 1784: Reports of the Secretary-General on the Sudan (31 October)*. [Online]. S/RES/1784. [Accessed: 13 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1784>
32. United Nations Security Council. 2011. *Resolution 1970: Peace and Security in Africa (26 February)*. [Online]. S/RES/1970. [Accessed: 13 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1970>
33. United Nations Security Council. 2011. *Resolution 1973: The situation in Libya (17 March)*. [Online]. S/RES/1973. [Accessed: 02 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1973>
34. United Nations Security Council. 2013. *Resolution 2100: Mali (25 April)*. [Online]. S/RES/2100. [Accessed: 13 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2100>
35. United Nations Security Council. 2012. *Resolution 2085: The situation in Mali (20 December)*. [Online]. S/RES/2085. [Accessed: 13 May 2020]. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2085>
36. *Unwilling and Unable: the Failed Response to atrocities in Darfur* n.d., http://responsibilitytoprotect.org/GCR2P_UnwillingandUnableTheFailedResponseToTheAtrocitiesInDarfur.pdf
37. Vienna Declaration and Programme of Action, 1993.
38. We the Peoples: the Role of the United Nations in the 21st century: Millennium Report, 2000.
39. World Summit Outcome Document, 2005.

40. World Without Genocide: Darfur Genocide, 2017.
41. World Without Genocide: Myanmar – Genocide of the Rohingya, 2017.

Govori

1. Evans, G. 2007. Delivering on the Responsibility to Protect: Four Misunderstandings, Three Challenges and How to Overcome Them. [Online]. 30 November, International Crisis Group, Bonn. [Accessed 2 May 2020]. Available at:
2. Gibbs, N. G. 2019. *Do We Still Need NATO?*. [Online]. 4. December, The Real News Network, Baltimore. [Accessed 2 May 2020]. Available at:
3. Gibbs, N.G. & Chertoff, M. *Is Humanitarian Intervention a Contradiction in terms?*. [Online]. 4. March, Oxford Union Society, Oxford. [Accessed 2 May 2020]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=91WpiXu4oic>
4. Gibbs, N.G. 2015. Why the Srebrenica Massacre Should not be Used as an Excuse for an Intervention?. [Online]. 27 December, History News Network, Ashburn. [Accessed 2 May 2020]. Available at: <https://historynewsnetwork.org/article/161541>
5. Gibbs, N.G. 2018. Is NATO the bad guy in Europe?. [Online]. 11 July, WORT, Madison. [Accessed 2 May 2020]. Available at: <https://www.wortfm.org/is-nato-the-bad-guy-in-europe/http://www.gevans.org/speeches/speech243.htmlhttps://www.youtube.com/watch?v=s20OuIuESgc>

Akademski radovi (teze)

1. Bertschinger, A. (2016) *Humanitarian Intervention: an Inviabile Concept*. Master's thesis. London: King's College London
2. Karkour, L. (2016) *Kosovo, Libya and the Problem with Depoliticisation in the Theory and Practice of post- Cold War Humanitarian Intervention*. PHD thesis. Leicester: Department of Politics and International Relations at University of Leicester
3. Kocaman, A. (2008) *Doctrine and Practice of Humanitarian Interventions*. Master's thesis. Ankara: International Relations at Bilkent University
4. Kokdere, Z. (2019) *Regional Organizations and Humanitarian Intervention: Assessing their Role in Libya*. Master's thesis. Tuzla: Sabanci University
5. Quach, T.T. (2004) *The crisis in Darfur: an analysis of its origins and storylines*. Master's thesis. Alexandria: Virginia Polytechnic Institute and State University
6. Zappala, L. (2016) *The Contemporary Challenge regarding the Responsibility to Protect*. Research essay. Essex: University of Essex

Web stranice

1. <http://r2pstudentjournal.leeds.ac.uk/>
2. <http://www.responsibilitytoprotect.org/>
3. <https://freedomhouse.org/>
4. <https://freedomhouse.org/>
5. <https://onu.delegfrance.org/-France-at-the-United-Nations->
6. <https://r2pasiapacific.org/>
7. <https://www.chinausfocus.com/>
8. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
9. <https://www.preventionweb.net/english/>
10. <https://www.securitycouncilreport.org/>
11. <https://www.stimson.org/>
12. www.globalpolicy.org
13. www.globalsolutions.org

VI Prilozi

Za potrebe magistarskog rada na temu *Odgovornost za zaštitu (R2P) – Izazovi i ograničenja savremenih humanitarnih intervencija*, intervjui su obavljani s raznim stručnjacima iz područja humanitarnih intervencija, ljudskih prava i međunarodnog mira i sigurnosti. Mogli su birati da li će intervju uraditi preko Skype-a ili Zoom-a ili pisanim putem.

Odgovori su dobiveni od:

1. **Gallagher Adrian**, European Centre for the Responsibility to Protect, University of Leeds
2. **Gibbs N. David**, Professor of History at University of Arizona
3. **Howe Brendan**, professor of International Relations and Acting Dean at the Graduate School of International Studies, Ewha Womans University
4. **Hunt Charlie**, Senior Lecturer in the Centre for Global Research and the School of Global, Urban and Social Studies.
5. **O'Connell Mary Ellen**, Robert and Marion Short Professor of Law and Research Professor of International Dispute Resolution
6. **Zimmerman Shannon Elizabeth**, Research Fellow at Asia-Pacific Centre for the R2P

Pitanja:

1. Almost two decades ago, the idea of responsibility to protect was born. Do you think that R2P has lived up to its expectations?
2. Having in mind that R2P rests upon already existing rules and norms in international law, how much R2P is useful?
3. R2P2005 was narrowed down to only four crimes (genocide, war crimes, crimes against humanity and ethnic cleansing) one of which (ethnic cleansing) has not been recognized as an independent crime under international law. Was the call to narrow it down to those crimes a good one?
4. What is the fatal flaw of R2P, if there is any?
5. How can political will be mobilized so R2P is used equally across the globe?

Biografija kandidata

Ime i prezime: Amina Sejfić

Datum i mjesto rođenja: 19.03.1996., Sarajevo

Kontakt: 061/524 629

Mail: amina_sejfic96@hotmail.com

Obrazovanje: Gimnazija “Dobrinja”, Filozofski fakultet – odsjek za Anglistiku (prvi ciklus studija)

Izjava o autentičnosti rada

Ime i prezime: Amina Sejfić

Naslov rada: Odgovornost za zaštitu (R2P) – izazovi i ograničenja savremenih humanitarnih intervencija

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 82

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis
